

Lietuvų totoriai

Nr. 6-8 (136–138)

2011 m. birželis-spalis

ISSN 1822–2072

Sabantujus sugrižo į Trakus

Birželio 18 d. Trakuose vyko VII Baltijos šalių totorių Sabantujus. Ši šventė, žyminti sėjos darbų pabaigą, turi galias tradicijas ir švenčiama nuo neatmenamų laikų.

Šventėje nuobodu nebuvo

„Trakai praeityje garsėjo kaip viena seniausių ir didžiausių totorių bendruomenės susitelkimo vietų Lietuvoje. Trakų mieste 1397 m. LDK kunigaikščio Vytauto Didžiojo iniciatyva buvo apgyvendinti totoriai. Totorių karių pareiga buvo saugoti pilis ir miesto apylinkes“, – „Tautinių bendrijų naujienoms“ sakė Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas. – „Todėl ši Sabantujų nutarėme skelbti su šūkiu „Sugrižimas į Trakus“ ir tikimės, kad Trakai taps tradicine vieta švęsti šią šventę, kuri padeda Lietuvos totoriams išlaikyti savo tautines tradicijas, puoselėti kultūrą ir telkti bendruomenę“.

Sabantujaus šventėje koncertavo Lietuvos totorių folkloro ansamblis „Alije“, ansamblis iš Klaipėdos „Leisan“, Visagino „Miras“.

Šventėje pasirodė ir svečiai iš užsienio – Tatarstano artistai, totorių meno kolektyvai iš Lenkijos ir Latvijos „Bunczuk“ bei „Čišma“.

Be to, totoriai pristatė tautodailės dirbinius, jodinėjo žirgais. Visi, kas norėjo išbandyti akies taiklumą, galėjo pašaudyti iš lanko.

Žiūrovų dėmesį traukė totoriškos imtynės kureš, kurias laimėjo totorius iš Visagino Talgatas Akbulatovas. Jam įteiktas specialus Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos prizas – avinas.

O koks Sabantujus be totorių kulinariinio paveldo patiekalų – koldūnų, plovo, tradicinio totorių skanėsto šimtalapio.

Kuria naujus planus

„Norime nuoširdžiai padėkoti Trakų rajono savivaldybei už svetingumą ir pagalbą rengiant tradicinę tarptautinę totorių šventę Sabantujų. Joje dalyvavo

daug mūsų tautiečių iš užsienio šalių ir jie liko sužavėti Trakais, istorine pusiasalio pilimi. Šventę nuoširdžiai padėjo rengti Trakų kultūros rūmai“, – sakė dr. A. Jakubauskas Trakų savivaldybėje susitikime su jos atstovais.

Idėjai kasmet Trakuose rengti totorių šventę pritarė ir savivaldybės vadovai. „Sabantujus praturtintų Trakų krašto kultūros erdvę, papildytų tradicinius renginius. Totorių sugrižimas į Trakus, Vytauto Didžiojo miestą, turi didelę simbolinę reikšmę“, – teigė Trakų rajono savivaldybės administracijos direktorė Asta Kandratavičienė.

Po šventės totorių atstovai lankėsi ir Lietuvos imtynių federacijoje, nešini išpūdingą dovaną – didžiulį šimtalapį pyragą kaip padėką už pagalbą organizuojant Sabantujų. Jie tikisi bendradarbiavimo ir ateityje. Totoriai puoselėja planus kitais metais surengti tarptautinį koreš imtynių turnyrą.

Turi galias tradicijas

Sabantujus turi galias tradicijas. To-

toriai jį švenčia nuo neatmenamų laikų. Sabantujus (tuirkų k. *saban* – plūgas, *tuj* – šventė) – totorių liaudies šventė – pavasario lauko darbų pabaiga.

Anksčiau Sabantujus buvo švenčiamas pradedant pavasario laukų darbus (balandžio pabaigoje), dabar gi – juos pabaigus (birželi).

Pirminiai papročių tikslai, matyt, buvo pamaloninti derlingumo dvasias, kad jos būtų palankios ir padėtų sulaukti gero derliaus. Keičiantis ūkinei sanklodai, magiški papročiai prarado savo prasmę, o Sabantujus švenčiamas kaip linksma, nuotaikinga liaudies šventė.

Tą dieną rengiami konkursai, meno kolektyvų ir atlikėjų koncertai, įvairios sportinės varžybos, kurių metu jų dalyviai (dalyvauti gali visi norintys) demonstruoja savo vikrumą, išradingumą, drąsą.

Daug linksmybių ir juoko sukelia bėgimas maišuose, bėgimas su pilnais vandens kibirais arba su dantyse lai-

(Nukelta į 2-ą psl.)



Sabantujus sugrižo į Trakus

(Atkelta iš 1-o psl.)



Laikas į sceną

komu šaukštu, ant kurio padėtas žalias kiaušinis, kova pagalvėmis ant rąsto, kol vienas varžovų neatsidurs ant žemės, sliuogimas kartimi, kurios viršuje laukia netikėtas prizas ir kt. Šventės kulminacija – nacionalinės imtynės ir jojimo varžybos. Tolimoje praeityje tikrai raitelis galėjo visų akivaizdoje pabučiuoti jam patikusią merginą.

Tatarstano kaimuose, kur dar gilios tradicijos, per Sabantujų susirenka gausūs giminaičiai, stalai lūžta nuo nacionalinių patiekalų.

TBN inf.

Jono Paršeliūno nuotraukos



Narvos miesto (Estija) totorių bendrijos pirmininkė Marjam Malyševa, Klaipėdos totorių bendrijos „Nur“ pirmininkas Fliur Šaripov ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas



Metas pailsėti

Vilniuje lankėsi garsus Lietuvos totorių kilmės kino operatorius

2011 m. spalio 9 d. Vilniuje lankėsi garsus kino operatorius Aleksandras Jakubovskis, gyvenantis Sankt Peterburge. Jis dirba kino studijoje „Леннаучфильм“, yra nusipelnęs Rusijos Federacijos kultūros darbuotojas. Žinomi A. Jakubovskio kino darbai „Католики в СССР“, filmas-oratorija „Весело на душе“, „Два дня в провинции“.

Su Aleksandru Jakubovskiu susitiko LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas. Jis svečiui padovanojo filmo „Murzų ainiai Lietuvos žemėje“ kopiją. Savo ruožtu Aleksandras Jakubovskis Adui Jakubauskui padovanojo savo naujausią kino filmą „Спас-камень“.

Susitikimo metu kalbėta, kad bus kuriamas dokumentinis filmas apie Petrograde iki Pirmojo pasaulinio karo studijavusius Lietuvos ir Lenkijos totorius.

A. Jakubovskį kelionėje lydėjo sūnus Sergejus Jakubovskis.

Tai antrasis Aleksandro Jakubovskio apsilankymas Lietuvoje. Praėjusiais metais jis buvo atvykęs į paminklo Vytautui Didžiajam ir 600-osioms Žalgirio mūšio metinėms atminti at-



dengimo iškilmes Raižiuose.

ESBO konferencija Vienoje

2011 m. Lietuva pirmininkauja Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijai (ESBO). Spalio 27–28 d. Austrijos sostinėje Vienoje įvyko konferencija „Confronting Intolerance and Discrimination against Muslims in Public Discourse“ (Kova su netolerancija ir diskriminacija prieš musulmonus viešojoje erdvėje). Tai trečioji konferencija prieš religinę diskriminaciją, surengta pirmininkaujant Lietuvai. Pirmoji vyko 2011 m. kovo mėn. Prahoje ir buvo skirta kovai su antisemitizmu viešajame diskurse, antroji konferencija dėl krikščionių diskriminacijos vyko Romoje 2011 m. rugsėjo mėn.

Konferencijoje Vienoje dalyvavo Pirmininkavimo ESBO departamento ambasadorius ypatingiems pavedimams prof. Alfonsas Eidintas, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų viceministras Evaldas Ignatavičius, Lietuvos Respublikos Seimo narė Vilija Aleknaitė-Abramikienė, Tautinių bendrijų tarybos ir Lietuvos azerbaidžaniečių bendrijos pirmininkas Mahiras Gamzajevs, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas doc. dr. Adas Jakubauskas, Vytauto Didžiojo universiteto profesorius Egdūnas Račius.

Konferencijoje susirinko apie 150 dalyvių iš įvairių pasaulio šalių: Olandijos, Jungtinės Karalystės, Rusijos Federacijos, Moldovos, Ispanijos, Austrijos ir kitų šalių.

Susirinkusieji aptarė netolerancijos prieš musulmonus Europoje atvejus, taip pat kalbėta ir apie gerąją krikščionių ir musulmonų sugyvenimo praktiką.

LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas savo pasisakyme palietė Lietuvos totorių bendruomenės problematiką ir pažymėjo, kad šiuo metu Lietuvos totorių bendruomenė yra pati seniausia musulmonų bendruomenė Europos Sąjungoje.

„LT“ informacija



Nuotraukose Lietuvos delegatai Vienoje.

Nemėžio totorių bendruomenės susirinkimas

2011 m. spalio 2 d. įvyko Nemėžio totorių bendruomenės susirinkimas. Išklaustas pirmininko Tairo Kuznecovo pranešimas apie padėtį bendruomenėje bei revizijos komisijos ataskaita. Diskutuota apie Nemėžio mečetės remontą, bendruomenės na-

mo statybos užbaigimą, svarstyti kiti klausimai. Bendruomenės nariai vienbalsiai Nemėžio totorių bendruomenės pirmininku trejiems metams perrinko Tairą Kuznecovą.

„LT“ informacija

Mirė Juozas Janušauskas



Juozas Janušauskas gimė 1924 m. spalio 4 d. Vaikutiškių kaime, Butrimonių valsčiuje, Alytaus apskrityje. Gausioje Aleksandro ir Elžbietos Janušauskų šeimoje buvo jauniausias sūnus. Prieš karą mokėsi Butrimonių mokykloje, ten baigė 6-is skyrius. Iki 1944 m. rugpjūčio mėn. gyveno ir dirbo tėvų ūkyje. 1944-1947 m. tarnavo sovietinėje armijoje, mokėsi Podolsko karo mokykloje. Po demobilizacijos Vilniuje baigė žemės ūkio technikumą, įgijo agronomo specialybę. Stažavosi Lietuvos žemės ūkio akademijoje. Baigęs mokslus dirbo įvairiose pareigose Vilniaus rajono žemės ūkyje, Vilniaus šiltnamių kombinate.

1963-1973 m. dirbo Vilniaus plastmasių gamykloje instrumentinio cecho brigadininku. O nuo 1973-ųjų iki pensijos Vilniaus paukštyne ėjo namų valdytojo pareigas.

1988 m. prasidėjus atgimimui buvo aktyvus Lietuvos totorių kultūros draugijos narys.

Juozas Janušauskas mirė 2011 m. rugpjūčio 2 d., eidamas 88 metus, palaidotas Raižių kapinėse.

Totorių Lukiškės

MOTIEJUS JAKUBAUSKAS

Apsigyvenus totoriams palei Nerį XVI a. Lukiškės tapo Vilniaus uostu. Čia vyko prekyba su miestais, esančiais prie Neries ir Nemuno. Jie sukūrė vandens kelią. Penkerių metų maskvėnų okupacija XVII a. ir Šiaurės karas XVIII a. pradžioje stipriai nuniokojo Lukiškės, bet gyvenvietė išliko. Didelę žalą padarė siautęs maras. Daug kam teko palikti Lukiškės. Ir tik 1968 m. gyvenvietė visiškai nustojo egzistavusi, nes sovietų valdžios sprendimai buvo žiaurūs ir negailestingi. Totorių Lukiškėms buvo paskelbtas nuosprendis. Totoriai neteko mečetės, kapinių, o paminklai, esantys kapinėse, buvo išvežti į Rasų ir Antakalnio kapines. Iš jų padaryti laiptai, kita dalis išvežta į akmens dirbtuves perdirbti. Jų likimas neaiškus iki šiol. Bendruomenė sunyko. Čia išdygo Mokslų Akademijos pastatai, kurie kaip vaiduokliai stūkso ir dabar niekam nereikalingi. Gaila, bet viskas nugrimzdo praeitin ir neįmanoma sugrąžinti to, kas buvo, tačiau mūsų pareiga yra įamžinti vietą, kur kadaise buvo įvykdytas žiaurus genocidas, nusinešęs pačias brangiausias relikvijas, pomirtinio gyvenimo ramybę, sunaikintą šventovę, pažemintą žmonių atmintį, atimtą garbę ir orumą tų žmonių, kurie kūrė ir puoselėjo šią vietovę per amžius. Šis negailestingas sovietiš-



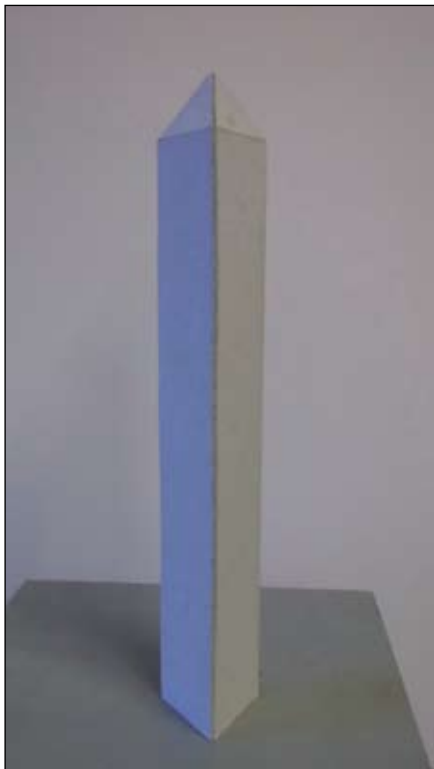
Skulptorius Jonas Jagėla

nis buldozeris sugriovė žmonių viltis gyventi ir kurti, nusinešė brangiausią turtą, protėvių kapus. Daugelis čia gyvenusių žmonių paliko savo gimtąsias vietas ir išvyko gyventi svetur.

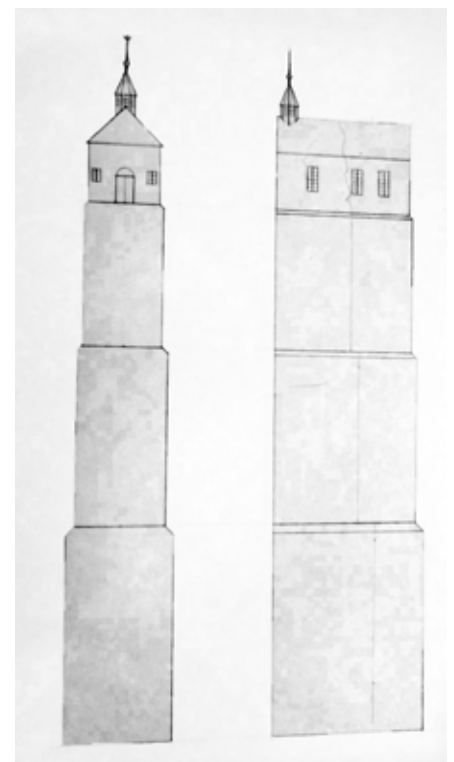
Šiuo metu esame dėkingi Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui, kad atkreipė dėmesį į Lukiškių problemą, o taip pat ir kitose vietose – Liudvinave, Kazaklaruose, Merėšlėnuose, Melekonyse ir kitose vietovėse – sunaikintas totorių kapines. Pripažinta, kad šiose vietose yra įvykdytas genocidas. Genocido ir rezistencijos tyrimo centras prisideda prie šių įvykių įamžinimo. Skulptorius Jonas Jagėla sukūrė atminimo lentas sunaikintose vietovėse, o Lukiškėse suprojektavo didingą paminklą. Paminklas turėtų būti apie 6 m aukščio ir simbolizuoti čia išgyventą tautos skausmą. Tai bus kolona iš granito, kurios viršuje bus perlaužta granitinė mečetė. Aplink paminklą turėtų būti išlikusių paminklų fragmentai, jeigu pavyks juos surasti.

Lukiškių vardo kilmė yra nepakankamai aiški, yra daug legendų. Lukiškės susietos su totorių atsiradimu ir apsigyvenimu, su jų tautine bei religine veikla šioje teritorijoje. Viena iš legendų pasakoja, kad Vytautas leidęs totoriams užimti tokią teritoriją už miesto ribų, prie Neries, kiek sieks totorių lankų strėlės, paleistos skersai ir išilgai. Nuo to kilęs ir pavadinimas Lukiškės (LUK), kuris apibrėžia teritoriją palei Nerį už šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios iki dabartinio Geležinio Vilko tilto. Tai ir buvo Totorių Lukiškės, ir tai galima ap-
tikti ne viename šaltinyje. Kai kuriuose

šaltiniuose randame, kad Vytautas XV a. įkurdino totorius šioje vietoje, bet tai tik prielaida. Bet kokiu atveju galime tvirtai sakyti, kad totoriai čia gyveno aktyvų gyvenimą, turėjo gyvenvietę, kurioje buvo maldos namai (mečetė) ir kapinės. 1968 m. Sovietų valdžios sprendimu kapinės buvo sunaikintos, o maldos namai nugriauti. Totorių Lukiškės buvo tankiai apgyvendinta gyvenvietė, tai matyti iš 1631 m. totorių valdų revizijos. Revizoriai pažymi, kad šioje teritorijoje buvo 32 dūmai. Čia gyvenantys totoriai vertėsi amatais, prekyba, važnyčiojimu bei daržininkyste. 1655 m. maskvėnų okupacijos metu nukentėjo ir Totorių



Atžymėjimo stulpelis



Paminklo brėžinys

Lukiškės. Įvairių šaltinių duomenimis čia keitėsi gyventojų skaičius, taip pat ir valdų savininkai. Čia buvusiose kapinėse palaidoti garsiausi Lietuvos totoriai ir jų giminės. Tai Achmatovičiai, Asanovičiai, Baranovskiai, Čainskiai, Kričinskiai, Sobolevskiai ir kt. Totorių Lukiškių mečetei priklausė nemažas plotas žemių, kuri sudarė trys atskiri žemės sklypai. Vienas sklypas 1818 m. valdžios sprendimu buvo paimtas ir jame pastatytas kalėjimas, kuris veikia iki šių dienų. Kiti du sklypai baigė savo egzistavimą 1968 m. kartu su kapinių ir mečetės sunaikinimu.

Visus totorius, gyvenančius Lietuvoje ir už jos ribų, kitų tautybių ir konfesijų žmones, visus tuos, kurie yra neabejingi ir nori prisidėti prie Lukiškių vietovės įamžinimo, paminklo pastatymo kapinių bei mečetės sunaikinimo vietai pažymėti prašome aukoti į Vytauto Didžiojo paminklo pastatymo fondo sąskaitą Nr. LT 634010040900309307 DnB NORD Alytaus skyriuje.

Šio fondo surinktomis lėšomis pastatytas paminklas Žalgirio mūšio 600-osioms metinėms ir Vytautui Didžiajam atminti Raižiuose. Fondas savo veiklą tęsia toliau ir deda visas pastangas, kad būtų įamžinta kapinių bei mečetės sunaikinimo vieta.

Jonas Jagėla. Gimė ir augo Kupiškio krašte, Čivų kaime, vietovėje tarp Kupiškio ir Skapiškio. Lietuvos dailininkų sąjungos narys, ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ kavaliere. Jo kūrybinė bio-

grafija prasidėjo 1969–aisiais, kai jis pradėjo dirbti Respublikinio paminklų restauravimo tresto skulptoriumi, kur išdirbo iki 1994 metų.

Po to šis skulptorius darbavosi Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Lietuvos gyventojų aukų atminimo institute, vėliau Memorialinio departamento Memorialinio meno skyriaus vadovu, vyriausiuoju specialistu, kur sėkmingai triūsia ir dabar. Skulptoriaus Jono Jagėlos darbų galima pamatyti ir Lietuvoje, ir svetur.

Jis įamžino figūriniais portretais šešis žymiausius Vilniaus universiteto profesorius bei auklėtinius, sukūrė keturiolikos šio universiteto profesorių biustu galeriją, sukūrė nemažai kitų dėmesio vertų darbų. Per pastarąjį dešimtmetį jis kuria paminklus, įamžinančius kovotojus už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, pagerbiančius partizaninio judėjimo dalyvius.

Taip gimė paminklas Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio Tarybos prezidiumo pirminko generolo Jono Žemaičio–Vytauto atminimui, Daugyvenės krašto kovotojams už Laisvę, Didžiosios kovos apygardos partizanams ir kiti memorialiniai darbai. Anykščių rajone, Troškūnuose skulptorius J. Jagėla 1996 metais sukūrė paminklą „Atminimo vartai“, skirtą Algimanto apygardos partizanams.

Esu dėkingas likimui už tai, kad mane suvedė su šiuo žmogumi, taip pat už tai, kad tapome artimais draugais. Didelė



Lukiškių paminklo maketas

garbė dirbant įkūnyti jo kūrybines vizijas. Su Jonu Jagėla esu pažįstamas apie penkiolika metų, esame atlikę daugiau kaip dvidešimt jo autorinių darbų: tai paminklai Lietuvos tremtiniams Jakutijoje (Vilnius, 2006), generolui Jonui Žemaičiui (Palanga, 2004), Svėdasų krašto kovotojams dėl Lietuvos laisvės (Svėdasai, 2009) ir kt.

Vilniuje atidengtas paminklas labdariams

2011 m. gegužės 25 d. Lietuvos sostinėje Vilniuje atidengtas paminklas labdariams. Įamžinti geradarius nusprendė Lietuvos televizijos laidų vedėja Edita Mildažytė, kurios projektas „Bėdų turgus“ atšventė dešimtmetį. Aštuonias tonas sveriantis žaliojo granito paminklas atidengtas Mindaugo ir Vivulskio gatvės jungiančiame skvere. Paminklo, kuriam granitas buvo gabenamas specialiai iš Indijos, autorius – Romas Kvintas.

„Obuolio puselės formos paminklas simbolizuoja širdies gerumą ir yra skirtas visų laikų ir visų tautybių Vilniaus labdariams“, – sakė Labdaros ir paramos fondo „Bėdų turgus“ prezidentė Edita Mildažytė. – Ant jo abėcėlės tvarka užrašyta pusšimtis gerumu pagarsėjusių žmonių pavardžių, pradedant Pacais, Radvilomis, Chodkevičiais ir baigiant Alma Adamkiene, atgaivinusia Lietuvoje labdaros tradicijas.

Paminkle iškaltos ir keturių Lietuvos totorių – Aleksandro Iljasevičiaus, Zofijos Kričinskos, Jokūbo Šinkievičiaus, Alijaus Aleksandrovičiaus, pagarsėjusių savo gerumu, pavardės.



Paminklas labdariams. A. Jakubausko nuotr.

Nuo Žalgirio laikų iki mūsų dienų



Prieš daugiau kaip šešis šimtus metų mūsų krašte apsigyveno totoriai. Kas jų laukė tolimoje ir nežinomoje žemėje? Kaip jie gyveno, kuo užsiėmė tuos ilgus amžius? Kas šiandien jaudina mūsų šalies totorių bendruomenę? Apie tai su Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku, Mykolo Romerio universiteto Politikos mokslų katedros docentu socialinių mokslų daktaru Adu Jakubausku kalbasi žurnalistas Jonas Rumša.

Paprasti totoriai tradiciškai vertėsi daržininkyste, kailiadirbyste, odininkyste ir vežiojimu. Iki pat geležinkelio atsiradimo totoriai turėjo vežiojimo monopolį. Jie vežiodavo krovinius iš Vilniaus, Naugaruko į Krokuvą, Poznanę, Krymą.

XX a. pradžioje atsirado totorių gydytojų, advokatų, architektų, mokslininkų, valdininkų.

- Totoriaims, matyt, buvo sudarytos palankios gyvenimo sąlygos?.

- Totoriaims nuo pat pradžių buvo suteiktos bajorų teisės, tačiau su viena išlyga – jie negalėjo būti renkami į LDK Seimus. Vėliau šios teisės buvo sulygintos su vietos bajorų teisėmis. Totoriaims už karo tarnybą buvo dosniai dovanojami dvarai, žemės valdos.

- Totoriai per šimtmečius išsaugojo savo tradicijas, papročius, gyvenimo būdą. Kas tai nulėmė?

- Pirmiausia – tikėjimas. Pavyzdžiui, Raižių kaime, Alytaus rajone, vaikai nuo mažens buvo rengiami sąmoningam tikinčiojo gyvenimui. Vasarą žmonės gyveno įprastu tam metų laikui ritmu: prižiūrėjo gyvulius, dirbo įvairius kaimo darbus. O žiemą trejus metus iš eilės vaikus mokė religijos. Tai buvo plačiai paplitę. Be to, ilgais šimtmečiais totoriai gyveno gana uždaroje bendruomenėje.

- Tačiau būta ir skaudžių praradimų.

- XVII a. totoriai prarado gimtąją kalbą. Tiesa, atsirado labai unikali raštijos forma – totorių kitabai, kurie buvo rašomi arabiškais rašmenimis senąja baltarusių arba rusėnų kalba, vėliau lenkų kalba.

Didelių netekčių totorių bendruomenę patyrė tarybiniais metais.

Totorių mečetė Kaune (beje, pastatyta už totorių bendruomenės ir Lietuvos valstybės biudžeto lėšas ir atidaryta 1933 m.) net du kartus buvo uždaryta: 1941 m. prieš pat karo pradžią ir 1947 m. Po pirmo uždarymo ji buvo smarkiai nuniokota: išdaužyti viražiniai langai, pavogti kilimai, baldai, dingo senovinis rankraštinis Koranas. Nuo mečetės minareto nuluptas skulptoriaus P. Rimšos sukurtas Vytauto Didžiojo bareljefas. Po antro uždarymo mečetės patalpose įrengta archyvo fondų saugykla, vėliau čia įsikūrė mėgėjiškas cirkas, buvo M. K. Čiurlionio dailės muziejaus ekspонатų saugykla. Tiksliai Lietuvai atgavus nepriklausomybę, mečetė buvo grąžinta tikintiesiems ir duris atvėrė 1991 m. vasarą.

1944 m. naciai nugriovė Vinkšnupių mečetę Vilkaviškio rajone ir rąstus panaudojo apkasams sutvirtinti.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą Vilniuje buvusio muftiato patalpose Aušros vartų gatvėje veikęs totorių muziejus po karo buvo uždarytas, dalis jo ekspонатų sunaikinta ir išgrobstyta.

1968 m. pačiu brutaliausiu būdu buvo nugriauta XVI a. statyta medinė totorių mečetė Vilniuje ir sunaikintos kapinės, kuriose buvo palaidota daug iškilų žmonių – gydytojų, advokatų ir kt. Liudininkai pasakojo, kad paminkliniai akmenys buvo vežami perdirbti į laiptus, kapai buldozeriais sulyginti su žeme, viskas buvo sunaikinta, sumaitota traktorių vikšrų arba kažkur išvežta su žemėmis. 2009 m. mečetei ir istorinėms kapinėms atminti ant šioje vietoje dabar stovinčio Pusulaidininkų fizikos instituto pastato sienos atidengta memorialinė lenta.

Vilniaus rajone sunaikintos Merešlėnų, Melekonių, Kazaklarų, Liudvinavo totorių kapinės. Veikianti mečetė išliko tik Raižiuose. Tai buvo vienintelis mūsų religinis ir kultūrinis židinytis, kuris padėjo išsaugoti bendruomenę. Į jį plūsdavo tikintieji iš visos Lietuvos, kitų kraštų. Raižius totoriai vadina savo Meka.

- Yra totorių, kurių vardai įrašyti ne tik į savo bendruomenės, bet ir į Lietuvos istoriją. Paminėkite kai kuriuos iš jų.

- Prieš keletą metų mūsų bendruomenė išleido žinyną „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“. Jame surinkta medžiaga apie iškiliausius LDK, Lietuvos ir Lenkijos totorius nuo Žalgirio mūšio laikų iki 2009 metų. Žinyne lakoniška forma pateikiamos devyniasdešimt šešių asmenų biografijos. Norėčiau paminėti tarpukaryje garsią Kauno valstybės teatro baleriną Olgą Malėjinaitę, kuri šoko pirmajame Lietuvos baleto spektaklyje – L. Delibo balete „Kopelija“, inžinierių, žinomą lietuvių išėivijos visuomenės ir politikos veikėją, 1975-1991 m. buvusį visų trijų Lietuvos socialdemokratų partijos užsienio delegatūrų skyrių generalinį sekretorių Juožą Vilčinską, karininkus pulkininkus leitenantus Aleksandrą Makulavičių, Dovydą Kalino, Romualdą Kalino, pulkininką Juožą Kalino ir kt.

Dabar mes baigiame rengti antrą, pataisytą ir papildytą, žinyno laidą, jis bus dvigubai didesnis apimties. Tikimės žinyną išleisti dar šiais metais. Ateityje ketiname

- Priminkite skaitytojams, kada ir kokiais keliais totoriai atsirado mūsų krašte.

- Pirmosios žinios apie totorius Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK) siekia 1319-1320 metus ir byloja apie totorių sąjungą su didžiuoju kunigaikščiu Gediminu. Tačiau ši pirmoji totorių banga visiškai asimiliavosi ir apie ją beveik jokių žinių nėra.

Viena didžiausių atvykėlių bangų buvo 1397 m., kai Aukso Ordos chanas Tochtamyšas, pralaimėjęs Vidurinės Azijos valdovui emyrai Timūriui, su savo kariuomene atvyko į LDK. Totorių apgyvendinimas siejamas su didžiojo kunigaikščio Vytauto vardu. Vytauto vardas totorių istorinėje atmintyje užima ypatingą vietą. Šiam valdovui jaučiama didelė pagarba, už jį buvo meldžiamasi mečetėse, ankstyvaisiais viduramžiais buvo sudėtos legendos.

- Pasakojama, kad totoriai buvo ištikimi kariai, lojalūs valstybės piliečiai, darbštūs žemdirbiai, nagingi meistrai.

- Apie tris tūkstančius totorių raitelių, vadovaujamų Tochtamyšo sūnaus caraičio Dželal-ad-Dino, dalyvavo Žalgirio mūšyje prieš kryžiuočius. Totoriai privalėjo eiti karo tarnybą. Jie saugojo didžiojo kunigaikščio Vytauto rezidencijas Trakuose ir Nemėzyje. Vienos iš pareigų buvo vežioti paštą, išdą, taisyti kelius, gaudyti nusikaltėlius. Totoriai dirbo diplomatais, vertėjais.

Totoriai dalyvavo 1794 m. T. Kosciuškos, visuose XIX a. sukilimuose prieš carizmą, taip pat vėlesnėse kovose už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Ištisi totorių kaimai buvo prisijungę prie sukilėlių ir dėl to vėliau smarkiai nukentėjo. Iš palaikiusių sukilėlius carinė valdžia atėmė dvarus, žemę, ištrėmė į tolimus imperijos pakraščius.

Nepriklausomybės kovose kartu su lietuviiais savanoriais kovojo ir mūsų tautiečiai. Pulkininkas totorius S. Chaleckas buvo vienas iš Lietuvos kariuomenės kūrėjų 1918 m.

parengti Lietuvos totorių enciklopediją.

Karybos srityje Lietuvos totoriai pasauliui davė ulonų kavaleriją. Ši kariuomenės rūšis, pavadinta pulkininko totoriaus Aleksandro Ulano vardu, prigijo Rusijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, netgi Pietų Amerikos šalyse.

- *O ką galėtumėte pasakyti apie totorius – mūsų amžininkus?*

- Mūsų bendruomenė, nežiūrind didelių netekčių, atgimė, stiprėja inteligentija. Maždaug tarp pusketvirto tūkstančio totorių šiandien yra devyni mokslų daktarai, o santykis įgijusių aukštąjį išsilavinimą totorių yra panašus ar net šiek tiek aukštesnis negu vidutiniškai šalyje.

Tamara Bairašauskaitė, Galina Miškinienė – ne tik mūsų šalyje, bet ir užsienyje žinomos mokslininkės, skaito pranešimus tarptautinėse konferencijose. T. Bairašauskaitė, habilituota humanitarinių mokslų daktarė, profesorė, Lietuvos istorijos instituto XIX a. istorijos skyriaus vyriausioji mokslo darbuotoja, yra išleidusi monografiją „Lietuvos totoriai XIX amžiuje“, parašiusi daug straipsnių mokslinėje spaudoje Lietuvos istorijos klausimais, išlenkų kalbos išvertusi Stanislovo Kryčinskio 1938 m. parašytą monografiją „Lietuvos totoriai“, kuri neparado savo reikšmės ir šiandien. G. Miškinienė, docentė, humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvių kalbos instituto Kalbų ir kultūrų sąveikos skyriaus vyresnioji mokslo darbuotoja, tyrinėja senovinius totorių rankraščius, yra išleidusi ne vieną monografiją. Svarbiausias pastarųjų metų jos darbas – „Ivano Luckevičiaus kitabas – Lietuvos totorių kultūros paminklas“. Tai savotiška totorių konstitucija. Ten surašytos taisyklės visiems gyvenimo atvejams: kaip totoriai turi elgtis, kaip turi būti tvarkomi šeimos reikalai, auklėjama jaunoji karta ir kt.

- *Kokia dabar yra Lietuvos totorių bendruomenės veikla? Kuo labiausiai rūpinatės?*

- Mūsų tautinis atgimimas prasidėjo 1988 m. Tada įsikūrė Totorių kultūros atgimimo draugija. Nuo 1996 m. veikia Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga. Jos įkūrėjas ir pirmasis vadovas buvo dr. Romualdas Makaveckas (1933-2006), buvęs Kauno technologijos universiteto docentas, technikos mokslų daktaras. Jo iniciatyva nuo 1995 m. leidžiamas laikraštis „Lietuvos totoriai“. Iš viso jau išėjo 136 numeriai.

Per šį laiką totoriai pergyveno daug svarbių įvykių: 1997 m. valstybinių lygmeniu buvo paminėtas totorių įsikūrimo LDK 600 metų jubiliejus. Po metų atkurtas muftiatas. Dabartiniu metu mūsų šalyje veikia keturios totorių mečetės: Kaune, minėtuose Raižiuose bei Vilniaus rajono Keturiasdešimties totorių ir Nemėžio kaimuose. Tačiau koks paradoksas: *sovietmečiu*, kai tikyba buvo persekiojama, žmonės veržėsi į maldos namus. Dar gi, kai galima lais-

vai išpažinti savo tikėjimą, lankytojų mečetėse žymiai sumažėjo.

O apskritai mūsų pagrindinis rūpestis – puoselėti tautines tradicijas, organizuoti kultūrinius renginius, burti bendruomenę, išlaikyti savo tautinę tapatybę ir būti aktyviais Lietuvos valstybės piliečiais.

Vilniuje veikia totorių meno ansambelis „Alije“, vadovaujamas Aleksandro Melecho. Ansamblis koncertuoja įvairiose auditorijose, supažindina klausytojus su totorių šokiais, melodijomis. Yra totorių meno kolektyvai Kaune, Klaipėdoje. Vilniuje Naujininkų muzikos mokykloje įkurtas totorių vaikų meno ansambelis.

Pernai Raižiuose atidengėme paminklą Vytautui Didžiajam ir 600-osioms Žalgirio mūšio metinėms atminti. Paminklą neatlygintinai sukūrė vilnietis skulptorius Jonas Jagėla.

Esame sumanę parengti ilgalaikę bendruomenės strategiją dešimčiai-dvidešimčiai metų, išanalizuoti dabartinę padėtį, numatyti tikslus. Mus džiugina, kad pastaraisiais metais aktyvus tapo totorių jaunimas, daug aktyvesnis negu buvo prieš dvidešimt metų.

- *Kokių turite rūpesčių, ar sulaukiate valdžios dėmesio?*

- Mums labai reikia maldos namų Vilniuje. Taip būtų atstatytas istorinis teisingumas, atlyginta už patirtas skriaudas. Ten galėtų būti įrengtas ir kultūros centras, nes dabar mes neturime kur rinktis. Tačiau niekaip negauname sklypo mečetei. Ta „epopėja“ tęsiasi jau apie dvidešimt metų. Mums siūlomos vietos yra visiškai nepriimtinos. Vilniaus savivaldybės klerkai turėtų suprasti, kad ten stovės maldos namai, o ne alaus baras ar degalinė.

Apskritai mes nesulaukiame reikiamo valdžios dėmesio. Bendruomenė, kurios šaknys šalyje siekia daugiau kaip šešis šimtus metų ir kurios nuopelnai valstybei neabejotini, turėtų būti daugiau valstybės globojama. Be to, mes esame maža bendruomenė. O šiuolaikinės globalizacijos sąlygomis mažai bendruomenei išsaugoti savo tapatybę, tradicijas, be didesnės valstybės paramos, yra labai sunku.

- *Per amžius sukurta turtinga totorių materialinė ir dvasinė kultūra yra sudėtinė Lietuvos kultūros dalis. Kaip ji saugoma ir propaguojama?*

- 2006 m. Trakų istorijos muziejuje atidaryta nuolatinė ekspozicija, skirta Lietuvos totorių istorijai. Čia lankytojai gali susipažinti su totorių buitimi, tradicijas, religiją bei karybą iliustruojančiais eksponatais.

Esame atvira, pilietiška bendruomenė. Siekiame, kad apie mus daugiau žinotų šalies visuomenė. Kartu su muziejais rengiame kilnojamas parodas, pristatome totorių istoriją, kultūrą, tradicijas. Per pastaruosius keletą metų Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje veikė paroda „Lietuvos totoriai – kariai“, Alytaus kraštotyros muziejuje

– „Totoriai šalia mūsų“.

Subartonių kaime, Varėnos rajone, Liusia ir Vladas Gaidukevičiai savo name įkūrė Lietuvos totorių muziejų. Jame galima pamatyti šventąją musulmonų knygą Koraną, nacionalinių totorių drabužių, namų apyvokos daiktų, susipažinti su šios tautos amatais, muzika, menu.

Sukurtas dokumentinis filmas apie Lietuvos totorių bendruomenę „Murzų ainiai Lietuvos žemėje“, kuris Pirmajame musulmoniškojo kino festivalyje Kazanėje 2005 m. dokumentinio kino kategorijoje laimėjo pagrindinį prizą už geriausią scenarijų. Filmą sukūrė Lietuvos televizijos režisierius Leonidas Glušajavas.

- *Garsusis totorių šimtalapis irgi priklauso paveldui...*

- Totoriai tą sluoksniuotą pyragą iš mielinės tešlos gamina šešis šimtus metų. Šis pyragas buvo mėgstamas didžiojo kunigaikščio Vytauto dvare. Juo vaišindavo užsienio svečius. Šiandien šimtalapį žino Vokietijoje, Anglijoje, Amerikoje. Ko gero, totorių patiekalas tampa Lietuvos vizitine kortele, vežamas ten, kur gyvena lietuviai. Pažymėtina, kad šimtalapį gamina tikiai Lietuvos totoriai. Svarbu išsaugoti šimtametes jo tradicijas, gamybos paslaptis perduoti jaunajai totorių kartai.

Šiomet surengėme pirmąją Šimtalapio šventę. Į ją pasikvietėme savo gentainių iš Baltarusijos, Čekijos, Estijos Latvijos, Rusijos. Sieksime, kad ši šventė taptų tradicinė, burtų ir vienytų bendruomenę.

Yra ir daugiau totoriškos virtuvės patiekalų: lakšina, kundumai, permičiai, syta, džaima... Apie totorių kulinarinį paveldą ką tik išleista L. Gaidukevičienės knygutė „Šimtalapis ir ne tik...“. Būtų gerai, pavyzdžiui, Vilniuje ar Trakuose atidaryti totoriškų patiekalų restoraną. Manau, jis turėtų paklausa. Bėda ta, kad totoriai yra nelabai verslūs.

- *Ar palaikote ryšius su savo gentainiais kitose šalyse?*

- LDK totorių palikuonys, bėgant amžiams, emigravo, po Antrojo pasaulinio karo, bijodami stalininių represijų, pasitraukė į Vakarų Europą, JAV, Kanadą, Australiją. Nemažai jų gyvena kaimyninėse Lenkijoje ir Baltarusijoje. Manoma, kad bendras totorių skaičius Lietuvoje ir šiose dviejose šalyse siekia šešiolika tūkstančių. Mes esame vienu šaknų, turime ten giminaičių. Todėl bandysime įkurti bendrą trijų šalių totorių bendruomenių veiklą koordinuojantį organą. Mums būtina kartu rengti suvažiavimus, mokslines konferencijas, svarstyti bendras problemas, organizuoti jaunimo vasaros stovyklas ir kt. Atsiverus sienai su Lenkija, bendravimas su mūsų gentainiais šioje šalyje tapo aktyvesnis. Tačiau kontaktų su Baltarusijos totoriais yra žymiai mažiau – varžo vizų režimas.

Perspauzdinta iš žurnalo „Gairės“, 2011 m. spalio mėn. 6 № 8 (207)

Šimtalapis ir ne tik...

Rugsėjo 16 dieną Varėnos viešojoje bibliotekoje pristatyta Lietuvos totorių kulinarinio paveldo knygelė „Šimtalapis ir ne tik...“. Dalyvavo leidinio autorė Varėnos rajono totorių draugijos pirmininkė Lusia Gaidukevičienė, įvado teksto autorė doc. dr. Galina Miškinienė, mokslo istorikas, etnologas prof. Libertas Klimka, Kauno įvairių tautų kultūrų centro direktorius Dainius Babilas, totorių bendruomenės nariai iš Varėnos, Druskininkų, Vilniaus, Keturiasdešimties totorių kaimo, Raižių, Butrimonių, Nemėžio ir kt.

L. Klimka pasakojo, jog istorinė draugystė su totoriais

sutvirtinta krauju. 600 metų totorių gyvenimo Lietuvoje istorija yra gražus ir unikalus pavyzdys visai Europai, kaip taikiai gali sugyventi skirtingų papročių ir religijų tautos. Kulinarinis totorių paveldas labai įdomus, praturtinęs ir lietuvių stalą, mūsų aplinką ir kultūrą. Profesorius šioje srityje išvelgė ir nišą verslui. Jis svajoja, kad ateity galės užsukti į totoriškų patiekalų kavinę paskanauti koldūnais, moliūgų pyragu, šimtalapiu. Dėkojo bibliotekos darbuotojams už supratimą ir pagalbą totorių bendruomenei (bibliotekos darbuotojos parengė projektinę paraišką Kultūros



Dainas gimtąja kalba atliko totorių liaudies dainininkė Almyra Trakšėlienė

ministerijai dėl knygelės leidybos finansavimo, surinko visus reikiamus priedus, padėjo organizuoti porą renginių, populiarinančių totorių kultūrą).

L. Gaidukevičienė sakė, kad ši labai kukli, spalvinga ir miela knygelė su autentiškais Lietuvos totorių patiekalų receptais yra pirmoji ir vienintelė. Iki šiol receptai buvo perduodami iš lūpų į lūpas, iš kartos į kartą.

Atsirado poreikis kulinarinį paveldą užfiksuoti knygelėje, kad ateinančios kartos sugebėtų tęsti protėvių tradicijas. Jau planuojamas antrasis tokio pobūdžio leidinys, daug išsamesnis, informatyvesnis, didesnės apimties, juk „mūsų visi patiekalai verti bernardinų pilvo“. G. Miškinienė, tarptautinio masto mokslininkė, tyrinėjanti totorių rankraštinį palikimą, paliudijo, kad surados 2 straipsnius apie totorių kulinarinį paveldą, todėl ši iniciatyva yra itin sveikintina. D. Babilo manymu tokie renginiai yra labai reikšmingi, gyvenant daugiakultūrinėje aplinkoje, labai svarbūs ryšiai tarp tautų jų savitumo raiška. Lietuvos totorių kultūros savitumas kartu yra ir mūsų paveldas, formuojantis ir lietuvių kultūrą. Renginyje kalbėję lietuviai, gyvenę totorių kaimynystėje, pagrindiniu šios tautos bruožu išskyrė išdidumą, draugiškumą, darbštumą, pagarbą kaimynams. Bibliotekos direktorius Eitaras Krupovičius pasveikino visus, prisidėjusius prie knygelės leidimo, kvietė antrąjį leidinį taip pat pristatyti bibliotekoje, siūlė pagalbą.



G. Miškinienė, L. Gaidukevičienė, L. Klimka, D. Babilas

Knygos „Šimtalapis ir ne tik...“ pristatymas Kaune

Rugsėjo 27 d., antradienį, 17.30 val. Kauno įvairių tautų kultūrų centre (Šv. Gertrūdės g. 58) vyko Lietuvos totorių kultūros vakaras, skirtas kulinariniam paveldui. Renginio metu buvo pristatoma nauja receptų knyga „Šimtalapis ir ne tik... Lietuvos totorių kulinarinio paveldo paslaptys“, kurią parengė Varėnos rajono totorių draugijos pirmininkė Lusia Gaidukevičienė, išleido leidykla „Lututė“. Taip pat buvo pristatoma nauja fotografijų paroda, skirta totorių kulinariniam paveldui, kurios didžiąją dalį sukūrė dr. Jonas Paršeliūnas. Prieš 10 dienų ši knyga jau buvo pristatoma Varėnoje.

Renginį vedė ir knygos autorė pristatė Kauno įvairių tautų kultūrų centro direktorius Dainius Babilas. Renginyje dalyvavo ir kalbėjo LR Kultūros ministerijos atstovas Kastutis Minkauskas, Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Kestutis Zenonas Šafranavičius, bendruomenės nariai. Totoriškas dainas atliko Kauno totorių bendruomenės solistė Rima Kazėnienė. Totoriškų receptų knygas buvo galima įsigyti ir, svarbiausia, apie viską sužinoti iš pirmų lūpų.

Knygos autorė teigia, kad kultūros gyvavimas daugiakultūrinėje aplinkoje praturtina ne tik pačią bendruomenę, bet ir tampa



šaltiniu kitiems. Tegul nelieta užmirštas totorių vaišingumas ir seniai paplitęs posakis „Totorių

koldūnas vertas bernardinų pilvo!“. „LT“ informacija

«Татары Литвы»

Летувос Төтюрэяй

«МОСТЫ КУЛЬТУР – 2011»



4 июня у садика Каунасского музыкального театра состоялся 6-й фестиваль народов Литвы „Kultūrc tiltai“ (Мосты культур). Это один из наиболее заметных и крупных праздников национальных общин Литвы, привлекающий участников из разных городов и районов. В этом году в фестивале приняли участие 17 художественных коллективов, 14 народных умельцев и ремесленников. Вызвали восторг и аплодисменты зрителей своими яркими выступлениями танцевальный ансамбль каунасских армян «Гайреник», ансамбль белорусской песни «Купалинка» из Клайпеды, ансамбль «Русская песня» Каунасского центра русской культуры, оркестр народных инструментов «Трещотка» из Лентвариса, капелла Сгжёнс-

кого дома культуры Шветояньска», солисты Валентин Пименов и Виктор Терещенко и другие.

Не впервые приняли участие в фестивале и порадовали публику своим пением артисты татарского фольклорного ансамбля «Мирас» из Висагинаса. Каунасскую общину литовских татар представила лирическими песнями солистка Римма Казенене.

Весь день в палатках, расставленных вдоль Лайсвес аллеи, народные умельцы и ремесленники демонстрировали свои изделия. Рядом расположились и литовские умельцы, которые знакомили горожан с народными традициями японцев и индийцев.

Информация «ЛТ»

Дорогие друзья!



Мы предлагаем Вашему вниманию незабываемый вечер в кругу наших соотечественников, посвященный учреждению татарской молодежной организации „Дуслык“. Вас ожидает много веселья и хорошего настроения. В программе: исполнение татарских песен, выступления ансамблей, танцевальные номера, чтение стихов и еще много всего интересного!

С огромным удовольствием ждем всех желающих принять участие в этом незабываемом вечере. А также было бы очень приятно, если Вы смогли бы принести свои кулинарные шедевры для нашего общего стола.

Мы ждем Вас 26 ноября в 14.00 в Доме офицеров Вильнюсского гарнизона по адресу: Вильнюс, ул. Паменкальне 13. Проезд 1, 7, 3 троллейбусами до остановки «Паменкальне».

Председатель союза общин татар Литвы д-р Адаш Якубаускас
Председатель татарской молодежной организации „Дуслык“ Мария Мейшутович,
meisutovishm@gmail.com, тел.: 8 604 80823

ПЕРВЫЙ САБАНТУЙ В 600-летней ИСТОРИИ ЛИТОВСКИХ ТАТАР

Впервые в 600-летней истории литовских татар (татар Великого княжества Литовского) состоялся праздник Сабантуй, организаторами которого стали активисты Союза общин литовских татар. Сабантуй состоялся на территории старого Тракайского замка, который 600 лет назад охраняли татарские воины. До сих пор литовские татары поддерживали свою национальную идентичность, прежде всего, благодаря сохранению верности религии предков – исламу, празднованию религиозных мусульманских праздников – Курбан-байрам и Рамазан-байрам.

За годы независимости Литвы, когда были созданы благоприятные условия для развития национальных культур, произошло сближение культурных традиций и обычаев литовских татар и татар, прибывших в Литву из Татарстана, других республик России в послевоенное время. Первыми показали пример сохранения и развития национальных традиций татары города атомщиков Висагинаса, которые уже в течение 15 лет организуют Сабантуй. Представители литовских татар всегда были желанными гостями и участниками в этих праздниках. Потом были поездки на Сабантуй в Ригу, далее инициативу празднования Сабантуя подхватили клайпедчане.

Сабантуй в Тракай, который состоялся 18 июня, привлек внимание и рижан, и клайпедчан, и эстонских сородичей и превратился в большой праздник единения татар Балтийс-

кого региона. Среди почетных гостей Сабантуя были члены Сейма ЛР Ярослав Наркевич, Дануте Микутене, советник министра культуры Имантас Мелянас, сотрудник Посольства России в Литве Олег Дадаев, первый секретарь Посольства Казахстана в Литве Аскар Топебергени, директор Польского института Малгожата Здислава Каснер, директор Дома наци-



На старте бег с яйцами



Сабантуй в Тракай украсили своим пением народный артист Татарстана Шамиль Ахметзянов с дочерью Чулпан



Победитель в борьбе куреш Талгат Акубулатов с трофейным бараном на плечах



Зрители праздника со всей Литвы



Гости из Эстонии и Латвии

ональных общин Альвида Гедаминскене и другие.

Весь день продолжались концерты, соревнования. Всеобщее внимание привлек традиционный кореш. Победителем

стал 18-летний батыр Талгат Акубулатов из Висагинаса, на плечи которого взгромоздили главный приз – барана.

Информация «ЛТ»

«А кому из вас известно, что такое Сабантуй?»

28 мая висагинская татарская община собралась на поляне у озера Друкшай, чтобы вот уже в пятнадцатый раз отметить Сабантуй.

Нередко при виде веселой праздничной толпы люди говорят: «настоящий сабантуй!» В действительности Сабантуй — это народный весенний праздник у татар и башкир. Истоки Сабантуя берут начало из глубокой древности и связаны с аграрным ремеслом и крестьянским трудом. Его еще иногда называют праздником плуга (сабан на татарском языке плуг и туй — праздник). Сабантуй, который по традиции отмечается после появления первых всходов на полях, пробуждает в людях самые светлые чувства и является праздником мира и жизнелюбия.

Кстати сказать, впервые в Литве Сабантуй был проведен в 1996 году и тоже висагинскими татарами. Отпраздновать вместе с висагинцами приехали представители

посольства Турции, гости из разных городов Литвы, а также Риги и Даугавпилса, представители крымских татар и национальных меньшинств Висагинаса. Несмотря на дождь, который, казалось, не собирался прекращаться, на поляне под большим шатром собралась большая дружная компания. Был поднят флаг Сабантуя, зачитано приветствие Президента Республики Татарстан Р.Н. Минниханова участникам и гостям праздника. За большой вклад в развитие и сохранение татарской культуры почетными грамотами Министерства культуры Татарстана были награждены организаторы праздника. А наиболее активные члены общества получили благодарственные письма отдела просвещения, культуры и спорта Висагинского самоуправления. На этом официальная часть была закончена, и начался настоящий веселый праздник. Но какой же праздник без подарков?! Поэтому каждый из присутствующих заранее подготовил и подарил Сабантую подарок, который вешался на специальный шест. Здесь было все: от расшитых вручную полотенец, до красивых пирогов, которые украсили накрытую поляну!



А потом все пили чай с традиционной татарской выпечкой: сладким чак-чаком, очпочмаками — треугольными пирожками с мясом и картошкой, перемячами, известными нам как беляши. И вот дождь лить перестал, и началась главная часть Сабантуя — состязания. Бег в мешках, эстафета с коромыслом на плечах, ловля губами монетки в кефире и самое интересное — бой мешками набитыми травой, сидя на бревне! В этих и других народных играх принимали участие все: от мала до велика. Громкий веселый смех на поляне не умолкал не на минуту!

Пока проходили соревнования, под специальными шатрами на кострах варились главные блюда дня — шурпа, традиционное татарское кушанье из баранины и

тонко порезанной вручную лапши. И было очень вкусно после проливного дождя, веселых состязаний и дружеского общения всем вместе сесть под большим шатром и отведать это замечательное блюдо. А после обеда пришло время подготовленных выступлений. Свои умения продемонстрировали татарский творческий коллектив «Мирас», ученики татарского воскресного класса, а также все желающие. Веселый получился праздник! Кстати надо отметить, что оказывается веселье, возможно и без алкоголя!

И в заключении нельзя не упомянуть, что в 2008 году Сабантуй Висагинского общества татар был внесен в свод этнических праздников и обрядов, охраняемых на республиканском уровне.



Наследие Габдуллы Тукая – наш духовный ориентир

АНАТОЛИЙ ЛАВРИТОВ, председатель организации российских граждан Клайпеды
ГАЛИМ СИТДЫКОВ, главный редактор газеты «Летувос тоторай»

Этого события ждали, к нему готовились. И, наконец, оно состоялось! В последние дни октября в Литве прошли дни татарской культуры, кульминацией которых в Клайпедде стал 27 октября 2011 года в концертном зале города Вечер татарского языка, поэзии, музыки и танца. И не только! Как-то исподволь мы – зрители и участники прекрасных мгновений осознали, что присутствовали при единении культур разных народов.

В год 125-летия татарского поэта Габдуллы Тукая, творившего в начале XX века и оставившего своему народу весомое творческое наследие, проекты Министерства культуры Республики Татарстан за рубежом призваны были показать, насколько значима его поэзия и в нынешние времена, насколько уважаемо все, что сказал Тукай о непреходящих ценностях любой нации и народности. Чего стоит только его стихотворение «Родной язык!»!

О, как хорош родной язык, отца и матери язык,
Я в мире множество вещей через тебя навек постиг!
Сперва на этом языке, качая зыбку, пела мать,
А после - бабушка меня старалась сказкою унять.

Родной язык, ты мне помог понять и радость с малых лет,
И боль души, когда в глазах темнеет, меркнет ясный свет.
Ты мне, родной язык, изречь молитву первую помог:
“Прости меня, отца и мать, великодушен будь, мой Бог!”

Россия всегда щедро делилась с другими странами достижениями своих народов. И вот тут-то мы подходим к статусу мероприятия, которое для одних стало просто концертом, а для других – межгосударственным событием в рамках обмена культурными программами. А чтобы читатель не сомневался в этом, достаточно перечислить официальных лиц, общественных деятелей Литвы и России, присутствовавших в зале и насладившихся ярким, искрометным творчеством татарского народа: вице министр культуры Литвы Станислав Виттман, вице мэр Клайпеды Витаутас Чапас, представитель Россотрудничества при Посольстве РФ в Литве Заур Летифов, генеральный консул РФ в Клайпедде Анатолий Кротков, заведующая отделом по работе с зарубежными организациями, входящими во Всемирный конгресс татар Ленара Кутеева, член Всемирного Координационного совета рос-

сийских соотечественников Рафаэль Муксинов и главный редактор литовского еженедельника «Экспресс-неделя» Юрий Строганов, председатель каунасского отделения Союза писателей Литвы Викторас Руджанкас, поэт-переводчик Альфонсас-Йонас Навицкас, который перевел на литовский язык 9 стихотворений, озвученных во время концерта, и решивший издать книгу стихов поэта.

Политики, руководители общественных организаций и национальных общин Клайпеды, Литвы и России подтверждали своим присутствием на концерте большой интерес к выступлениям артистов из Казани, Риги и Калининграда, проходившим в рамках Дней татарской культуры в Литве.

Особое впечатление произвел двухчасовой концерт прекрасных исполнителей и молодежного танцевального коллектива «Сайдаш» из Казани (руководитель народный артист РТ Тагир Латифуллин) и оказался просто великолепным. Яркие и красочные костюмы, зажигательные танцевальные номера и задушевные мелодии «разогревали» зрителей настолько, что казались крики «браво» вот-вот перерастут в требования «бис!» Ведущая встречи народная артистка Республики Татарстан лучезарная и строгая Луара Шакирзянова и ее партнер актер Клайпедского драматического театра Александрас Шиманскис, вели концерт на татарском, литовском и русском языках.

Татарская речь не всем присутствующим в зале была понятна. Но этого и не требовалось. Ведь красота искусства воспринимается душой. Что и позволяет другим народам находить в ней родственное и общее. Татарские артисты в Литовской республике с достоинством продемонстрировали свой язык в поэзии, вокале и номерах разговорного жанра. Что же касается языка танцев, то он стал всем понятен сразу после появления на сцене прекрасных девушек и юношей ансамбля. Юность и мастерство с отточенной пластикой были понятны всем, тем более, что многое в их мастерстве знакомо по праздникам Сабантуй.

Зрители разных национальностей были воодушевлены всем, что показали артисты, что с почтением высказали со сцены литовские поэты о стихах великого Тукая.

Невозможно обойти вниманием организаторов и спонсоров концерта в Клайпедде, поэтому отдадим должное Флюру Шарипову – руководителю Клайпедской татарской



Сайдаш



Ведущие вечера

общины «Нур», Союзу писателей Литвы и дирекции Клайпедского порта (за материальную поддержку). Главными спонсорами мероприятия были Министерство культуры Республики Татарстан, Посольство и Россотрудничество РФ в Литве, руководство Народной партии Литвы.

По окончании концерта прозвучали слова благодарности от официальных лиц и благодарных зрителей. Аплодисменты зала звучали одобрением сказанному и приглашением к дальнейшему сотрудничеству.

Для татар всего мира творчество Габдуллы Тукая является духовным ориентиром, на котором основано единство татарского народа.

Председатель Клайпедской общины татар «Нур» Флор

Шарипов, подводя итоги праздника и Дней татарской культуры в Клайпедде, сказал: «Наши гости из Казани выразили восхищение приемом в Клайпедде. Члены общины показали гостям достопримечательности города, познакомили с его историей и с жизнью татар города. Они также побывали в курортном городе Паланге, где посетили музей янтаря. Мы постарались сделать все, чтобы встреча с гостями из города Казани запомнилась как им, так и нам».

29 октября артисты из Казани свое яркое выступление, посвященное юбилею Габдуллы Тукая, повторили в Висагинесе, где организаторами праздника стали активисты Висагинского татарского общества культуры (председатель Зилия Каримова).

ИСЛАМ БОГАТОВ

Ислам Богатов – председатель Паневежской общины татар - был одной из самых заметных фигур среди татар Литвы. Кадровый офицер, гражданский и военный летчик, поэт, общественный деятель и образцовый семьянин сошлись в нем гармонично. Будучи энтузиастом многих общественных проектов и начинаний, являлся связующим звеном между Литвой и Татарстаном. 11 октября сердце Ислама Богатова остановилось навсегда. Наша память о нем будет жить, пока мы живы и живо будет дело, которому служим.

Редакция «ЛТ» обратилась к дочери Ислама Идрисовича написать об отце.



In Memoriam: Слово о Папе

ИННА КРУТОВА (БОГАТОВА)

Мой отец, Богатов Ислам Идрисович, родился 12 августа 1940 г. старшим из 7 детей в рабочей, многодетной семье в городе Казань (Татарстан). С 18-ти лет учился в аэроклубе г. Казань, после чего в Куйбышеве (теперь Самара), летал на истребителе МИГ-17.

В 1961 г. попал под сокращение и пошёл работать на военный завод электриком. В эти годы он активно участвовал в художественной самодеятельности: пел, декламировал и играл в спектаклях, получил звание лауреата конкурса самодеятельного творчества.

В 1965 г. женился. С 1965 по 1967 г. на Украине переквалифицировался на летчика гражданской авиации, летал на АН-2. В это время (в 1966 г.) в г. Казани родилась старшая дочь Аида. В 1967 г. по предложению Казанского городского военкомата, прибыл в Литву, в г. Паневежис на должность лётчика военно-транспортного самолёта АН-10. В 1968 г. экстерном окончил Балашовское лётное военное училище.

В 1970 г. в Литве родился сын, а в 1972 г. - младшая дочь. В Литве много летал, был руководителем полётов, стал первым комендантом военного гарнизона города Паневежис. В эти годы не переставал заниматься творчеством, писал стихи, пел на праздниках, стал лауреатом Всесоюзного смотра художественной самодеятельности.

С 1987 по 1992 г. служил на Чукотке (куда прибыл вместе с семьёй), там руководил приёмом и отправкой самолётов. В 1992 г. в звании майора уволился в запас. Вернувшись в Литву, активно включился в общественную деятельность, в 2004 г. организовал в Паневежисе общину татар «Звезда Ислама», которая вошла в состав Союза общин татар Литвы и Всемирного Конгресса Татар.

Был заботливым и нежно любящим отцом и мужем.

До последних своих дней писал стихи. Перед тем, как упокоиться на Литовской земле, в последние дни жизни, написал на клочке бу-

маги: *“Вновь жизнь решила испытать меня, дав возможность вечности заключить в свои объятия мою свободу и мои мысли. Но умение волшебников, лечащих мою душу и моё тело, оказалось проворнее и успело, в последнюю секунду, перед пропастью, окрылить меня и Я в свободном полёте - здравствуй новая жизнь!!!”*

Но надо приземляться и продолжать наше святое дело с моим ангелом-хранителем - Кларочкой - ставить на крыло внуков и правнука, помогать детям.

УДАЧИ НАМ ВСЕМ!”

Редакция газеты «Летувостоторияй» выражает глубокую скорбь по поводу безвременной кончины Богатова Ислама Идрисовича и выражает глубокое соболезнование родным и близким покойного.

ЛАНДЫШ ГАНИЕВА

Родилась 27 мая 1951 г. в г. Азнакаево, бывшей тогда ТатАССР. В 1968 г. окончила среднюю школу № 12 города Альметьевска. С 1973 г., по окончании физического факультета Казанского государственного университета, начала работать инженером-радиофизиком в Каунасском научно-исследовательском институте радиоэлектроники. С 1982 по 1985 г. работала геофизиком в Самотлорской специализированной экспедиции в области разведки нефти и газа. Основное направление научно-исследовательских работ - математические модели физических явлений. В области прикладного программирования проработала с 1985 по 1993 г. в Информационно-вычислительном центре г. Набережные Челны. С 1993 года по 2006 занималась преподавательской деятельностью в Казани. С 2006 г. вновь проживает в Литве, где также живут дочь от первого брака и внуки.

С 2000 по 2006 г. участвовала в выпуске газеты Казанского агроуниверситета. Имеет публикации на Российских литературных сайтах.



МУТ ПО-НЕМЕЦКИ МУЖЕСТВО

Перелистывая томик Алеся Адамовича, наткнулась я на маленький рассказик о немецком антифашисте Августе Муте. Называется он «Мут по-немецки означает мужество». И в связи с этим вспомнилось событие десятилетней давности. Крестный отец моего внука, попросил принять его друзей из Германии, желающих посетить могилу родственника бывшего военнопленного, погибшего в России. В тот год в июле месяце стояла невыносимая жара. Ситуация усугублялась невероятной занятостью: я металась между приемными экзаменами и высыхающим огородом, до которого мне приходилось добираться более двух часов на различного вида транспорте. К этим хлопотам добавилась беготня по магазинам, в поисках купить что-нибудь эдакое для иностранных гостей и тщетные попытки привести в надлежащий вид мою маленькую квартирку в хрущевке. В день прибытия гостей с утра у меня были неотложные дела в университете. Встречала гостей моя подруга с мужем. Процедура «опознания» происходила очень просто. Галина Васильевна держала в руках плакат: «Георг и Рудольф Ферстеры – мы вас ждем!» Очень скоро к Галине Васильевне с Игорем Наумовичем подошли трое: с Ферстерами был военный атташе, тоже прибывший с теплоходом. Отец и сын Ферстеры - типичные немцы: высокие, костистые, голубоглазые. Атташе, звали его Франк – молодой породный брюнет, с серьгой в ухе. Погибший приходился старшим братом Рудольфу. После короткой экскурсии по дороге из речного порта гости прибыли ко мне домой. Шумная веселая компания ввалилась в квартиру, когда я готовила завтрак. Пожимая руку Георгу, усилием воли

подавила желание выставить его обратно в прихожую. Мой белый индийский ковер ручной работы на глазах серел, затоптанный уличной обувью гостей. Более того, Галина Васильевна бродила в уличных туфлях, забыв о том, что я над этим ковром почти священнодействию. Черт бы побрал этих европейцев! На завтрак приготовила кофе с заварным пирожным. По случаю высоких гостей на столе красовался дорогой сервиз из тонкого фарфора. Немцы удивленно тарасились на маленькие розовые тарелочки с пирожным и все спрашивали: «А что это такое?!». Получив разъяснение по поводу происхождения пирожных, огорчились, что это не национальное блюдо, но, тем не менее, с удовольствием уплетали. Подкрепившись, уехали осматривать достопримечательности города, а я осталась готовить обед. К сожалению, при такой жаре приготовить что-нибудь из национальной выпечки было все равно, что обречь всех на газовую камеру, поэтому я остановилась на борще с котлетами. Главное, чтобы было вкусно! Вернувшись с экскурсии, немцы разулись и аккуратно расставили обувь в прихожей. На мой немой вопрос – пояснили – были в мечети. Вот там их и просветили. Конечно, в Германии тротуары такие чистые и не заплывающие как у нас, что можно позволить себе не разуваться. Сели обедать. Все с аппетитом поедали приготовленное. Почти умиляло, что даже бутерброды с икрой немцы не запихивали в рот цельным куском, а, аккуратно порезав ножом на кусочки, с помощью вилок отправляли в рот. Как потом я увидела, на скатерти после обеда не было ни единого пятнышка. Немец и аккуратность – почти синонимы! Георг и Франк свободно говорили по-

русски. Не обошлось за столом без сакраментальной темы: «Почему на Руси жить плохо». Ответ был не менее сакраментальным: «Потому что плохо работаем». Я про себя подумала, во сколько же я - «ленивая» - спать легла. Кажется, было около трех ночи. В шесть утра мне надо было вставать, чтобы поспеть в университет. И я точно знаю, что не была такой уникальной труженицей, мои коллеги-преподаватели мотались из одного конца города в другой в попытке заработать на более-менее сносную жизнь. Под сносной жизнью мы тогда понимали не особняки, не дорогие машины, а пропитание для семьи и одежду. Я подняла тост: «Не по нашей воле ЭТО произошло, но в нашей воле, чтобы ЭТО не повторилось». Наверное, тогда каждый думал о своем. Я вспоминала рассказы матери, как в годы войны, они собирали мерзлую и гнилую картошку. Как потом пришла похоронка на моего деда, погибшего в первые дни войны где-то на Западной Украине. Осталась моя бабушка с четырьмя малолетними детьми. Как потом их деревня оказалась отрезанной от всего мира – 800 человек скосила крупозная ангина. И как продукты и лекарства сбрасывали с самолета. Наверное, тогда семье матери помогла уцелеть родственница фельдшерица, напоив вовремя лекарством. Что вспоминал Рудольф, не знаю. Сидел, опустивши голову, взглядом упершись в тарелку. Ехать предстояло через удмуртские леса, километров за 250. Недалеко от Сарапула, в небольшом селе была братская могила, где похоронен брат Рудольфа. Георг умоляюще сложил руки, когда я предложила им ехать на электричке. Да здравствуют двоечники! Я позволила отцу одного такого «футболист-

та». Нет, парень он был неплохой, но не любил математику и очень увлекался футболом. Отец «футболиста» согласился ехать. На следующий день, рано утром Тимур с Рудольфом и Георгом выехали в Удмуртию, легкомысленно, как потом оказалось, отказавшись от предложенных бутербродов. (Для немцев это не характерно – выйти в дорогу без бутербродов) Я занялась приготовлением обеда. Планировалось, что мои гости вернутся где-то часам к двум-трем. Учитывая жару, решила приготовить холодный борщ и зразы с грибами. Настало время обеда, затем и ужина. Гости мои не возвращались. В восемь вечера я стала звонить в гостиницу Франку. У него не было никаких сведений. В 10 вечера я уже не находила места, хватаясь за трубку телефона и намереваясь звонить в милицию. Меня уже не волновал прокипший борщ и моя кулинарная репу-

тация. Назревал международный скандал! Еще полтора часа я металась по квартире, безуспешно звоня то Франку, то друзьям своим. Было около 12 ночи, когда зазвонили в дверь. Кинулась открывать и увидела своих немцев, покачивающихся от усталости, посеревших от дорожной пыли. Стояли в проеме двери и хлопали по плечу Тимура: «Водитель – Герой! Водитель – Герой!» Умывшись, голодные набросились на еду. Жадно ели прокипший борщ и холодные зразы. Нашли они моголилу ухоженной. Смотрели за могилкой учитель сельской школы с учениками. Разговаривали они с учителем. Интеллигентный человек. Тимур мне потом рассказывал... Фотографировал Георг наше неприглядное житье и как он нацелится на какую-нибудь нашу убогость, так давал Тимур такого газа, что скорей всего все снимки оказались смазанными. Я про

себя подумала: зря, старался, дружок, может эти снимки при нашей убогости были бы полезны для нас же... Сегодня каждый десятый немец мечтает о том, что придет новый фюрер и наведет порядок в стране. А я пытаюсь, откатав время на десятки лет назад, представить, где бы оказались мои немцы: или в роли бывшего преподавателя, убивающего белорусских детей, как в «Карателях» Адамовича, или в роли Августа Мута, перебежчика-немца, партизанавшего в белорусских лесах. Больше всего Август Мут боялся, что его, погибшего, опознают фашисты и тогда не миновать семье немецких концлагерей. Приглашал меня Георг в гости, в Германию. Конечно, любопытно было бы взглянуть вживую на Кельнский собор, побродить по Дрезденской галерее. Да только никак не соберусь, то ли перелета боюсь, то ли не могу забыть маминых рассказов...

Отделение татарского фольклора

В Вильнюсе Центром фольклора и этнографии национальных общин Литвы в Школе славянской традиционной музыки при Вильнюсской музыкальной школе Бронюса Йонуша (Vilniaus Broniaus Jonušo muzikos mokykla) открыто Отделение татарского фольклора.

Предметы изучения: традиционное пение, народная хореография, сольфеджио, фольклор волжских и крымских татар (эпос, песни, танцы, обряды и обычаи, легенды, сказки, байты, пословицы, поговорки). Дети знакомятся с историей и культурой татар Поволжья и Крыма, основами татарского языка, с татарской традиционной кухней.

Центр фольклора и этнографии национальных общин Литвы является организатором нескольких фольклорных проектов: международного Фестиваля «Покровские колокола», международной летней творческой школы «Традиция», Рождественского фестиваля, Программы

«Культурный диалог».

Сейчас создается детский фольклорный ансамбль, который будет участвовать как в фестивалях, проводимых Центром в Литве, так и в других международных проектах. Планируются поездки ансамбля в Татарстан и Крым. В летнюю творческую школу «Традиция», которая организуется ежегодно в Паланге, Центр приглашает знаменитых фольклористов, профессоров из других стран для проведения мастер-классов. Мы также планируем приглашать педагогов из Татарстана и Крыма.

Приглашаем детей в возрасте от 6 до 11 лет в дополнительную группу, занятия в которой будут проходить по субботам.

По всем вопросам обращаться к преподавателю Отделения татарского фольклора Альмире Тракшелене

Телефон: 869957602, e-mail: a.trakseliene@gmail.com

Создана татарская молодёжная организация «Дуслык»

ЭРНЕСТ КРИНИЦКИЙ

Идея создать татарскую молодежную организацию в Литве родилась давно. Все началось уже тогда, когда председатель Союза общин татар Литвы – Адам Якубаускас стал приобщать татарскую молодежь к организации разного рода мероприятий. Его инициативу поддержал Алий Александрович. Первым успешным мероприятием, проведенным нашей молодежью, в феврале месяце, стал праздник «Шимталапис Байрам», который увенчался большим успехом и запомнился гостям увлекательной программой и международным масштабом. На протяжении полугода наша молодежь «созревала» под опекой старшего поколения, набираясь опыта в организации общих проектов. Самым значительным из них стал проведенный в июне месяце первый в истории литовских татар – Сабантуй в городе Тракай. Это был настоящий праздник для наших соотечественников, который привлек огромное

внимание и поддержку как со стороны местных властей и СМИ, так и со стороны наших друзей из соседних стран.

Таким образом, сплоченный коллектив нашей молодежи 12 октября 2011 г. учредил организацию татарской молодежи „Дуслык“. Председателем организации была единогласно избрана Мария Мейшутович. Коллектив, не раз проверенный в деле и показавший себя с лучшей стороны, полон инициативы и идей. Татарская молодежная организация уже успела внести свою лепту в субботник, проведенный в деревне Сорок Татар, а также организует праздник 26 ноября, посвященный своему учреждению. Планов много, потенциал есть, остается лишь пожелать нашим ребятам успеха и удачи в их светлом будущем. Пользуясь случаем, от всего сердца хочу поздравить татарскую общину с рождением молодёжной организации „Дуслык“! Звоните нам по тел.: +37060480823.

Вильнюс посетил известный кинооператор Александр Якубовский

9 октября 2011 г. Вильнюс посетил известный кинооператор Александр Якубовский, живущий в Санкт-Петербурге. Он работает в киностудии «Леннаучфильм», является заслуженным работником культуры Российской Федерации. Широко известны его документальные киноленты «Католики в СССР», «Весело на душе», «Два дня в провинции».

Председатель Союза общин татар Литвы д-р Адам Якубаускас встретился с А. Якубовским и подарил ему копию фильма «Я потомок мурз татарских». Гость из Петербурга подарил Адаму свой новый кинофильм «Спаскамень».

Во время встречи шел разговор о создании документального фильма о татарах-студентах из Литвы и Поль-

ши, учившихся в Санкт-Петербурге до Первой мировой войны.

А. Якубовского сопровождал в пути сын Сергей.

Это было второе посещение Литвы А. Якубовским. В прошлом году он приезжал в нашу страну во время открытия памятника Витаутасу Великому в деревне Райжяй.

Информация «ЛТ»

ОТМЕТИЛИ 20-летие НЕЗАВИСИМОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНА

ГАЛИМ СИТДЫКОВ

20 октября с.г. в Конституционном зале Сейма Литовской Республики состоялась конференция, посвященная 20-летию независимости Республики Азербайджан. Организаторами конференции выступили парламентская группа по связям с Азербайджаном, Община азербайджанцев Литвы, Ассоциация «Литва – Азербайджан». В начале, по предложению ведущего конференции члена Сейма Артураса Мелянаса, её участники минутой молчания отметили трагическую гибель члена Сейма Юозаса Палёниса.

В адрес конференции поступили поздравления с юбилеем от председателя Сейма Ирены Дегутене (зачитал Артурас Мелянас), Министерства культуры ЛР (зачитал вице-министр Станислав Видманн), Посольства Азербайджана в Литве, Государственного комитета Республики Азербайджан по делам выходцев (зачитал представитель Сураддин Гумбатов).

С основным докладом «Путь возрожденной независимости» выступил председатель Общины азербайджанцев Литвы и Совета национальных общин при Министерстве культуры Литвы Магир Гамзаев. С интересными и содержательными сообщениями по теме конференции выступили также председатель Ассоциации «Литва – Азербайджан», советник Министерства культуры Имантас Мелянас, публицист, радиожурналист Видмантас Валюшайтис, доцент Миколо Рёмерё университета Рамунас Тримакас, советник председателя Сейма, политолог Лауринас Касчюнас, обозреватель международной политики Арунас Спрунис, о литературных связях Литвы и Азербайджана говорил поэт, переводчик Альфонсас Буконтас.

В докладе и сообщениях выявилось два основных момента в современной истории Азербайджана. С одной стороны,



были отмечены исключительные успехи в экономическом развитии республики за годы независимости, с другой стороны, вызывала беспокойство нерешенная проблема Нагорного Карабаха.

В дискуссии по теме конференции выступил председатель Союза общин татар Литвы доцент Адам Якубаускас. Он рассказал об участии видных представителей литовских татар в формировании независимой Республики Азербайджан

в 1918-20 гг. В их числе были начальник генерального штаба Азербайджанской армии генерал-лейтенант Мацей Сулькевич, расстрелянный впоследствии большевиками, братья Леон и Ольгерд Кричинские и другие деятели.

Серьезный, всесторонний анализ современных и исторических проблем Республики Азербайджан в ходе юбилейной конференции является залогом их успешного преодоления и решения в будущем.

"Tatarzy litewscy"

Lietuvos Totoriai

Najlepsze są tatarskie gospodynie!

MUSA CZACHOROWSKI

Podczas tegorocznych Dni Sokółki 19 czerwca br. odbyło się I Ogólnopolskie Święto Kurczaka pod hasłem „Żyj ze smakiem – delektuj się kurczakiem”. Organizatorami imprezy był Krajowy Związek Grup Producentów Rolnych – Izba Gospodarcza oraz burmistrz Sokółki Stanisław Małachwiej. W jej programie znalazły się m.in. występy zespołów muzycznych, mistrzostwa w jedzeniu jajek na czas, wyścigów kogutów oraz konkurs na najsmaczniejszą potrawę z kurczaka, oczywiście. Do tego kulinarnego pojedynku stanęło trzynaście pań z Sokółki i okolic, w tym nasze wspaniałe tatarskie gospodynie.

Dziesięcioosobowe jury miało wielki problem z wytypowaniem najlepszego dania. Wśród przygotowanych potraw znalazły się m.in.: firszytk, czebureki, słodziutki kurczaczek, warstwowiec, kurczaki faszerowane, pierogi z podrobami, kurczakowy tort, sałatka z kurczakiem z melonem, kurczaki z ryżem i w curry, szaszłyki, pieremiacze oraz roladki z kurczaka w sosie truskawkowo-zurawinowym z lodami. Wreszcie jurorzy zdecydowali, że tytuł Mistrza Kulinarnego 'Sokółka 2011' zdobyła Elżbieta Radecka z Sokółki za przygotowanie słodziutkiego kurczaczka. Serdecznie gratulujemy Eli tego sukcesu!

Dodajmy, że wśród laureatek znalazła się także Mirosława Korycka, uhonorowana trzecim miejscem za niewątpliwie



Nagrodę odbiera Elżbieta Radecka, zdobywczyni tytułu Mistrza Kulinarnego 'Sokółka 2011'. W głębi: wyróżniona Ewa Sulkiewicz

przesmaczny warstwowiec, zaś wyróżnienia otrzymały: Maria Radecka, Dżenetta Miśkiewicz, Żanna Szczęsnowicz, Ewa Sulkiewicz oraz Chalima Korycka. Jednym słowem: tatarskie mistrzynie górz! Brawo!

Tatarski meczet w Nowym Jorku



O tatarskiej meczecie w Nowym Jorku niewiele u nas wiadomo. Z przyjemnością

cią informuję więc, że ukazało się właśnie opracowanie historii gminy tatarskiej w Stanach Zjednoczonych. Jego tytuł brzmi „Nowojorski meczet Rzeczypospolitej”, zaś autorem jest Antoni Przemysław Kosowski, doktorant w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Kosowski, wspierany przez Stefana Chazbijewicza, przewodniczącego Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej Muzułmańskiego Związku Religijnego w Bydgoszczy, nawiązał kontakt z Alyssą Ratkewitch, sekretarzem nowojorskiej gminy. Zdobył materiały, dotarł do historycznych zdjęć i dokumentów. W efekcie, otrzymaliśmy po raz pierwszy w Polsce opisanie tego jakże interesującego, a w gruncie rzeczy właściwie nieznanego wydarzenia z dziejów naszej tatarskiej społeczności.

Historia gminy tatarskiej, jej organizacja i meczetu w Nowym Jorku zasługuje na

upamiętnienie. To opowieść o przenoszeniu się, osiedlaniu w nowym miejscu i wzbogacaniu go o własne doświadczenie. Stanowi ważny przyczynek nie tylko do dziejów Tatarów Polsko-Litewskich, ale również nader istotny, choć niewielki, element historii muzułmańskiej w Stanach Zjednoczonych. - czytamy na zakończenie publikacji. I tak też jest w istocie. Polecam tę książkę wszystkim, których interesują tatarskie losy.

Musa Czachorowski

Antoni Przemysław Kosowski, Nowojorski meczet Rzeczypospolitej. Historia gminy tatarskiej w Stanach Zjednoczonych. Inicjatywa wydawnicza Çaxarxan Xucaliq, Musa Czachorowski & Iza Melika Czechowska, skład i druk Agencja Wydawnicza ARGİ, Wrocław-Bydgoszcz 1432/2011, ISBN 978-83-60425-71-8

PS. Informacje o książce i możliwościach jej nabycia – pod adresem ahma@wp.pl

Muzułmański katechizm Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1830 r.

CZESŁAW ŁAPICZ (TORUŃ)

Wyznający islam orientalni osadnicy, którzy przybywali do Wielkiego Księstwa Litewskiego (dalej skrót: WKL) zwłaszcza w XIV – XVII wiekach, szybko tracili znajomość języków lub dialektów etnicznych, a w warunkach izolacji od źródeł i korzeni islamu – tracili także znajomość liturgicznego języka arabskiego, przyjmując funkcjonujące w WKL języki słowiańskie, polski i/lub białoruski. Od tego momentu arabskojęzyczne pisma religijne – razem z najważniejszą Księgą islamu, arabskim *Koranem* – stawały się dla nich niezrozumiałe, choć przecież – ze względów doktrynalnych – musiały być używane w praktyce religijnej. Nic więc dziwnego, że bardzo wcześnie, bo już w drugiej połowie XVI wieku¹, zaczęto przekładać podstawowe teksty muzulmańskie na język polski i/lub białoruski, jednak przekłady te służyły nie tyle do celów liturgicznych, ile dla poznania, wyjaśnienia, zrozumienia i przyswojenia zasad islamu. Muzułmanie Wielkiego Księstwa Litewskiego mogli bez najmniejszych ograniczeń wykorzystywać w swej praktyce religijnej liturgiczny język arabski, mogli też bez żadnych przeszkód przekładać, kopiować, upowszechniać i wykorzystywać w życiu religijnym i społecznym swe święte księgi.² Dobrze świadczyło to nie tylko o opiece, jaką roztaczali nad nimi kolejni władcy Wielkiego Księstwa Litewskiego (od księcia Witolda poczynając), ale również o pełnej tolerancji, jaką Tatarzy cieszyli się w wielowyznaniowym i wielokulturowym społeczeństwie Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Na bogatą spuściznę piśmienniczą muzulmanów Wielkiego Księstwa Litewskiego składają się liczne manuskrypty, wśród których można wyróżnić kilka odmian i rodzajów w zależności od ich zawartości treściowej, celu, w jakim były tworzone oraz praktycznego ich przeznaczenia.³ Do pewnego czasu wszystkie odmiany i rodzaje piśmiennictwa Tatarów litewsko-polskich łączyły dwie cechy wspólne: po pierwsze – bez względu na rodzaj, treść (religijna lub świecka), formę i język (polski lub białoruski) tekstów były one pisane specjalnie przystosowanym alfabetem arabskim; po drugie – istniały tylko w wersji rękopiśmiennej, w licznych odpisach (kopiach) sporządzanych przez samych muzulmanów. Fakt, iż do XIX wieku, tzn. do ukazania się w 1830 r. w druku publikacji zatytułowanej *Wykład wiary machometanńskiej... autorstwa Józefa Sobolewskiego*⁴, która będzie głównym przedmiotem niniejszych rozważań, księgi te miały wyłącznie charakter rękopiśmienny i pisane były wyłącznie alfabetem arabskim, nie wynikał bynajmniej z zakazu administracyjnego czy z niemożności ich drukowania w WKL, lecz miał związek z nakazami i zakazami religijnymi samego islamu.

Pierwszym znaczącym odstępstwem⁵ od tych reguł stała się wspomniana publikacja Józefa Sobolewskiego, zatytułowana *Wykład wiary machometanńskiej czyli islamskiej. Wyjęty z części Koranu i przykazań Proroka chadisiem zwanych, i ułożony przez machometanina Jozefa z Konkirantów Sobolewskiego, Sędziego granicznego Apelacyjnego Powiatu Nowogródzkiego*, która ukazała się drukiem w 1830 roku w Wilnie. Publikacja ta jest najdobitniejszym przykładem całkiem nieortodoksyjnego rozumienia kwestii języka liturgicznego islamu przez muzulmanów litewsko-polskich, przyświecała jej bowiem idea odrzucenia nierozumianego już przez muzulmanów WKL, liturgicznego języka arabskiego i wprowadzenia do islamu powszechnie używanego na północno-wschodnich kresach Rzeczypospolitej języka polskiego. *Smutno nam wspomnieć* – pisał autor publikacji, litewski Tatar i muzulmanin – *że dotąd my i dzieci nasze chwalimy jedynego Boga niezrozumiałym dla nas językiem, a nie korzystamy z tej mowy, którą już od tylu wieków ojcowie nasi z sobą rozmawiali, a która od naszych lat niemowlęcych tak jest nam przyjemną i drogą; smutno nam, że nasze pisma, teksty i rozmaite nabożeństwa dotąd się dla nas ukrywają w języku, którego nie*

rozumiemy. Czas abyśmy się ocknawszy z niewiedomości naszej, a razem przez wdzięczność dla ziemi, która nas żywiła, odtąd we właściwym nam języku naszą ojczyzną mową słowa Twórcy przez jego posłańca objawione wymawiali, a dzieciom naszym dali do pojęcia mądrość świętego pisma (Sobolewski, s. III-IV).

W przytoczonym cytacie, zawierającym niemal „program” ideologiczny muzulmanów Wielkiego Księstwa Litewskiego, nie występuje wprawdzie nazwa języka, który tak bardzo dowartościował J. Sobolewski, nie ulega jednak wątpliwości, że chodzi tu o język polski, cała praca bowiem, będąca *de facto* muzulmańskim katechizmem, została napisana w tym właśnie języku. Trzeba jednak podkreślić, iż apoteoza nienazwanego wprost języka polskiego w publikacji autorstwa muzulmanina litewskiego miała miejsce w czasach zaborów, w gorącym politycznie roku 1830; wiadomo przecież, że – zwłaszcza w zaborze rosyjskim (publikacja Sobolewskiego ukazała się przecież w Wilnie) – sytuacja języka polskiego była bardzo trudna; pewnie dlatego język ten w *Wykładzie wiary...* nie został wymieniony i nazwany bezpośrednio.

Jednak autor przytoczonych pięknych i stanowczych słów, tak mocno dowartościujących nieliturgiczny przecież dla islamu język muzulmańskiej diaspory w chrześcijańskim (głównie katolickim) Wielkim Księstwie Litewskim, niekoniecznie był konsekwentny w swych poglądach i deklaracjach, z takim żarem i uczuciem przedstawionych w *Przemowie do publikacji*. Oto na dalszych stronach *Wykładu wiary...* autor zawarł całkiem odmienne zalecenie: *Czytanie Koranu i wszelkie Modlitwy w Islamizmie nie inaczej dopełniać się powinny, jak tylko w Arabskim języku* (Sobolewski, s. 49). Zastrzeżenie to zostało wyartykułowane w sytuacji, gdy wszystkie zawarte w publikacji Sobolewskiego modlitwy i cytaty z *Koranu* występują wyłącznie w języku polskim, zapisanym alfabetem łańskim, bez towarzyszących im oryginalnych, arabskich, odpowiedników, jak to często ma miejsce zwłaszcza w *kitabach* Tatarów litewsko-polskich. Jaki zatem był rzeczywisty cel deklaracji zawartej w *Przemowie* oraz apelu o dowartościowanie w islamie języka, który Tatarzy WKL już od XVI wieku uznawali za swojski i rodzimy, czyli polskiego? Z pewnością nie był to wprawdzie rewolucyjny, jednak niezgodny z dogmatami islamu, postulat, by język arabski w muzulmańskiej liturgii zastąpić językiem swojskim, to znaczy polskim. Autorowi chodziło zapewne tylko o to, by – jak czytamy w innym miejscu publikacji – *oświecić wielu niezających języka arabskiego w ich prawdziwej wierze, i da[ć] poznać nikczemność i fałsz przesądów, po większej części z powodu zapewna niezrozumienia swych pism, w islamizmie rozsianych* (Sobolewski, s. IV). Cele, jakie stawiał sobie autor *Wykładu wiary islamskiej...* dadzą się więc sprowadzić do objaśnienia, wytłumaczenia, przybliżenia muzulmanom litewsko-polskim kanonów i zasad ich wiary w języku, który rozumie i którym od kilku już wieków posługiwali się w nowej ojczyźnie. Znaczy to, że publikacja Sobolewskiego była czymś w rodzaju katechizmu muzulmańskiego, adresowanego do Tatarów litewsko-polskich; była religijnym podręcznikiem, a nie muzulmańską księgą modlitewną. Narzuca się tu oczywista analogia kulturowa: oto do czasu postanowień Soboru Watykańskiego II (1962 - 1965) językiem liturgicznym w obrządku rzymsko-katolickim była łacina, jednak nauczanie i krzewienie religii katolickiej, czyli katechizacja, odbywała się przecież nie w liturgicznej, jednak mało znanej, łacinie, lecz w językach narodowych. Takie właśnie cele katechizacji muzulmanów WKL (nieznających ani arabskiego języka liturgicznego, ani innych języków świata islamu) w języku rodzimym, czyli polskim, postawił sobie również autor publikacji, będącej kompendium wiedzy o islamie, czyli muzulmańskim katechizmem. Trzeba jednak dostrzec i docenić sam ten fakt, iż w warunkach ostrej rusyfikacji Józef Sobolewski odważył się wskazać

język polski jako mowę *przyjemną i drogą, jako naszą ojczystą mowę, którą od tylu wieków ojcowie nasi z sobą rozmawiali*, a ponadto umiał zamysł swój przeprowadzić przez urząd cenzury w Wilnie.

W zmaganiach z carską cenzurą Sobolewski miał już pewne, niekoniecznie zresztą dobre, doświadczenia: oto w końcu lat dwudziestych XIX wieku bezskutecznie zabiegał bezpośrednio na dworze carskim w Petersburgu o zgodę na druk pierwszego polskiego przekładu Koranu, podając siebie - niezgodnie z faktami - jako jego autora, który przekładu miał rzekomo dokonać... z języka rosyjskiego; w rzeczywistości przekładu Koranu, o druk którego Sobolewski zabiegał, dokonali kilka lat wcześniej z języka arabskiego dwaj filomaci wileńscy, przyjaciele Adama Mickiewicza, Dionizy Chlewiński i Ignacy Domeyko⁶, ale im zgody na druk ich dzieła już wcześniej odmówił urząd cenzorski w Wilnie. Można więc sądzić, że Sobolewski podał siebie jako tłumacza z języka rosyjskiego w porozumieniu z rzeczywistymi autorami przekładu⁷, jednak i tak jego starania u samego cara spęły na niczym, car bowiem własnoręcznym dopiskiem na dokumencie nie tylko odmówił prośbie Sobolewskiego, ale wyraził zarazem życzenie, by muzułmanie litewscy raczej „przyłączyli się” do chrześcijan⁸. Ostatecznie polski przekład Koranu dokonany faktycznie trzydzieści lat wcześniej przez filomatów wileńskich ukazał się w druku dopiero w 1858 r., a jako jego autor na karcie tytułowej został wykazany – również niezgodnie z prawdą – młody Tatar z Podlasia, Jan Murza Tarak Buczacki⁹.

Trzeba przypomnieć, iż Tatarzy Wielkiego Księstwa Litewskiego już od 2. połowy XVI wieku posiadali liczne pisma religijne, w zdecydowanej przewadze tłumaczone z języków islamu, tzn. z arabskiego, a także tureckiego, oraz takie, które sporządzane były bezpośrednio w języku polskim i/lub białoruskim. Teksty sporządzane bezpośrednio w języku polskim i/lub białoruskim i wcześniej szerzej nieznanne w świecie islamu, dotyczyły głównie przeróbek w duchu doktryny islamu chrześcijańskich legend i opowieści, np. zawarty w tzw. *Kitabie* Milkamanowicza XVI-wieczny utwór Krzysztofa Pussmana Krakowczyka, zatytułowany *Historyja bardzo cudna i ku wiedzeniu potrzebna o stworzeniu nieba i ziemi i innych wszystkich rzeczy, które i żyją na świecie, i jako potem Pan Bóg człowieka, to jest Jadama i Jewę, z kości jego stworzył a jako żywota swego na tym świecie dokonali etc. Teraz nowo na polskie z pilnością wyłożona*¹⁰, katolicka legenda o papieżu św. Grzegorz¹¹, a także tekstów zwyczajowych i obyczajowych, np. charakterystycznych staropolskich oracji weselnych¹² itp. Co więcej - już w 2. połowie XVI wieku muzułmanie Wielkiego Księstwa Litewskiego dysponowali polskim przekładem *Koranu*, dokonany bezpośrednio z oryginału, to znaczy z języka arabskiego (i – może również – tureckiego); przekład ten nazywano jednak *tefsirem* i traktowano zaledwie jako ‘objaśnienie, wykładnię’ oryginalnego słowa Boga, którym mógł być wyłącznie oryginał arabski; *tefsiry* istniały zresztą jedynie w rękopiśmiennych odpisach.

Jednak wszystkie akceptowane przez doktrynę i praktykę islamu polsko- i białoruskojęzyczne teksty religijne muzułmanów litewsko-polskich, z polskim przekładem *Koranu*, czyli *tefsirem* włącznie, a także muzułmańskie adaptacje polskojęzycznych religijnych pism katolickich, były zapisywane alfabetem arabskim; zresztą alfabet ten musiał być specjalnie przystosowywany do zapisu systemów językowych innych, niż arabski¹³. Fakt ten mocno utrudniał percepcję i upowszechnianie przełożonych ksiąg, bo przecież nieznaną arabskiego języka w sposób oczywisty nie sprzyjała również praktycznej znajomości arabskiego alfabetu. Ten właśnie fakt w odniesieniu do muzułmanów Wielkiego Księstwa Litewskiego dostrzegł brat Adama Mickiewicza, Franciszek Mickiewicz, który w swym *Pamiętniku* tak o nich napisał: *Mówią z ruska po polsku, a piszą czystą polszczyzną. Arabskie modlitwy odmawiając, wcale ich nie rozumieją. W tym języku do nabożeństwa pisanych książek używają – jakową pracą zajmują się starcy, albo mołnowie,*

czyli duchowni, ale i ci tylko kopiści ksiąg pradziadowskich, nie znają, co piszą.¹⁴

Cóż więc z tego, że Tatarzy WKL już w XVI wieku otrzymali faktycznie przekład *Koranu* na znany sobie język polski i/lub białoruski, skoro przełożony tekst został zapisany za pomocą znanego tylko nielicznym wyznawcom islamu alfabetu arabskiego, a nie przy użyciu jednego z dwóch powszechnych w Wielkim Księstwie Litewskim alfabetów - łaćnińskiego lub cyrylicznego. Trudno więc mówić o powszechnej dostępności *Koranu* wśród muzułmanów litewsko-polskich i o znajomości zawartych w nim nauk wynikającej z indywidualnej lektury świętej Księgi w zrozumiałym dla wyznawców języku. Teoria i praktyka religijna muzułmanów litewskich w warunkach diaspory i nieznajomości języka liturgicznego narażona była na silne wpływy dominujących w państwie litewsko-polskim wyznań chrześcijańskich – katolicyzmu i prawosławia¹⁵. Fakt ten pewien Tatar litewski, pielgrzymujący w połowie XVI wieku (1558 r.) do Mekki, tak opisał w swym sprawozdaniu o sytuacji muzułmanów w Wielkim Księstwie Litewskim, sporządzonym dla sułtana Sulejmana Wspaniałego: *światło islamu u nas przyćmione, [a] my sami u mułimów wyglądamy jakby niewierni*¹⁶.

Dlatego właśnie trzeba docenić i podkreślić ten fakt, iż uwarunkowania te dostrzegł J. Sobolewski i jako pierwszy zaproponował nowe rozwiązania, mianowicie nie tylko zapis polskiego przekładu alfabetem narodowym, a nie arabskim, ale także transkrypcję oryginalnego, arabskiego, tekstu koranicznego na alfabet łaćniński.

Rozwiązania te były bardzo nowatorskie i niekoniecznie zgodne z muzułmańską doktryną; wymagały też od autora dużej odwagi, samodzielności myślenia i decyzji oraz teologicznej kompetencji. Ponadto *Wykład wiary...* był nie tylko napisany po polsku alfabetem łaćnińskim, ale został także... wydrukowany; dotąd liturgiczne teksty muzułmańskie istniały tylko w rękopisach.

Autor tego ze wszech miar nowatorskiego kompendium wiedzy o islamie miał pełną świadomość faktu, iż jako pierwszy złamał swoje tabu religijno-kulturowe, jednak stawiając przed sobą szlachetny cel krzewienia – jak to określał *wiary Islamskiej* - czuł się w pełni usprawiedliwiony i rozgzeszony. *W tym celu* – pisał w *Wykładzie...* - *pierwszy jeszcze Litewskich Tatarów postanowiłem (acz mniej zdolnem piórem) wydać po polsku niniejsze dzieło, z części Kóranu i z przykazań Proroka Chadisem zwanych, oraz z Textów zwanych Kitiabami zebrane i przetłumaczone. W całej zaś tej pracy mojej nie szukam, tylko stać się pożytecznym współziomkom moim. Szczęśliwy, nie próżno pracowałem, dla dobra religii i współczesności, jeśli czytanie tej xiążki da okazyją rodakom moim do odmienienia sposobu uczenia młodzieży Teologii Islamskiej; jeśli oświeci wielu nieznających języka Arabskiego w ich prawdziwej wierze, i da poznać nikczemność i fałsz przesądów, po większej części z powodu zapewna nierozumienia swych pism, w Islamiźmie rozsianych”* (s. III-IV).

Wydając w roku 1830 *Wykład wiary machometkańskiej...* jego autor już w tytule swego dzieła zaznaczył, iż *Wykład...* został *wyjęty z części Kóranu...*, jednak nie wyjaśnił, na jakim konkretnie przekładzie *Koranu* w swej pracy się opierał, w tym czasie bowiem nie był dostępny w druku żaden polski przekład Księgi, a wśród muzułmanów WKL funkcjonowały jedynie rękopiśmienne *tefsiry*, zawierające polski przekład *Koranu* zapisany alfabetem arabskim. Zważywszy, że intencją autora było wyłożenie muzułmańskich prawd wiary w języku polskim, oraz że w tym języku pisane fragmenty Księgi rzeczywiście są obecne w *Wykładzie wiary...*, musiał to być niewątpliwie ten przekład *Koranu*, którego rękopisem Sobolewski mógł w tym czasie dysponować i o druk którego wcześniej czynił zabiegi u cara, czyli tzw. *Koran filomatów*, sporządzony przez dwóch wileńskich kolegów i przyjaciół A. Mickiewicza, Ignacego Domeykę oraz Dionizego Chlewińskiego. Co więcej – nie powołując się bezpośrednio na ten przekład – Sobolewski niewątpliwie cytował w swej publikacji jego fragmenty. Inne możliwości, jakie

miał autor *Wykładu wiary...* – to albo dokonanie oryginalnego, autorskiego przekładu, albo wykorzystanie przekładu *Koranu* zawartego w tatarskich rękopiśmiennych *tefsirach* lub fragmentów tefsirowego przekładu Księgi przywoływanych i komentowanych w muzułmańskich *kitabach*, *chamailach* lub *tedżwidach*. Jednak o ewentualnej znajomości i wykorzystaniu *tefsirów* Tatarów WKL autor nie wspomniał we wstępie (Przemowie) do swej pracy. Rzeczywiście, porównując przytaczane w publikacji Sobolewskiego fragmenty Koranu z tymi, które są zawarte w *tefsirach* muzułmanów litewsko-polskich, można tefsiry wykluczyć jako bezpośrednią podstawę koranicznej wiedzy Sobolewskiego, a zwłaszcza jako źródło cytatów koranicznych, zawartych w muzułmańskim katechizmie. Inna sprawa, że przecież liczne fragmenty oryginalnego (arabskiego), a także przełożonego (polskiego) Koranu zawierały również کتابy Tatarów litewsko-polskich; księgi te, z całą pewnością stanowiły ważne i bezpośrednie źródło wiedzy religijnej autora *Wykładu wiary machometańskiej...*, co zresztą sam autor przyznał wprost w Przemowie. Można przyjąć, iż wersja polska cytowanych w katechizmie fragmentów Koranu mogła pochodzić z różnych muzułmańskich *kitabów*, te zaś czerpały je z rękopiśmiennych *tefsirów*. Nie sposób przy tej okazji nie zauważyć, iż deklarując korzystanie w swej pracy z (tatarskich) *kitabów*, Sobolewski ujawnił zarazem swe kompetencje w zakresie języka arabskiego, wszak teksty te były zapisane alfabetem arabskim (choć język *kitabów* muzułmanów WKL był polski lub białoruski): musiał więc autor *Wykładu...* umieć co najmniej odczytywać teksty religijne zapisane alfabetem języka liturgicznego, czyli arabskim. Z pewnością umiał też odczytywać oryginalny, arabski Koran.

Poszukując źródeł wykorzystywanych w *Wykładzie wiary...* cytatów koranicznych w wersji przetłumaczonej na język polski możemy wskazać przynajmniej jedno z nich: oto cytowana w publikacji Sobolewskiego sura I – Otwierająca (*Al-Fatiha*) jest właściwie identyczna z wersją zawartą w pozostającym wówczas w rękopisie filomackim przekładzie Koranu. Na dziewięć wyodrębnionych w analizie porównawczej tzw. jednostek translacyjnych aż siedem jest identycznych, a tylko dwie jednostki wykazują minimalne i całkiem drugorzędne różnice formalne, w tym także ortograficzne: jednostka 2.: - *Niech będzie chwala Bogu, władcy Światów* (KF, s. 1), lub *Niechaj będzie chwala Bogu władcy światów* (Sobolewski, s. 51) oraz jednostka 7.: - *Drogą tych, których obsypałeś twemi dobrodziejstwami* (KF, s. 2), lub - *Drogą tych, których osypałeś dobrodziejstwami* (Sobolewski, s. 51).

Różnice w tym wypadku między przekładem sury I w publikacji Sobolewskiego i przekładzie filomatów są więc nieliczne i zdecydowanie drugorzędne, wręcz adiustacyjne; z tego faktu można wysnuć ważne wnioski dotyczące relacji między przekładem filomatów a publikacją Sobolewskiego, trudno bowiem założyć, iż prawie pełna identyczność obu przekładów może być dziełem przypadku. Można twierdzić, iż wydając w r. 1830 swą pracę *Wykład wiary...* Józef Sobolewski nie dokonywał bynajmniej autorskiego przekładu cytowanych w niej fragmentów Koranu, z pewnością jednak znał i korzystał odtwórczo z nieco wcześniejszego przekładu Koranu filomatów, którego przekład był już ukończony w 1828 r. i którego rękopisem Sobolewski dysponował, podejmował bowiem nieskuteczne starania o zgodę cara na jego druk.

Autor *Wykładu wiary...* bardzo chętnie i często - co jest zupełnie oczywiste - powołuje się na Koran, jednak to powoływanie się ma charakter bardzo praktyczny, wskazuje mianowicie, w jakich sytuacjach i które fragmenty Księgi powinny być odmawiane, śpiewane, recytowane etc. Nie znaczy to, że wymieniane jednostki Koranu są przy tym cytowane; bezpośrednie cytaty koraniczne dotyczą pojedynczych ajatów oraz kilku krótkich, choć w praktyce wyznaniowej bardzo ważnych, sur. I tak na przykład - na różne okazje zalecane jest odmawianie bądź pełnego Koranu, bądź którejś jego części, np.

w czasie ceremonii pogrzebowej *czytają zebrani na zbawienie za duszę nieżyjącego, cały Koran, a przed wyniesieniem samém na Mogilki (Mixiar)¹⁷ odmawiają 36. Rozdział z Koranu* (Sobolewski, s. 106). Tej praktycznej wskazówce obrzędowej nie towarzyszą jednak odpowiednie teksty koraniczne, chyba nie tylko ze względu na ich objętość, ale zapewne także dlatego, że musiałyby to być oryginalne teksty arabskie. A *Wykład wiary...* nie był przecież pomyślany przez autora jako muzułmański modlitewnik w rodzaju choćby *chamailów*, lecz - zgodnie z etymologią tytułowego słowa *Wykład* - jedynie jako 'objaśnienie, wytłumaczenie' w zrozumiałym języku podstaw islamu oraz wyjaśnienia religijnych obrzędów.

Czasami autor nawiązuje do *Koranu* w dużym uogólnieniu, jednak nie tyle go cytuje, ile tłumaczy zawarte w nim nauki bez wskazywania odpowiednich sur i ajatów; takie nawiązania są odpowiednio sygnalizowane, np. *W Koranie powiedziano...* (Sobolewski, np. s. 35.) - i dalej są przytaczane odpowiednie koraniczne ajaty (w tym akurat wypadku koraniczne nauczanie dotyczy stosunku islamu do innych religii), ale bez ich lokalizacji. Częściej wskazuje się po prostu rozdział (czyli surę) Koranu, który w konkretnej sytuacji powinien być odmówiony, np. *powtarza się po trzykroć z Koranu Rozdział 112 i odmawia się raz 1-szy Rozdział...* (Sobolewski, s. 57); *gdzie odmawiają się z Koranu po jednym razie Rozdział 1. i 97 i po trzy razy Rozdział 112* (Sobolewski, s. 73) itp. Te właśnie rozdziały koraniczne: pierwszy (zwany *Al-Fatiha*, czyli *Otwierający*), dziewięćdziesiąty siódmy (w polskich przekładach rozdział, czyli sura 97. ma tytuł *Al Kadr*, albo *Przeznaczenie*) oraz sto dwunasty (w polskich przekładach rozdział, czyli sura 112. ma tytuły *Jedność Boga*, *Szczerłość wiary* albo *Al Ihlas*), są najczęściej wymieniane i zalecane jako modlitwy na różne okazje i pewnie dlatego zostały one - jako jedyne - w całości przytoczone w przekładzie polskim. Powiedziałem już, że cytowana w katechizmie sura I jest identyczna z przekładem *Koranu filomatów*, natomiast rozdziały (sury) 97. oraz 112. w celach porównawczych i identyfikacyjnych można odnieść jedynie do wydanego w 1858 r. Koranu sygnowanego przez Jana Murzę Tarak Buczackiego, bowiem zachowana część (pierwsze 11 sur) Koranu filomatów z poznańskiego wydania B. Potockiego tych sur nie obejmuje, choć Sobolewski dysponował niewątpliwie kompletnym przekładem filomackim w wersji rękopiśmiennej.

Wykład wiary..., podobnie jak cały Koran oraz poszczególne jego sury, rozpoczyna inwokacja, która ma tu formę *W Imię Litościwego i Miłosiernego Boga*. Poza publikacją Sobolewskiego dokładnie taką samą formę modlitewnej inwokacji również można potwierdzić tylko dla filomackiego przekładu Koranu; w innych polskich wariantach Księgi, a zwłaszcza w tefsirach Tatarów WKL, ma ona nieco inną postać translatorską. Można więc sądzić, że Sobolewski zaczerpnął formułę inwokacyjną właśnie z rękopisu przekładu filomatów, którym przecież dysponował, a nie z muzułmańskich tefsirów lub *kitabów*. W inwokacji przytoczonej na stronie 1. *Wykładu wiary...*, która otwiera i rozpoczyna dzieło, a zatem odnosi się do całej publikacji, autor zmienił jedynie - w porównaniu z zapisem w KF - ortografię wyrazów oznaczających przymioty Boga, zapisując je w tym miejscu wielkimi literami (*Litościwy, Miłosierny*)¹⁸; w wydrukowanej części Koranu filomatów zostały one zapisane literami małymi. Jednak w dalszej części pracy Sobolewskiego (np. na stronie 53. i in.) inwokacja została zapisana dokładnie tak, jak w Koranie filomatów, również jeśli chodzi o jej ortografię, a więc przymioty Boga (*litościwy, miłosierny*) zapisano małymi literami.

Podobnie można porównać formułę muzułmańskiego wyznania wiary (tzw. *szahady*)¹⁹, która np. w jednym z *kitabów* Tatarów WKL brzmi następująco: *zaświadczam, że nie ma boga prócz Boga Jego Jedyności, że nie ma on towarzyszy i że Muhammad jest Jego sługą i posłem*²⁰. Formuła *szahady* w podręczniku Sobolewskiego została zapisana następująco: *Wyznaję, iż nie masz jak tylko jeden jest bóg, iż ten nie ma żadnego współnika, i że Machomet jest po-*

ślawnym Boskim. Jest to bardzo swobodna trawestacja oryginalnej formuły arabskiej, co jednak o tyle mogło nie mieć większego znaczenia, że muzułmanie i tak wypowiadali tę formułę wyłącznie w wersji oryginalnej, czyli w języku arabskim, natomiast przekład polski jak najbardziej pozwalał oświecać wielu nieznaną języka Arabskiego w ich prawdziwej wierze (Sobolewski, s. IV), ale tylko oświecać, nie zaś zastępować w praktyce religijnej muzułmanów Wielkiego Księstwa Litewskiego liturgiczny język arabski.

Często polecana przez Sobolewskiego modlitwa na różne okazje jest rozdział (sura) 112. Koranu, który jest faktycznie muzułmańskim credo, zawierającym najważniejsze islamskie dogmaty;²¹ w publikacji rozdział ten został przytoczony w wersji polskiej: *Śpiewa się głośno 3 razy z koranu (sic! – Cz. Ł.) 112 Rozdział temi słowy: W imię miłościwego i miłosiernego Boga. Wyznaję, iż Bóg jest Bogiem, iż Bóg jest przedwieczny, iż nie spłodził, ani sam był spłodzonym, i że nie masz nikogo co by mu był podobny i równy* (Sobolewski, s. 53). Zakładając, że jest to cytat z przekładu filomatów, trzeba zauważyć, że w drukowanej wersji tego przekładu, sygnowanej przez Jana Murzę Tarak Buczackiego, tekst sury 112., zatytułowanej *Jedność Boga* uległ dość znacznym zmianom i ma brzmienie następujące: *W imię Boga miłościwego i miłosiernego. 1. Mów Mahomecie! Bóg jest jeden! 2. Jest on Bogiem do którego wszystkie jestestwa podnoszą głos w swoich potrzebach. 3. On nie rodził z siebie nikogo, i sam się nie rodził. 4. Nikt nie jest Mu równym ani podobnym! On jest bez początku pierwszym, bez końca ostatnim!* (KTB, 577).

¹ O losach językowych muzułmanów Wielkiego Księstwa litewskiego oraz o czasie powstania pierwszych przekładów muzułmańskich ksiąg religijnych na język lub języki funkcjonujące w WKL (polski i/lub białoruski) pisałem m. in. w publikacji *Kitab Tatarów litewsko-polskich*. Paleografia. Grafia. Język, Toruń 1986, s. 60-69.

² W całej ponad 600-letniej historii osadnictwa tatarskiego na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego odnotowano właściwie jeden przypadek pogromu ludności tatarskiej i spalenia meczetu w podwileńskich Trokach; miało to miejsce w 1609 r., czyli w okresie kontreformacji.

³ Por. np. Szykiewicz, J. Literatura religijna Tatarów litewskich i jej pochodzenie, [w:] *Rocznik Tatarski*, t. II, Zamość, 1935, s. 138-143 oraz bardzo wiele innych publikacji na ten temat.

⁴ Sobolewski, J. Wykład wiary machometkańskiej czyli islamskiej. Wyjęty z części Koranu i przykazań proroka chadisiem zwanych, Wilno, 1830, Wyd. B. Neuman (dalej skrót: Sobolewski)

⁵ Pominąwszy takie, zwykle intencjonalne i niekoniecznie religijne, druki, jak na przykład: Piotr Czyżewski, *Alfurkan tatarski prawdziwy na 40 części podzielony...* Wilno, 1617, Oficyna drukarska Józefa Karcana; Azulewicz. *Apologia Tatarów*, Wilno, 1630, a także inne publikacje z kręgu literatury polemiczno-antyislamskiej, zwłaszcza z okresu reformacji i kontreformacji; por. też Nosowski, J. (1974). *Polska literatura polemiczno-antyislamska XVI, XVII i XVIII wieku*. Wybór tekstów i komentarze. T. 1 – 2, Warszawa: Wyd. ATK.

⁶ Koran filomatów został wydany w Poznaniu, w oficynie drukarskiej Bernarda Potockiego, jednak z tego wydania zachowało się jedynie 11 pierwszych sur (rozdziałów). Nie jest pewny rok wydania. (Dalej skrót: KF).

⁷ Też taką stawia A. Drozd w artykule *W sprawie autorstwa „Koranu Buczackiego”*, [w:] *Z Mekki do Poznania. Materiały 5. Ogólnopolskiej Konferencji Arabistycznej*, Poznań 9 – 10 czerwca 1997, pod red. H. Jankowskiego, Poznań 1998, s. 69 - 83.

⁸ Por.: Bairašauskaitė T. *Pirmasis Korano vertimas Lietuvoje*. Mūsų praeitis. nr 4., Vilnius. 1994, p. 5-18..

⁹ Koran (Al-Koran) 1858. Z arabskiego przekład polski Jana Murzy Tarak Buczackiego, Tatar z Podlasia (dalej skrót: KTB).

¹⁰ Dziełko jest przekładem jednej ze średniowiecznych łacińskich redakcji judaistycznego apokryfu *Vita Adae et Evae*. Polskie

tłumaczenie przygotował Krzysztof Pussman z Krakowa. Pierwsze wydanie *Historyji...* ukazało się w 1543 r. Potem książka była wielokrotnie wydawana aż do schyłku XVIII wieku, krążyły też jej rękopiśmienne odpisy. *Historyja...* była prześladowana przez cenzurę kościelną, uznawano ją bowiem za heretycką.

¹¹ Por. K. Dufala, *Legenda o św. Grzegorzcu w kitabie Tatarów - muzułmanów Wielkiego Księstwa Litewskiego* (w druku).

¹² Pisze o tym m. in. I. Radziszewska w artykule *Elementy obyczajowości Wielkiego Księstwa Litewskiego na przykładzie oracji weselnych w tatarskim piśmiennictwie* [w:] *LDK kalbos, kultūros ir raštijos tradicijos. V tarptautinės konferencijos pranešimų tezės*, Wilno 2008, s. 73-75.

¹³ W odniesieniu do sytuacji w WKL i sposobów dostosowywania alfabetu arabskiego do zapisu przekładów polskich i białoruskich, por. np. prace: Антонович. А. К. Белорусские тексты, писанные арабским письмом и их графико-орфографическая система. Вильнюс, 1968; Łapicz Cz., *Kitab Tatarów litewsko-polskich*. Paleografia. Grafia. Język, Toruń 1986 i in.

¹⁴ *Pamiętnik Franciszka Mickiewicza*, z autografu wydał i objaśnił J. Kallenbach, słowo wstępne W. Mickiewicza, Lwów – Warszawa - Kraków 1923, s. 67.

¹⁵ O przenikaniu się religii i kultur w warunkach wielokulturowej Rzeczypospolitej, a zwłaszcza Wielkiego Księstwa Litewskiego por. np. publikacje: A. Drozd, *Wpływy chrześcijańskie na literaturę Tatarów w dawnej Rzeczypospolitej*. Między antagonizmem a symbiozą, [w:] *Pamiętnik Literacki*, Wrocław, 1997, z. 3., s. 3 – 34; Cz. Łapicz, *Tradycje religijne muzułmanów litewsko-polskich (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Wilno – Wileńszczyzna jako krajobraz i środowisko wielu kultur*. Biblioteka Pamięci i Myśli 3., Białystok, 1992, 297 – 318. Teżoż Chrześcijańsko-muzułmańska interwencja religijna w rękopisach tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego [w:] *LDK kalbos, kultūros ir raštijos tradicijos. V tarptautinės konferencijos. Pranešimų tezės 2008 m. lapkričio 12-14 d. Vilnius – Seinai*, Wilno 2008, s. 55-58.

¹⁶ Muchliński, A. *Zdanie sprawy o Tatarach litewskich, przez jednego z tych Tatarów złożone Sułtanowi Sulejmanowi w r. 1558*. Z języka Tureckiego przełożył, objaśnił i materiałami historycznymi uzupełnił A. Muchliński, profesor zwyczajny literatury Tureckiej w Cesarskim, St. Petersburgskim uniwersytecie, [w:] *Teka Wileńska*, Wilno 1858; cz. I - nr 4., s. 251 – 252;

¹⁷ *Mixiar* – zapis błędny; cmentarz muzułmański u Tatarów litewsko-polskich. nazywa się mizar lub miziar (dawniej także: zireć), z tur. mezar, a to z ar. mazār. Mogiłki natomiast to białoruska (choć spolszczona fonetycznie, w brus. jest bowiem m'ohiłki lub mah'iłki, w każdym razie bez obcego językowi brus. fonemu /g/) kalka z litewskiego kapai. Wymieniony tu rozdział 36. Koranu – to sura Ja-Sin (Yā Sīn).

¹⁸ Ścisłej mówiąc – to raczej wydawcy Koranu z 1858 r. zastosowali nieco inną ortografię, niż w publikacji Józefa Sobolewskiego została ona bowiem wcześniej wydana i mogła już być znana autorom późniejszej edycji Koranu.

¹⁹ Szahada, z ar. شهادة šahāda ‘świadeństwo, wyznanie wiary’ (Turek, W. P., *Słownik zapożyczeń pochodzenia arabskiego w polszczyźnie*. Kraków, 2001. Universitas, s. 374).

²⁰ Jankowski, H. *Łapicz Cz.. 2000. Klucz do raju*. Księga Tatarów litewsko-polskich z XVIII wieku, Warszawa, s. 82. W *Kitabie Milkamanowicza* pojawia się wyłącznie oryginalna, arabska, formuła wyznania wiary, która w edycji rękopisu została przetłumaczona na język polski w kilku wariantach.

²¹ W komentarzu do tego rozdziału zawartym w KTB (s. 577) czytamy: *Ten Rozdział jest w największym poszanowaniu u prawowiernych wyznawców Mahometa, znaczy tyle co trzecia część Koranu, i jest odmawiany jako modlitwa codzienna*. Rzeczywiście, rozdział ten musiał być czytany na co dzień, bowiem np. w tzw. Tefsirze Wileńskim z r. 1778. jest całkowicie zniszczony (zacytany), bez możliwości odczytania lub zrekonstruowania tekstu. Na podstawie *Kitabu Milkamanowicza* (1781/1782) można stwierdzić, iż w piśmiennictwie Tatarów litewsko-polskich rozdział ten był zatytułowany „On jest Bogiem” (Por. Jankowski H., *Łapicz Cz., Klucz do raju*, Warszawa 2000 r., s. 87).

Marszałek, sędzia i poseł

ŚLAWOMIR HORDEJUK

Jedną z najbardziej znanych postaci w Królestwie Polskim pierwszej połowy XIX w. był Jakub Tarak Murza Buczacki, zasłużony obywatel, muzułmanin oraz przywódca bialskich Tatarów. Urodził się prawdopodobnie w roku 1745¹. Ród Buczackich przybył na tereny Litwy w XV w. Od XVI w. byli oni właścicielami części majątku Łowczyce k. Nowogródka², gdzie aż do II wojny światowej funkcjonowała parafia muzułmańska. Zapewne tam przyszedł na świat oraz spędził dzieciństwo i młodość Jakub Buczacki oraz jego brat Maciej³. Ojciec Jakuba, Józef Buczacki, był w 1782 r. rotmistrzem kawalerii narodowej. Nie znajduje potwierdzenia opis Stanisława Kryczyńskiego, jakoby Jakub Buczacki po swoim ojcu: *odziedziczył część dóbr Małaszewicz, Lebedziewa i Michałkowa w pow. bialskim na Podlasiu*⁴.

Jedną z pierwszych wzmianek o Jakubie Buczackim podaje w 1860 r. Julian Bartoszewicz⁵: *Szukając trudu i nauki na drodze doświadczenia i boju, a zawsze pragnąc stać się pożytecznym rodzinemu krajowi, zaciągnął się do przybocznego orszaku Grzegorza Potemkina, wojsk naczelnego wodza w państwie rossyjskiem. Stąd od 1786 r. zaciągnął się do artylerji koronnej, dziedzica najobszerniejszych podówczas posiadłości w Polsce. Wystąpieniem z pod rozkazów Potockiego około r. 1790 Jakób Buczacki, widząc się w niebezpieczeństwie, wyjechał do południowej Azji i tam zwiedził kraje Turcji i Arabji*⁶.

Hetman Stanisław Szczyński Potocki przystąpił do Targowicy w maju 1792 r. W czerwcu zaś tego samego roku chorąży Jakub Buczacki opuścił kraj⁷. Jako jeden z nielicznych Tatarów (jedyń z pld. Podlasia) odbył wówczas pielgrzymkę (przez Bałkany i Turcję) do Mekki, poznając przy tym język arabski. Do rodzinnych stron powrócił po upadku powstania kościuszkowskiego i III rozbiorze Polski (po 1795 r.).

Na południowe Podlasie Jakub Buczacki przybył dopiero na przełomie XVIII i XIX w., kiedy to około 1800 r. zawarł związek małżeński z Felicjaną Korycką. Stanisław Dziadulewicz w swoim *Herbarzu* błędnie podaje, że jego żoną była Zofia⁸. Przeczą temu inskrypcje na jej nagrobku, znajdującym się na miza-

rze w Zastawku⁹ k. Terespolu. Napis na nim brzmi: *FELICYA Z KORYCKICH BUCZACKA MARSZALKOWA P. BIALSKIEGO. ZMARŁA D. 7 CZER 1828 R.* Nagrobek ten wydobyto z ziemi w 1988 r., w czasie zorganizowanego wówczas obozu konserwatorskiego. Felicjana była córką Mahmeta¹⁰ Koryckiego, pułkownika Wojsk Polskich¹¹. Jej pradziad płk Samuel Murza Korycki (zm. 1704 r.), przywilejem z 12 marca 1679 r. otrzymał od króla Jana III Sobieskiego nadania ziemi w ekonomii brzeskiej. Poprzez małżeństwo z Felicjaną Korycką, Jakub Buczacki wszedł w posiadanie ziemi w Lebedziewie i Małaszewiczach Małych. W I poł. XIX w. Buczaccy oraz ich spadkobiercy dokupili jeszcze ziemię w Wólce Kościeniewickiej, Ortelu Królewskim i Michałkowie k. Terespolu¹².

Mieszkańcy powiatu bialskiego darzyli Jakuba Buczackiego wielkim szacunkiem i poważaniem. Jak wynika z różnych dokumentów, zarówno ludność muzułmańska, jak i chrześcijańska uważała go za wyrocznię, wyobraziciela i patriarchy¹³. To zaufanie przełożyło się na wybranie go marszałkiem szlachty oraz posłem. W latach 1818-1822 J. Buczacki sprawował mandat posła (jedyne jak dotąd z Tatarów) na Sejm Królestwa Polskiego. Ponadto, od roku 1810¹⁴ do 1931¹⁵, był sędzią pokoju powiatu bialskiego¹⁶. Przywrócił wówczas zgodę i spokój w wielu skłóconych rodzinach¹⁷. Jak podaje J. Bartoszewicz: (...) *przywrócił pokój i zgodę mnóstwu spornych rodzi, które dotąd błogosławią jego imię*¹⁸. Ponadto, piętnował *moralne zepsucie i skażenie, które [miał - dop. S. H.] jako sędzia pokoju i poseł na sejm najlepszą sposobność poznać z gruntu*. Przestrzegał przy tym, że *od waszych zdrożności rumieni się będzie Boskiej Ewangelii słońce*¹⁹. Będąc muzułmaninem, daleki był od jakichkolwiek niechęci do innych wyznań.

Po wyborze przez mieszkańców powiatu J. Buczackiego na posła, nie mógł on podjąć finansowo tej funkcji. Jak pisze J. Bartoszewicz: *z fundusów swego majątku, zbyt nadwężonego wypadkami poprzednich krajowych wojen, nie mógł opędzić kosztów nowego zaszczytu*²⁰. Wówczas mieszkańcy powiatu pospieszyli mu z pomocą materialną²¹.

Jakub Buczacki zmarł 20 maja 1838 r.²² w swoim majątku w Małaszewiczach Małych. Jego nagrobek znajduje się na mizarze w Zastawku k. Lebedziewa. Z małżeństwa z Zofią (Felicjaną) Korycką miał 8 dzieci, w tym synów²³: Józefa, Eliasza i Selima oraz córkę - Kunegundę²⁴. Jej nagrobek, znajdujący się na mizarze w Zastawku, niestety nie dotrwał do naszych czasów²⁵. Zniszczeniu uległ również inny nagrobek, syna J. Buczackiego²⁶. Znajdował się on na mizarze w Studziance, a opisał go Wacław Świątkowski w 1922 r. Napis na nim brzmiał: *Murza Buczacki, syn Jakuba, posła na sejm z województwa Podlaskiego. Żył lat 82, zm. 22 listopada 1897 r.*²⁷. Warto również dodać, że syn Jakuba - Selim Buczacki (ur. ok. 1804 r.) oraz wnuk - Jan Tarak-Murza Buczacki (1831-1857)²⁸, w znaczący sposób przyczynili się do wydania w 1858 r. polskiego tłumaczenia *Koranu*²⁹. Ukażał się on w Warszawie (rok po śmierci Jana Buczackiego), nakładem księgarza Aleksandra Nowoleckiego i był wspólnym dziełem zarówno muzułmanów, jak i chrześcijan.

Wielce zasłużoną postacią z tego rodu była prawnuczka Jakuba Buczackiego - Stefania Dokalska z Buczackich (1898-1977). Przed rokiem 1939 Stefania była jedną z sekretarek prezydenta Warszawy - Stefana Starzyńskiego. Wyróżniała się wyjątkową inteligencją oraz dobrą znajomością języków obcych. W czasie II wojny światowej ratowała Żydów z warszawskiego getta. Napisał o niej Maciej Musa Konopacki: (...) *ze stołecznego getta wiadomymi sobie sposobami wyprowadziła kilkanaście osób, aby następnie umieścić je w bezpiecznym miejscu. (...) Jej szlachetność, miłość bliźniego była czymś ujmującym i wyjątkowym. Jej poglądy i postawa narażały ją na aresztowanie, ale nie zahamowała się w swojej otwartości i dobroci*³⁰. Jeszcze po wojnie Stefania Dokalska wielokrotnie przyjeżdżała na pld. Podlasie do swojego gniazda rodowego w Małaszewiczach Małych. Pochowana została na Cmentarzu Muzułmańskim w Warszawie, przy ul. Tatarskiej.

Kiedy pół roku temu szukając tatarskich śladów w Małaszewiczach Małych, natrafiłem na ów dworek. Dziś co prawda nie przypomina on wyglądem

i świetnością dawnego dworku Buczackich, jednak zachowały się na nim fragmenty gontu. Dworek wybudowany został w I poł. XIX w. i chyba tylko cudem przetrwał wszystkie zawieruchy wojenne. Wymaga wielu zabiegów konserwatorskich, jednak obecnie znajduje się w rękach prywatnych. Pomimo tego powinien być niewątpliwie wpisany na listę obiektów zabytkowych.

Ktoś napisał kiedyś, że człowiek żyje tak długo, jak długo trwa pamięć o nim. Natomiast naród, który zapomina o swojej historii i tworzących ją wybitnych postaciach, traci tożsamość. Jakub Murza Buczacki swoim życiem i pracą na rzecz społeczności powiatu bialskiego zapisał piękną kartę w historii regionu południowopodlaskiego. Jego osoba ze wszech miar zasługuje na uznanie i pamięć.

¹ Zob. m.in. *Kurier Warszawski* nr 305 z 16.11.1845 r., s. 1466; S. Dziadulewicz, *Herbarz rodzin tatarskich w Polsce, Wilno 1929*, s. 74.

² *Ibidem*

³ J. Bartoszewicz podaje, jakoby Jakub Buczacki urodził się w Wólce Kościeniewickiej, co nie znajduje jednak potwierdzenia w żadnym materiale źródłowym. Zob. J. Bartoszewicz, *Pogląd na stosunki Polski z Turcją i Tatarami, Warszawa 1860*, s. 125. To samo miejsce urodzenia podaje ks. Roman Soszyński. Zob. R. Soszyński, *Piszczac miasto ongiś królewskie, Ciechanów 1993*, s. 39.

⁴ S. Kryczyński, *Buczacki Jakub Murza*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. III, Kraków 1937, s. 83.

⁵ *Julian Bartoszewicz (1821-1870), historyk polski, nauczyciel, autor wielu artykułów i dzieł książkowych. Urodzony w Białej Podlaskiej (wówczas Radziwiłłowskiej)*.

⁶ J. Bartoszewicz, *op. cit.*, s. 125.

⁷ AGAD, sygn. 97, k. 172-173.

⁸ S. Dziadulewicz, *op. cit.*, s. 74, 157. Tę informację powtarza S. Kryczyński, *Buczacki...*, *op. cit.*,

s. 83. Również w testamencie por. Abrahama Koryckiego z 1811 r. wymieniana jest jako Felicjana. Zob. A. Kołodziejczyk, *Dwa XIX-wieczne testamenty tatarskie z Podlasia*, [w:] *Rocznik Białkopodlaski*, t. V, 1997, s. 190, 192.

⁹ Szerzej o tym mizarze zob. S. Hordejuk, *Dzieje mizaru w Zastawku koło Terespola*, [w:] *Goniec Terespolski*, nr 73, 1/2006, s. 29-33.

¹⁰ S. Dziadulewicz błędnie podaje, że była ona córką płk. Aleksandra Koryckiego. Zob. S. Dziadulewicz, *op. cit.*, s. 157.

¹¹ A. Kołodziejczyk, *Dwa...*, *op. cit.*, s. 190.

¹² A. Kołodziejczyk, *Tatarzy regionu białkopodlaskiego w XVII-XX w.*, [w:] *Z nieznanej przeszłości Białej i Podlasia*, red. T. Krawczak i T. Wasilewski, *Biała Podlaska*

1990, s. 213.

¹³ *Encyklopedia Powszechna*, t. XXV, Warszawa 1867, s. 31. Ponadto, zob. J. Bartoszewicz oraz *Kurier Warszawski*.

¹⁴ W tym samym roku wprowadzono funkcję sędziego pokoju. Już w testamencie por. Abrahama Koryckiego z 3 stycznia 1811 r., Jakub Buczacki reprezentuje: Sąd. K. X. Ptu Bialskiego. Zob. A. Kołodziejczyk, *Dwa...*, *op. cit.*, s. 189

¹⁵ *Encyklopedia Powszechna*, *op. cit.*, s. 31.

¹⁶ *Do kompetencji sędziego pokoju należały drobne sprawy cywilne i karne oraz sporne, a także pojednania*.

¹⁷ M. Konopacki, *Ludzka communio w doświadczeniu międzyreligijnym: muzułmanie w otoczeniu chrześcijan w Polsce*, [w:] *Rocznik Tatarów Polskich*, t. III, Gdańsk-Toruń 1995, s. 277.

¹⁸ J. Bartoszewicz, *op. cit.*, s. 126.

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ *Ibidem*

²¹ S. Kryczyński, *Jakub Tarak Murza Buczacki*, [w:] *Przegląd Islamski*, nr 3-4, 1935, s. 14.

²² Większość autorów podaje niewłaściwą datę jego śmierci. Zob. m.in. *Kurier Warszawski*, *op. cit.*, s. 1466; *Encyklopedia Powszechna*, *op. cit.*, s. 31; J. Bartoszewicz, *op. cit.*, s. 126; J. Talko-Hryncewicz, *Muślimowie, czyli tak zwani Tatarzy litewscy, Kraków 1924*, s. 55; St. Dumin, *Herbarz rodzin tatarskich Wielkiego Księstwa Litewskiego, Gdańsk 1999*, s. 114; A. Kołodziejczyk, *Cmentarze muzułmańskie w Polsce, Warszawa 1998*, s. 92.

²³ Prawdopodobnie synami Jakuba Buczackiego byli również Maciej oraz Adam.

²⁴ S. Dziadulewicz wymienia tylko czworo dzieci. Zob. *Herbarz...*, *op. cit.*, s. 74. Natomiast J. Bartoszewicz podaje, że J. Buczacki był ojcem kilkunastu dzieci, płci obojga. Zob. J. Bartoszewicz, *op. cit.*, s. 125.

Z dostępnych materiałów archiwalnych wynika, że przez 13 lat doczekał się 8 dzieci. Zob. A. Kołodziejczyk, *Przyczynek do historii Tatarów bialskich. Księga małżeństw, urodzin i zgonów gminy mahometańskiej w Studziance ze zbiorów Archiwum Państwowego w Lublinie*, [w:] *Archeion*, t. LXXX, 1986, s. 226-227.

²⁵ *Wspomina o nim m.in. J. Reyman, Zabytki orientalne w Polsce i potrzeba ich ochrony, Ochrona Zabytków*, nr 1, 1957, s. 67 oraz tegoż: *Zabytki islamu w Polsce*, [w:] *Euchemer*, nr 5, 1958, s. 23.

²⁶ Prawdopodobnie był to nagrobek Eliasza Buczackiego.

²⁷ W. Świątkowski, *Podlasie. Piąta wycieczka po kraju*, Warszawa 1929, s. 69.

²⁸ *Pochowany został na czynnym w latach 1838-1867 Cmentarzu Muzułmańskim (tzw. kaukaskim) w Warszawie, przy ul. Młynarskiej 60*. Zob. J. Bartoszewicz, *op. cit.*, s. 126; A. Kołodziejczyk, *Cmentarze muzułmańskie w Polsce, Warszawa 1998*, s. 82; J. Reyman, *Zabytki...*, *op. cit.*, s. 20.

²⁹ *Koran (Al-Koran) z arabskiego przekład*

polski Jana Murzy Tarak Buczackiego, Tatar z Podlasia, wzbogacony objaśnieniami Władysława Kościuszki, poprzedzony życiorysem Mahometa z Washingtona Irvinga oraz z poglądem na stosunki Polski z Turcją i Tatarami Juliana Bartoszewicza, t. I – II, Warszawa 1858.

³⁰ *Relacja pisemna mgr. Macieja Konopackiego z 18.11.2004 r. oraz z 10.05.2005 r. (w zbiorach autora)*.

Bal Tatarski

ANIA MUCHRSKA

W ramach VII Podlaskich Dni Bajramowych 30 sierpnia 2011 r. w białostockiej restauracji „Trzy po trzy” odbył się długo oczekiwany coroczny bal tatarski. Jego inicjatorem było Najwyższe Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego, zaś działaniami organizacyjnymi zajęły się panie: Mierjema Chalecka-Giembicka, Rozalia Bogdanowicz i Barbara Pawlic-Miśkiewicz.

Przybyło na bal sto kilkadziesiąt osób m.in. z Białegostoku, Sokółki, Gdańska, Warszawy, Bohonik i Dąbrowy Białostockiej, a także z Kanady, Niemiec i Wielkiej Brytanii. Byli w tym gronie m.in. Helena i Dawid Gembycy, Zanna i Adam Muchowie, Ewa i Adam Jakubowscy, Marta i Roman Półtorzyccy oraz Anna i Jan Jasińscy. Zjawili się sporo młodzieży, m.in. Elmira Jakubowska, Kamil Lewandowski, Ewa Korycka, Aneta Sulkiewicz, Joanna Smolska, Kama Adamowicz i Krzysztof Michałowski. Wszystkich powitały serdecznie powitały przedstawicielki Najwyższego Kolegium: pani Bogdanowicz oraz pani Chalecka-Giembicka.

I zaczął się bal. Już po pierwszych taktach muzyki w wykonaniu zespołu „Raya” wszyscy ruszyli na parkiet. Chwilami brakowało miejsca do tańca, a zespół miał w swoim repertuarze szlagiery polskie i zagraniczne dla starszych i młodzieży. Bawiono się świetnie do białego rana. Była to też okazja do odnowienia znajomości sprzed lat oraz zapoznania się z nowym tatarskim towarzystwem. Przy okazji, Maria Aleksandrowicz-Bukin wraz z całą swoją rodziną i wszystkimi gośćmi balu świętowała swoje urodziny. Nie zabrakło pysznego urodzinowego tortu. Było naprawdę fajnie. Do zobaczenia w przyszłym roku.

ZBIGNIEW MACIEJEWSKI

Ur.18.01.1960 r. w Wilnie. Jest z wykształcenia biochemikiem, pracował jako dziennikarz i tłumacz, społecznie był zaangażowany jako reżyser i animator polskich środowisk teatralnych, od wielu lat bierze udział w działalności charytatywnej. Obecnie Zbigniew Maciejewski jest dyrektorem gimnazjum im. św. Rafała Kalinowskiego w Niemieżu.

Poeta i pieśniarz, wykonujący utwory własne, jak też innych poetów, do których słów napisał muzykę – m. in. ks. Jana Twardowskiego, Zbigniewa Herberta, Czesława Miłosa, Włodzimierza Wysockiego, tragicznie zmarłych Sławomira Worotyńskiego, Eduarda Stachury.

Debiutował zbiorkiem poezji „Dokąd?...“ (1990).

W Oficynie Literatów i Dziennikarzy „Pod Wiatr“ opublikował dwa zbiory wierszy: „Czolem, kameleoni“ (1994) i „Lekcja religii“ (2001). W 2010 r. wydał zbiór wierszy „Siewca“, który jest podsumowaniem poetyckiego dorobku autora.



Poeta

Chciał być poetą,
lecz nie on pierwszy –
był urzędnikiem
i pisał wiersze.
Idąc przez życie
miał oczy otwarte,
świat pragnął zmieniać,
ale że życie życia jest warte,
to świat go zmieniał.

On nadal jednak
pisał wiersze
o odbudowie, o osiągnięciach.
Bo co, wzbronione?
i czy on pierwszy
pisze-układa
t a k i e wiersze..?

22.03.1982

Jesienny korowód

Już listopad jesienią znużony
krąży w tańcu zerwanych liści
swe ostatnie przedśmiertne koło
po koronach szerniałych kiści.
Przygrywają do tańca mu klony,
wierzby-płaczk i miodne lipy
swoim wiernych tajemnic skrzypem.
Krąży jesień po ciałach liści
krwawo-złoty, dziecięc-
zielonych...
Płaczą drzewa samotnym czyścem,
Wierzą drzewa w sny niewyśnione.

10.09.1983

Siewca

Idzie siewca
idzie
rozdaje ziarna

glebie

grzeje słońeczko
pieści
zrasza och zrasza
deszczyk

rośnie wśród zieleń
kąkol

trapi się siewca
złości

kroczy

09.05.1994

Deszcz i ludzie

Deszcz za oknem,
szmery miasta,
huk silników –
ranek nastał.
Śpieszą ludzie
zacząć pracę,
deszcz nie ustał –
mży nad miastem.
Niosą strugi
szmer zmęczony,
lecz uparty,
lecz szalony,
bo za drzwiami
grudzień dzwoni,
więc się śpieszą,
więc lży ronią.
Lecą krople,
biegną ludzie,
każdy sobie,
pełni złudzeń,
pełni wiary...
Wiersz to stary,
jak świat stary.

19.11.1982

Życie

Bez przymiarki
do wynajęcia
nie podlega
zwrotowi

20.12.1998

Pytasz

Gdy kiedyś
powrócisz,
a z domu
nawet kamień
na kamieniu
po bliskich.

Zapytasz,
po co tu
jestem...

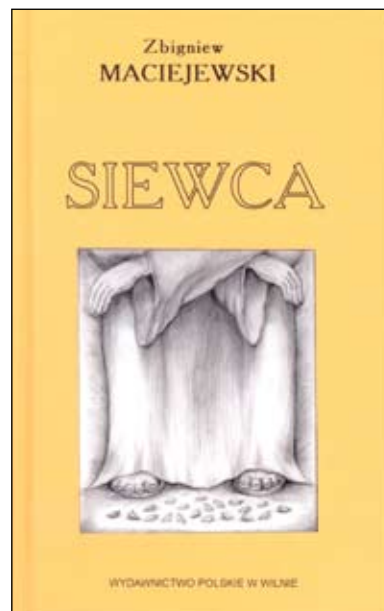
16.08.2004

Kikuty

wybite szyby
strzaskane drzewi
płatów kikuty
bezpłodne grędy
konają z cicha
samotne sny
widma-zaścianki
wioskowy pejzaż
a przecież życie
kipiało tutaj
radość i smutek
po izbach szły
baczność w szeregu

w szeregu pustka
wyją po nocach
bezdome psy.

12.07.1985



Simpoziumas apie Lenkijos ir Europos totorius Bialystoke

2011 m. rugsėjo mėn. 29 d. – spalio mėn. 1 d. Bialystoke įvyko simpoziumas, skirtas Lenkijos ir Europos totorių dabarčiai ir ateities perspektyvoms aptarti. Jame susirinko vietos totorių bendruomenė ir mokslininkai iš Lenkijos ir užsienio, užsiimanys LDK totorių problematika. Pranešimus skaitė žinomi mokslo pasaulyje žmonės: prof. Selimas Chazbijevičius, dr. Aleksandras Miskievičius, dr. Katarzyna Warminska,

dr. Michal Lyszczyz, dr. Artur Konopacki, Musa Czachorowski, taip pat jauni tyrinėtojai mgr. Longin Graczyk, mgr. Andrzej Albiniak, savo tyrimų objektu pasirinkę totorių bendruomenę. Vienas reikšmingų akcentų simpoziumo metu – buvo pristatytas Michalo Adamovičiaus sukurtas ir administruojamas interneto portalas *Tataria.eu*.

Iš Lietuvos simpoziume dalyvavo ir pranešimą „Lietuvos totorių bend-

ruomenė šiandien“ skaitė LTBS pirmininkas doc. dr. Adas Jakubauskas.

Šį svarbų totorių bendruomenei simpoziumą organizavo Lenkijos totorių sąjungos pirmininkas Jan Adamowicz.

Paskutinę simpoziumo dieną spalio 1 d. jo dalyviai vyko į Bohonikų ir Krušynianų kaimus, aplankė ten esančias mečetes ir protėvių kapines.

„LT“ informacija

Statomas dokumentinis filmas apie Lietuvos totorių bendruomenę

2011 m. rugpjūčio mėn. į Lietuvą buvo atvykusi televizijos kanalo „Mir“ filmavimo grupė. Visą savaitę ji kūrė dokumentinį filmą apie Lietuvos totorius. Filmavimo grupė lankėsi Keturiasdešimt Totorių kaimo mečeteje bei Fatimos Šantrukovos namuose, Nemėžyje nufilmavo penktadienio pamaldas bei totoriškų koldūnų gaminimo procedūrą, buvo nuvykusi į Liusios ir Vlodo Gaidukevičių sodyboje įkurtą muziejų SubarTonyse bei Trakininkus - į kailiadirbio Virginijaus Jakubausko dirbtuvę. Svečius iš televizijos kanalo „Mir“ domino Lietuvos totorių papročiai, kultūra, bendruomenės gyvenimas, atskiros asmenybės. Jie kalbino dr. Galiną Miškinienę, dr. Adą Ja-

kubauską, dr. Joną Ridzvanavičių, dr. Galimą Sitdykovą, Mariją Meišutovič, lankėsi kauniškio Ramūno Radlinsko šeimoje. Filmo kūrėjai taip pat lankėsi pas 2010 m. „Triumfo arkos“ nugalėtoją Liliją Gubaiduliną, Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininką Kęstutį Šafranavičių, „šimtalapių“ meistrę Iną Asanavičienę.

Televizijos kanalas „Mir“ kuria ir transliuoja išskirtinai kultūrinio pobūdžio laidas ir reportažus. Filmas apie Lietuvos totorius artimiausiu metu bus parodytas per palydovinį kanalą „Mir“, taip pat bus rodomas per Lietuvos televiziją.

„LT“ informacija

Išėjo knyga apie Niujorko Lietuvos totorių bendruomenę

Jaunas lenkų tyrinėtojas Antoni Przemysław Kosowski 2011 m. išleido monografiją „Nowojorski meczet Rzeczypospolitej“ apie JAV išikūrusius LDK totorius. Tai pirmą kartą istorijoje pasirodžiusi knyga apie Lietuvos ir Lenkijos totorius, išikūrusius už Atlanto, ir apie Niujorko totorių bendruomenę. Knyga parašyta su didele simpatija, joje gausu iliustracijų.

„LT“ informacija

Įvyko pirmosios Lietuvos totorių draugiškos rungtynės

ERNESTAS KRINICKIS

Idėja sukurti Lietuvos totorių futbolo rinktinę pagaliau virto realybe. Spalio 8 dieną Lietuvos futbolo klubo „Granitas“ sportiniame komplekse, Naujojoje Vilnioje, įvyko pirmosios draugiškos Lietuvos totorių rungtynės. Nepaisydami blogo oro bei žemos temperatūros, mūsų tautiečiai neatsisakė jiems mesto iššūkio. Į rungtynes atvyko 10 dalyvių: Rustamas Nurmuchamedovas, Romanas ir Kirilas Kanbekovai, Anuras ir Damiras Nugumanovai iš Visagino, Ernestas Krinickis, Dmitrijus Radlinskas, Eldaras Jakubovskis, Aleksandras ir Jevgenijus Gimbickai iš Vilniaus. Futbolininkus palaikė Marija Meišutovič.

Mūsų vaikinai pasidalijo į dvi komandas ir pradėjo rungtynes. Jėgos buvo apylygės, nes viso žaidimo metu nė viena komanda nepavyko pasiekti pranašumo. Po ilgos ir atkaklios kovos rungtynės pasibaigė lygiosiomis.



Futbolo rinktinės ateities planai išties didžiuliai. Planuojamos reguliarios treniruotės, dalyvavimas įvairiuose mėgėjiškuose turnyruose, taip pat susitikimai su kitų šalių totorių rinktinėmis. Laukiame visų norinčių prisijungti prie

mūsų ir padėti kurti Lietuvos totorių futbolo rinktinę. Kita treniruotė planuojama Visagine spalio pabaigoje.

Atsakingas Ernestas Krinickis, tel.: +370 673 38217.

Vinkšnupiai – totorių bendruomenės centras

SIGITAS ŠILEIKA

Pabaiga, pradžia Nr. (128-130), (131-132), (133-135)



Teksto autorius - Sigitas Šileika

Tautinio atgimimo žadintojai

Lietuvos dvaruose ir krikščioniškoje miestelėnų aplinkoje klestėjo lenkų kalba. Carinė Rusija, nuslopinusi 1863 metų sukilimą, spartino rusifikacijos ir gyventojų nutautėjimo procesą. Buvo uždrausta rašyti ir skaityti spaudą lotynišku šriftu. Gimtąją kalbą išsaugojo bebaimiai knygnešiai ir daraktorai, slaptose mokyklėlėse mokę vaikus rašto iš elementorių ir maldaknygių.

1892 metais į Naumiestį atvyko J. Bagdonas (Bagdonavičius), jaunas medikas, tik prieš metus Maskvoje gavęs diplomą. Jo tėviškė buvo Slibinų kaime, netoli Naumiesčio. Nepritapęs prie miestelio valdininkijos susipažino su totoriumi Aleksandru Sulkevičiumi, akcizo bendrovės valdininku. Jis privalėjo persekioti kontrabandininkus, tačiau, priklausydamas Lenkijos socialistų partijai, pats iš Širvintos miestelio per valstybinę sieną nešė caro valdžios uždraustą spaudą.

Lenkijos socialistų partija kovojo su carizmo vykdoma gyventojų rusifikacija, siekė Lenkijos nepriklausomybės. Skirtingai nuo nacionalistinės Lenkijos liaudies demokratinės partijos, Lietuvą laikiusios Lenkijos provincija ir reikalavusios, kad gyventojai eitų jogailaičių keliais, t. y. sulenkėtų, Lenkijos socialistų partija bent žodžiais pripažino lietuviams teisę atskirai nuo Lenkijos siekti politinės nepriklausomybės, iš Prūsijos padėjo gabenti draudžiamą literatūrą.

K. Grinius studijų metais skaitydamas socialdemokratų spaudą geriau pažino imperinę caro valdžios politiką. Jis suabejojo ankstesniais savo įsitikinimais, kad turint spaudą ir autonomiją lietuviams būtų pakenčiamas gyvenimas Rusijos imperijos sudėtyje. Tokias iliuzijas vyresnės kartos lietuvių inteligentams

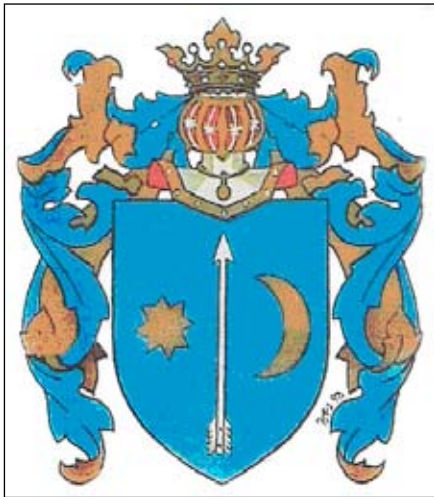
sukėlė 1894 m. caro Aleksandro III mirtis ir sosto paveldėtojo, jo sūnaus Nikolajaus II menkavertės nuolaidos lietuvių tautai. K. Grinius prisimena: „Apie 1895 metus pribrendo mintis, kad gana caro prašius, reikia kuo aštriausiai kritikuoti caro valdžios darbus, stengtis užtvindyti Lietuvą rusų valdžios draudžiamais lietuvių spaudiniais, reik vienytis su kitų Rusijos tautų revoliuciniais darbuotojais, žodžiu, reikia griauti caro valdžią. Stebėtina, kad nauja radikalesnė taktika padarė lietuvių tautoje daug geresnį įspūdį, negu pirmiau vykdoma „žvėries neerzinimo praktika“, kovos taktika davė gerų rezultatų.“⁵⁶ Ne visi V. Kudirkos įsteigto žurnalo „Varpas“ šalininkai pritarė tokios veiklos kryptimui. Radikalai kryo į kairę ir Vilniuje įkūrė Lietuvos socialdemokratų kuopą. A. Sulkevičius A. Damoševičių ir A. Moravskį pavadino „lietuvių separatistais“, panorusiais atsiskirti nuo Lenkijos socialistų partijos ir pakenkti revoliucijos reikalui. (Valstybingumo ir nacionalinės nepriklausomybės siekių idealoginiai prieštaravimai, XIX a. pab. užsimezgę tarp Lietuvos socialdemokratų ir Lenkijos socialistų partijos XX a. trečiajame dešimtmetyje peraugo į tarpvalstybinį konfliktą. Gen. L. Želigovskio vadovaujama lenkų kariuomenė užgrobė Vilniaus kraštą. – Aut. pastaba.)

1895 m., per Velykų šventes, pas daktarą J. Bagdoną susitikę varpininkai K. Grinius, S. Matulaitis ir vilnietis A. Damoševičius aptarinėjo Lietuvos socialdemokratų partijos įkūrimo ir darbininkų lietuviybės stiprinimo galimybes. 1896 metų gegužės mėn. 1 d. Vilniuje, A. Damoševičiaus bute, susirinko 10–15 žmonių (tarp jų – A. Moravskis, P. Suknevičius), prijaučiančių socialdemokratinėms idėjoms, ir pasiūlydavo Socialdemokratų partijos steigiamą suvažiavimą. Buvo aptarti steigiamos partijos principai, veiklos programa. Artimiausias partijos tikslas buvo federacijos pagrindais sukurti nepriklausomą demokratinę respubliką, į kurią įeitų Lietuva, Lenkija ir kaimyninės tautos, atsiskyrusios nuo carinės Rusijos imperijos. K. Grinius ir J. Bagdonas, kaip socialdemokratų sąjungininkai, suvažiavime atstovavo varpininkų sąjūdžiui. K. Grinius susirinkusiems perskaitė pranešimą apie lietuvių tautinį judėjimą, spaudos leidybą užsienyje, jos transportavimą ir platinimą Lietuvoje. Varpininkai pritarė lietuviškos partijos įkūrimui, nes tikėjosi sustabdyti Lenkijos socialistų partijos įtaką Lietuvoje. Varpininkai socialdemo-

kratams pažadėjo paramą apsirūpinant literatūra, nes buvo geri konspiratoriai ir muitinėje turėjo ryšininkų.

1895 metais iš Tilžės į Lietuvą grįžo J. Kriaučiūnas ir atsisakė „Varpas“ bei „Ūkininko“ žurnalų redaktoriaus pareigų. Buvo nutarta leidinius redaguoti Lietuvoje. Naujuoju redaktoriumi tapo Pilviškiuose gyvenantis gydytojas S. Matulaitis. Valdininkams jis buvo paslaugus ir vaišingas, kad neįtartų jo veiklos ir nepradėtų sekti. 1957 metais išleistoje atsiminimų knygoje „Atsiminimai ir kiti kūriniai“ jis rašo: „Pirmiausiai atkreipiau dėmesį į du totorius, kurie vėliau man daug padėjo. Vienas jų buvo Suvalkų gubernijos pasienio karių brigados vado generolo Vilčinskio sūnus. Apysenis generolas buvo kiek sulenkęs, bet pritarė lietuvių judėjimui. Jo sūnus Juozas, baigęs gimnaziją, tarnavo valdininku muitinėje Kybartuose. Aš artimai jį pažinojau ir pasinaudojau jo pagalba susisiekti su užsieniu, nes jis, kaip muitinės tarnautojas ir pasienio kariuomenės vado sūnus, turėjo neribotas galimybes nugabenti į aną pusę rankraščius ir parnešti iš ten korespondenciją ir naują literatūrą“. „Gauti „Ūkininko“ redakcijai rankraščiai iš Tilžės tam tikru adresu buvo persiunčiami į Eitkūnus, - pasakoja toliau S. Matulaitis, - o Vilčinskis pargabendavo juos šiaupus, į Kybartus. Sutartą dieną atvažiavęs į Kybartus, aš pasiimdavau laikraščius iš Vilčinskio ir nunešdavau į Virbalį pas burmistrą J. Mačį (J. Mačys–Kėkštas (1867–1902) – poetas, publicistas, visuomenės veikėjas. – Ado Jakubausko pastaba), kuris man pavesdavo tai nakčiai savo miegamąjį, o pats su svečiais gerdavo ir lošdavo kortomis valgomajame kambaryje. Per naktį aš suspėdavau peržiūrėti, pataisyti ir taip sutvarkyti atsiųstą medžiagą, kad būtų tinkama spausdinti „Ūkininke“. Jeigu medžiagos trūkdavo, pats parašydavau, išskeldamas tai, kas atrodė reikalingiausia. Rytą viską atiduodavau Vilčinskui, o šis nunešdavo į Eitkūnus ir paštu pasiųsdavo redakcijai į Tilžę. Aš gi sėsdavau į traukinį ir grįždavau į Pilviškius prie savo kasdieninio darbo. Taip „Ūkininką“ redagavau apie tris keturis mėnesius“.⁵⁷

1895 metų vasarą varpininkams iškilo suėmimų grėsmė. Žandarai, darydami kratą L. Vaineikio tėviškėje, rado L. Vaineikiui V. Kudirkos rašytą laišką iš Krymo apie „Varpui“ skirtus straipsnius. V. Kudirką suėmė Ploksčiuose, pas P. Kriaučiūną, ir uždarė į Kalvarijos kalėjimą. Marijampolės prokuroro padėjėjas Samocholskis ėmė



Makulavičių giminės herbas „Ancuta“



Chaleckių šeimos herbas „Chalecki“

domėtis lietuvių inteligentijos veikla. Kalbėdamas apie V. Kudirkos suėmimą draugui prasarė, kad reikėtų iškrestti ir Marijampolės gydytoją K. Grinių, kuris jam atrodė įtartinas revoliucionierius. B. Pavalkis K. Grinių perspėjo apie galimą krata. Suspėjęs paslėpti uždraustą spaudą K. Grinius išvengė pavojaus.

J. Mačio patarimu K. Grinius Marijampolėje paliko gerai apmokamą gydytojo darbą. 1896 metais atvyko į Virbalį gyventi, kad galėtų susisiekti su Tilžėje esančia varpininkų leidinių redakcija. Virbalyje K. Griniui nepavyko įsidarbinti laisvoje miestelio gydytojo vietoje, nes atsirado stipresnis kandidatas. Iš Varšuvos su gubernatoriaus rekomendacija prisistatė gydytojas homeopatas Delinis (Dielininkaitis), sulenkėjęs zanavykas. K. Griniui liko privataus gydytojo darbo vieta.

Atnaujinęs ryšius su senais pažįstamais Kybartuose K. Grinius transporto kontoroje rado pažįstamą J. Kriaučiūną, buvusį „Varpo“ ir „Ūkininko“ redaktorių, muitinėje – Lenkijos socialistų partijos narį Aleksandrą Sulkevičių. Eitkūnuose vokiečių socialdemokratas A. Zūbatis krautuvėlėje buvo įrengęs uždraustos literatūros slėptuvę. J. Vilčinskas ir A. Sulkevičius iš jos spaudą pernešė į Kybartus. Supakuodavo ir traukiniais išveždavo į Vilnių. Vien iš Naumiesčio A. Sulkevičius jos išvežė 72 lagaminus. Finansų ministerijos uniformą vilkinčio valdininko bagažo žandarai neliesdavo. Vilniaus pakraštyje pas vaistininką Parneviski(?) buvo įrengta J. Pilsudskio vadovaujamos Lenkijos socialistų partijos spaustuovė, kurioje spausdino žurnalą „Robotnik“.

A. Zūbatis Virbalyje aplankė K. Grinių ir pasiūlė jam pasinaudoti Eitkūnuose esančia caro valdžios draudžiamos literatūros slaptavieta. Praėjo pusė metų, kai K. Grinius savaitraštyje „Stallupener Granzbolt“ perskaitė žinutę, kad Eitkūnų

prokuroras A. Zubačio bute atlikęs krata rado daug anarchistinės literatūros lenkų, vokiečių ir lietuvių kalbomis. Kitos dienos pavakaryje K. Grinius ir J. Vilčinskas Eitkūnų aludėje susitiko su A. Zūbačiu. Jis patvirtino informaciją apie įvykdytą krata ir pokalbį su prokuroru. Supratęs, kad yra sekamas, nusprendė atsakyti verslo, o slaptavietę likviduoti. K. Grinius apie krata informavo A. Sulkevičių, bet išgirdo priekaištą, kad be jo žinios naudojosi slaptavieta. Kadangi pasienio muitinių žandarai nesikeitė informacija, dargi ją slėpė vieni nuo kitų, pašnekovai pavojaus akivaizdoje išsirinko optimalią išeitį. A. Sulkevičius sakė prašysias administracijos, kad jį perkeltų į Vilnių, o K. Griniaus žvilgsnis krypo Naumiesčio pusėn. Ten po kratos ir suėmimo liko tuščias J. Bagdono dviejų kambarių ir virtuvės butas. Pasienio sargybos štabo rotmistras Baranovskis Naumiesčio gydytojo bute aptiko „Varpo“ ir „Ūkininko“ egzempliorių. J. Bagdoną ištardė ir už 300 rublių užstatą lygtinai paleido iš Kalvarijos kalėjimo. 1899 metų pavasarį sužinojęs, kad yra nuteistas trejų metų katorgai į Viatkos guberniją, J. Bagdonas paliko užstatą, slaptai perėjo valstybinę sieną ir iki 1905 metų išbuvo užsienyje.

Kelionės į Naumiestį išvakarėse Kybartų geležinkelio stotyje J. Vilčinskas K. Griniui parodė neaukšto ūgio žandarų pulkininką, vaikštinėjantį su Eitkūnų pasienio komisaru. „Tai Varšuvos generalgubernatoriaus policijos srities padėjėjas pulkininkas Uthoff (rusiškai Uthof). Aišku, kad jis atpyškėjo vietoj pauostinėti apie Zūbačio kontrabandą. Jau visa muitinė apie tai šneka, net žino, kad pas Zūbačių atėidavo du vyrai – vienas žemas valdininko rūbais apsitaęs, o kitas aukšto ūgio, apsiautęs apsiaustu su palerina ir ant galvos užsidėjęs katilaitį, t. y. tokią kietoką skrybėlę. Aš jau sakiau

Aleksandrui (Sulkevičiui), kad jisai stoty nesirodytų, nes gali čia būti pastatytas žmogus, kuris Zūbačio lankytojus pažins ir žandarams parodys.“⁵⁸

1896 m. spalio mėn. K. Grinius su žmona Joana paliko Virbalį. Naumiestyje lietuviškai kalbančių rado ne mažiau kaip Marijampolėje. Daugiau buvo vietos vokiečių. Lenkų kalba viešpatavo krikščioniškoje miestelėnų, dvarininkų Gauronskio, Krištopavičiaus, Geišuro, Florianovičiaus ir kitų aplinkoje. V. Kudirka K. Grinių supažindino su Naumiesčio apylinkių knygnešiais. Prūsijos pasienio miestelyje Širvintoje pas vokiečių vaistininką Jastzrembskį buvo varpininkų spaudos sandėlis. Laikrodininkas J. Andriulaitis varpininkų korespondenciją nešiojo į Širvintos paštą. Aktyviausiu K. Griniaus talkininku tapo knygnešys elgeta Antanėlis (A. Baltrušaitis). Suredaguoti „Varpo“ ir „Ūkininko“ leidybai skirtus rankraščius pas V. Kudirką iš Pilviškių dviračiu atvažiuodavo S. Matulaitis. Grįždamas pasiimdavo per sieną knygnešių parneštą spaudą.

Malvina Kožyvoblocka, Kauno ar Vilniaus gubernijų lenkų bajorijos atstovė, gyvendama Naumiestyje, pramoko lietuvių kalbos ir susidraugavusi su gydytoju J. Bagdonu tapo aktyvia lietuviybės puoselėtoja. Pasirašinėdama Viktorijos slapyvardžiu rašė straipsnius varpininkų leidiniams, smerkė lietuviybės niekintojus, finansiškai rėmė lietuviškos spaudos leidybą, privačiomis pamokomis ruošė moksleivius stojamiesiems egzaminams į gimnaziją. Nors buvo pavojinga, iš Širvintos po drabužiais paslėpusi per valstybinę sieną ji pernešinėjo lietuvišką spaudą, J. Pilsudskio spaustuvei skirtą šriftą. Tai ji už 300 rublių užstatą gydytoją J. Bagdoną ištraukė iš Kalvarijos kalėjimo.

Pasienio apsaugos kariuomenės brigados viršininkas Vilčinskas užsitarnavo generolo majoro laipsnį ir, sulaukęs garbaus amžiaus, turėjo palikti tarnybą.

Varpininkai žadino tautinį atgimimą, kvietė nesitaikstyti su vergiška padėtimi carinės Rusijos sudėtyje, siekti šalies valstybinės nepriklausomybės. Apibendrinus Kybartų ir Naumiesčio apylinkių knygnešių ir jų talkininkų veiklą, pavyko atversti nežinomą Lietuvos totorių ir Sūduvos krašto istorijos puslapį.

⁵⁶ G. Ilgūnas, K. Grinius, Pradai, 2000, p. 90.

⁵⁷ Žr. Dr. Adas Jakubauskas, Nežinomi faktai iš Lietuvos totorių istorijos, Lietuvos totoriai, 2004, Nr 9-10 (80 – 81).

⁵⁸ Grinius K., Atsiminimai ir mintys, t.1, 1947, Tübingene, p. 145.

ATSIMINIMAI

MOTIEJUS CHALECKAS

Istorija prasideda, kai nelieka gyvų liudininkų. Kad neliktų užmarštyje mano gimtinė ir joje gyvenę žmonės, noriu aprašyti jos praeitį ir dviejų šeimų – mano senelių – genealoginius medžius su įvairiai susipynusiomis giminystės šakomis.

Mano gimtinė Adamonys

Važiuojant tiesiausiu keliu iš Alytaus į Butrimonis per Raižius, klonyje kertant sravenantį Akilnos upelį įsikūręs Adamonių kaimas. Gamtos apdovanotas kalneliais, žemumomis, žaliais lietuviškais ažuolais, skroblais bei juodalksniais, saugančiais gyventojus nuo vyraujančių pietvakarių vėjų ir civilizacijos triukšmo. Ši sena gyvenvietė galėjo atsirasti apgyvendinant totorius, saugojančius kelius iš Vilniaus į Prūsiją, arba istorija susieta su Punios piliakalnio atstatymu tapus Vytautui Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Vietovė labai sena – tai liudija Adamonių ir gretimai esančio Ardiškės kaimo senosios musulmonų kapinės (miziarai) su kapus ženklinančiais akmenimis. Deja, juos naudoja naujosios statyboms. Pasak senelių, minėtos kapinės priklausė brolių Baranauskų giminei. Šiose apylinkėse jie turėjo daug žemės, kelis dvarus, daug samdinių. Plati giminė, jos istorija mažai žinoma. Senesnį kaimo gyventojai mena paskutinius Baranauskų šeimos narius, gyvenusius kaime: brolius Juozą, Motiejų ir Stefaną bei seseris Ievą, Felę ir Mariniją. Šeima sudarė Adamonių kaimo gyvenvietės branduolį. Sodybos buvo išdėstytos netolygiai – ant kalvelių, palei tvenkinį kertantį keliuką. Jis buvo užpiltas žvyru ir akmenimis, kad pravažiuotų arklių kinkiniai. Keliose vietose buvo vandens pralaidos su įrengtais tilteliais iš rąstų. Gyvenvietė prasidėjo nuo šio žvyrkelio. Už kelio, link Ardiškių dvaro buvo Juozo Chalecko („Cipo“) sodyba. Į vakarus, Gemaitiškių miško link, aplink tvenkinį, pagal laikrodžio rodyklę, buvo Stefano Baranausko (vėliau perėmęs brolis Motiejus), per keliuką – Šimo Bazaravičiaus, gretimai – Jono („Jasiaus“) Chalecko, priešais, bendro sodo galuose – brolių Motiejaus ir Juozo Baranauskų pastatai, už kapinaičių (miziaro) – Marinos Baranauskaitės, už lauko kalvos – Stepo Jablonsko ir žmonos Ievos Baranauskaitės žemė.

Kitoje Akilnos upelio puseje gyveno Bekiras („Becka“) Chaleckas su broliais Samueliu ir Aleksandru, o prie ažuolyno – Adomas ir Selimas Chaleckai. Bendrapavardžiams atskirti buvo sugalvojamos

pravardės. Jas gaudavo moterys pagal vyrų vardus, vyrai pagal senelių pravardes, specifinę išorę ar lenkiškus vardų atitikmenis. Pavyzdžiui: „Jasiova“ – Jonienė, Jasiaus žmona, „Samuniova“ – Samunio žmona, „Cipai“ „Beckai“. Tuo laikotarpiu dominavo lenkų šnekamoji buitinė kalba. Taip buvo ir kituose totorių kaimuose. Dabar minėtų sodybų vietose liko didesni pamatiniai akmenys, rūsijų duobės ir nusenusių vaismedžių ir dekoratyvinių krūmų liekanos. Žemė čia molinga, sunkiai apdirbama, žmonių valios, užsispyrimo ir sunkaus darbo pastangomis tapo derlinga ir dosni. Joje derėjo visos grūdinės kultūros, daržovės ir sodai. Dauguma kaimo gyventojų buvo didžiažemiai, bet neturtingi, nes iš žemės ūkio veiklos negavo jokių pajamų, o pasikeitusios valdžios ir santvarkos bei pinigų kaita paversdavo niekais kauptas santaupas. Mūsų seneliai rodė nepanaudotus Rusijos paskutinio caro ilgus popierinius rublius, Vokietijos markes, Nepriklausomos Lietuvos litus, tarybinius červoncus, rublius.

Šeimos buvo kuriamos daugiausia religiniu ir turtinės padėties pagrindu. Pasitaikydavo šeimų, susietų netolimos giminystės ryšiais. Religiniu požiūriu mišrių šeimų kaime nebuvo. Vyrai kurdavo šeimas sulaukę brandaus amžiaus – per 35–40 metų. Buvo praktikuojamos piršlybos, kraičio derybos, žvalgytuvės, kurios baigdavosi vestuvėmis arba ne. Gyventojai buvo pamaldūs. Penktadieniais nedirbo, nes buvo šventa diena. Per didžiąsias Ramadan bairamo ir Kurban bairamo šventes lankydavosi ir meldėsi Raižių mečetėje arba namuose. Švėgdavo ir vienadienes Meulud (pranašo Muchamedo gimimo) ir musulmoniško kalendoriaus Naujųjų metų dienas. Vargšams dalindavo išmalda (sadoğą), ramadano mėnesį laikydavosi pasninkavimo tradicijų. Totorių namuose buvo viena iš religinių knygų: Koranas, Kitabas arba Chamailas. Populariausi iš maldaknygių buvo chamailai – arabų kalba parašyti maldų rinkiniai ir religinių apeigų aiškinimai lenkų arba baltarusių kalba. Senoliai saugojo kaip talismanus diuaukas (dua) ir dvaralus – lapelius su tam tikromis maldomis arba frazėmis arabų kalba.

Stambesni ūkininkai bendravo tarpusavyje šeimomis. Palaikė ryšius su kitų kaimų ūkininkais, savo giminaičiais ir gretimų Ardiškių, Raganiškių bei Jurgelionių dvarų savininkais lenkais. Per didžiąsias religines šventes buvo ruošiamos vaišės, vykdavo šokiai. Visi bendravo lenkų kalba. Į tokius

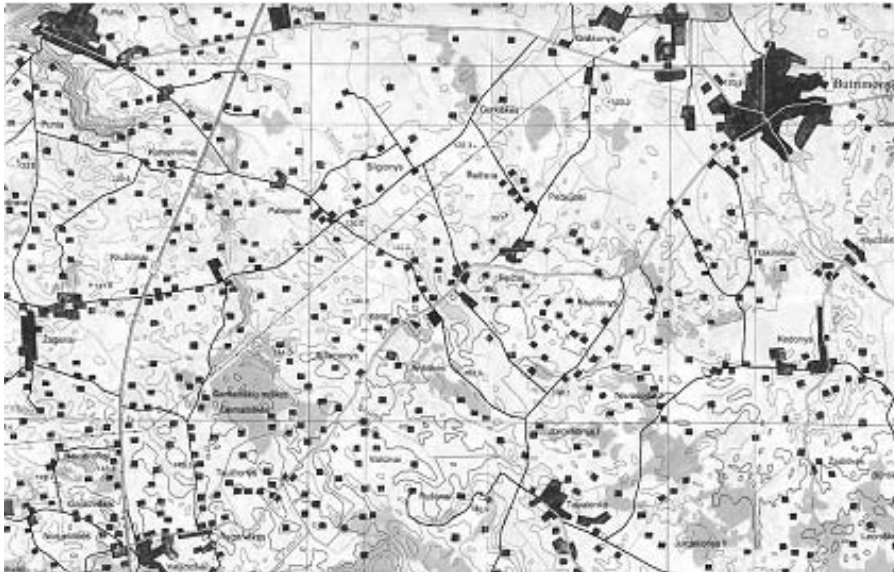
pobūvius nebuvo kviečiami neturtingi valstiečiai, amatininkai, smulkūs prekeiviai, perpardavinėtojai ir kita prastuomenė.

Pagal sodybų išsidėstymo vietas ir turimus žemės plotus galima spręsti, kad totoriai gyveno greta vieni kitų, o žemę dirbo atokiau namų. Po P. Stolypino žemės reformos (1905 m.), kai žemę buvo galima pirkti, parduoti ir įteisinti vienkiemius, prasidėjo kėlimasis į vienkiemius arčiau dirbamos žemės. Senos kartos kaimo žmonėms žemė buvo gyvenimo pamatas ir maitintoja. Į ją investuodavo viską: santaupas, išradingumą, protą ir sveikatą. Kas tik išgalėjo, pirkto, plėtė sklypus ir kėlėsi į vienkiemius. Vėliausiai išsikėlė Juozo Baranausko šeima, o Samuelio (Samunio) Chalecko šeima pasistatė trobesius nupirktoje žemėje.

Kaimo valdose keitėsi šeimnininkai, smulkėjo ūkiai. Motiejus Baranauskas savo ūkį pardavė seserims Tenzilei Chaleckienei ir Almyrai Rajackienei. Perimtą iš brolio Stepo (Stefano) ūkį Motiejus pardavė Abrahamui Selimavičiui iš Raižių kaimo, kur pradėjo ūkininkauti jo sūnus Aleksas (Lioska). Buvęs žemės savininkas, pardavęs savo ir žmonos kraičio valdas, su šeima išvažiavo į Kauną. Už gautas pajamas nupirko sesers Felės Iljasevičienės namą ir gyveno Kaune iki mirties. Marinia Baranauskaitė savo žemę su pastatais pardavė Stepui Abunevičiui iš Ažuolinės kaimo ir persikraustė gyventi pas brolių Juozą Baranauską, į vienkiemį prie Valiūnų kaimo, kur pradėjo šeimnininkauti Stepas Jablonskas ir Ieva Jablonskienė-Baranauskaitė. Senesni ūkininkai pradėjo dalyti savo valdas vaikams, tokiu būdu ūkiai smulkėjo. Savo žemę žmonės labai vertino ir stegėsi jos neparduoti pašaliečiams, o perduoti savo palikuonims. Zofija Chaleckienė, valdžiusi per 30 ha žemės, padalijo ją sūnams. Tenzilė Chaleckienė 20 ha žemės padalijo dukrai ir sūnui, Motiejus Jablonskas dalį savo žemės, besiribojančios su Adamonių kaimu, perdavė sūnui Jonui Jablonskui.

Į kaimo žentus atėjo ūkininkauti Chasienius Bairašauskas iš anksčiau totorių gyvenamos Vinkšnupių parapijos Vilkaviškio rajone. Lietuviai Juozas Černiauskas bei Juozas Mickinis persikėlė į buvusias totorių sodybas. Į Adamonių kaimą pas Zosę Jablonskienę-Jakubauskaitę, tragiškai žuvusio Jakūbo Jablonsko našlę, atėjo ūkininkauti Aleksas Kriņnickas iš Trakininkų kaimo.

Prieš Antrąją pasaulinį karą kaime šeimnininkavo nauja ūkininkų karta. Iš



Vietovės žemėlapis pagal 1992 m. kosminės nuotraukos panchrominę ortofoto medžiagą. Žemėlapyje pažymėtos sodybos atitinka šių dienų realybę, išskyrus nugriautas buvusių Juozo Baranausko prie Valiūnų kaimo ir Šimo Abunevičiaus prie Taucionių kaimo, sodybas.

16 vienkiemių savininkų naujokų buvo net 10: Chasienius Bairašauskas, Jonas, Adomas, Tomas, Samuelis Chaleckai, Aleksas Krinickas, Aleksas Selimavičius, Jonas Jablonskas, Juozas Černiauskas ir Juozas Mickonis.

Pirmiesiems Adamonių naujųjų ūkininkų vaikams reikėjo eiti į Raižių pradinę mokyklą už 3 km, o ją baigus – į artimiausią mokyklą Butrimonių miestelyje už 8 km.

Apie 1948 m. gretimame Kerų kaime, išstremto Stepo Chalecko name buvo įkurta pradinė klasių mokykla, ir septynmetė mokykla Jurgelionių dvaro patalpose. Dalis vaikų mokėsi Butrimonių ir Strėlčių mokyklose. Minėtas mokyklas baigę mokiniai stodavo į vidurines specialiąsias arba profesines mokyklas. O pirmųjų kaimo ūkininkų atžalos Stepas Bairašauskas ir Motiejus Chaleckas įgijo aukštąjį išsilavinimą.

Baigėsi Antrasis pasaulinis karas, užgijo karo žaizdos, paaugo vaikai, sutvirtėjo nauji ūkininkai. Kai kurie jau turėjo šios tokios technikos – prie kluono stovėjo arklių sukamas maniežas, kluone jam sukti pritaikyta grūdų kuliamoji mašina ir šiaudų smulkintuvas, rankinė grūdų vėtyklė, padargai žemei dirbti ir kt. Vyrų nekuldavo varpinių kultūrų spragilais, nerūšiavo grūdų pučiant vėjui. Valstiečiai pajuto savarankiškumą. Kaimynai pradėjo bendrauti šeimomis.

Šventadieniais gražiai pasidabinę rinkdavosi į „majukas“ (gegužines) su patiekalais.

Paaugliai rinkdavosi žaisti slėpynių, pasiskirstę komandomis žaidė „karą“, „kvadratą“ ir mažąjį lauko futbolą. O

mažąjį tinklinio aikštelėje, Ch. Bairašausko ažuolų paunksmėje, varžydavosi iki sutemų. Ten pat, vadovaujant ir ritmingai niūniuojant Abrahamui Chaleckui, jaunimas pramoko pirmųjų pramoginių šokių žingsnių. Adamonių kaimo pažiaba buvo senbuvis Abrahamas Chaleckas, visų vadinamas „Abramuška“. Bet apie jį papasakosiu vėliau.

Tik tėvams buvo neramu dėl į Lietuvą sugrįžusios Sovietų valdžios planų. Apie kolchozinę žemės ūkio tvarkymąsi Rusijoje valstiečiai girdėjo, daugiau sužinojo iš eilinių Rusijos kareivių ir karo pabėgėlių. Gyventojai nerimavo.

Sugrįžusi Tarybų valdžia pirmiausia privertė valstiečius duoti vadinamas „pyliavas“. Reikėjo pristatyti į nurodytas vietas žemės ūkio atsargas. Vėliau buvo paskelbta, kad visos pagrindinės priemonės, taip pat žemė, technika, ūkiniai pastatai nacionalizuojami. Už naudojimąsi žeme, technika, ūkiniais pastatais, už arklius ir raguočius gyvulius nustatyti mokesčiai. Valstiečiai griežtai perspėti – jei nevykdys valstybės užduočių, bus skelbiami liaudies priešais. Kiekvienais metais valstiečiams mokesčiai buvo didinami, o kontrolė griežtinama. Netrukus liaudies priešais ir buožėmis paskelbė S. Aleknavičiaus, J. Baranausko ir S. Chalecko iš Kerų kaimo šeimas, juos ištrėmė į Sibirą.

Prasidėjo kolūkių steigimo vėjus. Rinko valstiečius į sueigas ir agitavo „nevargti“ individualiai, atiduoti užgyventą turtą į kolūkį ir drauge siekti geresnio gyvenimo. Kaimiečiai vilionėms nepasidavė.

Po pusmečio – vėl agitacija, bet jau su kompromisais. Kolūkis turi būti būtinais įsteigtas, kaip nutarė partija ir vyriausybė.

Leista arklius, padargus, kluonus, svirnus pasilikti, bet jie turėjo priklausyti kolūkio turtui. Gyventojai nepatikėjo.

Praėjus kuriam laikui – vėl bauginimas, spaudimas ir pažadai. Leido dirbti buvusioje žemėje, o dalį nustatyto ploto ir kiekio užsėti ar užsodinti kolūkiui. Pastarosios dalies derlių nuimti ir apdroti kolektyviai ir nustatytu laiku. Matyt, buvo siekta informuoti apie aktyvų kolektyvinį darbą Lietuvos kaime.

Tradicijos išliko. Kaip ir senais laikais, valstiečiai ruošė dirvą, sėjo grūdus, prižiūrėjo žiemkenčius. Dar prisimindavo, kad baigiantis vasarai reikia patalkinti kaimynams: draugiškai kirsti rugius, rišti į pėdus, rikiuoti į gubas džiovinimui. Nepamiršo pabaigtuvių vainiko, kuris linksmas įteikiamas šeiminkams. Gaspadinė atsidėkodavo vaisėmis ir vainiką saugojo iki ateinančių metų rugiapjūtės pabaigtuvių. Rytojaus dieną – talka pas kitus kaimynus. Tai būdavo draugystės, džiaugsmo ir derliaus šventė. Joje dalyvaavo visi šeimos nariai ir samdiniai.

Kolūkio pabaigtuvės buvo kitokios – masinės, formalios, iš pareigos. Ir gražiai pakviesti jauno brigadininko Stepo Bazaravičiaus iš įpratimo sodiečiai atėjo su šeimos nariais ir vaikais. Padirbėję, pajukavę išsiskirstė be žodžių suprasdami, kad dirbo kolūkiui. Daugiau tokių masinių talkų nebuvo. Pirmąją tokią kolektyvinę rugiapjūtę Adamonių kaime užfiksavo mano anksčiau minėtas fotomėgėjas „Abramuška“, apie 1950 m.

Po bendro derliaus surinkimo buvo atsiškaiyta su valstybės prievole. Metams pasibaigus naujai iškeptiems kolūkiečiams už darbdienius liko „katino ašaros“. Taip kartojosi keletą metų. Laikui bėgant, buvusiuose nuosavos žemės plotuose kolūkiui skirta dalis didėjo, o asmeninio ūkio dalis mažėjo.

Buvo nustatyti ribiniai plotai kolūkiečio sodybiniam sklypui, vadinami „arais“, ir gyvulių ganykloms bei šienavimui žiemai. Darbų apimtis kolūkyje didėjo vyrams ir moterims, o laikas, skirtas palaikyti asmeninį ūkį, mažėjo. Todėl daugelis vengė dirbti kolūkyje, daugiau plėtojo individualų namų ūkį. Vietinė valdžia tiems, kas nedirbo kolūkyje, sumažino sodybinio sklypo plotus, uždraudė laikyti neribotą kiekį galvijų, sumažino ganyklų ir žolės šienavimo plotus. Nedirbantiems kolūkis neduodavo arklių savo sklypui įdirbti. Kolūkinis darbas kaime pasidarė nenaudingas, neišvengiamas ir prievartinis.

Valstybei aprūpinus kolūkius, o vėliau tarybinius žemės ūkius technika, sunkaus fizinio darbo kolūkiečiams liko mažiau. Bet be pagalbinių kolūkiečių darbų ūkyje



Pirmoji kolektyvinė rugiapjūtė Adamonių kaime apie 1950 m. Stovi iš dešinės: Samuelis Chaleckas, Chasienius Bairašauskas, Aleknavičių įnamis (pavardė nežinoma), Stepas Bairašauskas, Tomas Chaleckas, Adomas Chaleckas, Motiejus Chaleckas, Abrahamas Chaleckas (šios foto sesijos autorius), Danielius Abunevičius, Jonas Jablonskas, Juozas Mickonis, Stepas Chaleckas. Sėdi iš dešinės: Zofija Chaleckienė, Emilija Bairašauskienė, Rožė Bazarauskienė, Felicija Chaleckienė, Marytė Jablonskienė, Felicija Chaleckienė, Stepas Bazaravičius (brigadininkas), Juozas Černiauskas, Elena Abunevičienė, Marija Chaleckienė, Aleknavičių įnamė, Marija Jablonskienė. Guli: centre - Juozas Bairašauskas, kairėje – Tomas Chaleckas.

neišsivertė. Metams pasibaigus didžioji dalis pajamų atitekdavo valstybei, techniką aptarnaujančioms tarnyboms, įvairioms kontoroms, o kolūkiečiams ir ūkio darbininkams – tik menki likučiai.

Tarybų valdžios politika nacionalizuoti ir kolektyvizuoti žemės ūkį jaunimą paskatino bėgti iš kaimo. Prasidėjo sodybų tuštėjimo metas. Alytaus priemiestyje buvo pastatyti pramonės monstroi: siuvinimo fabrikas, gelžbetonio gamykla, namų statybos kombinatas, tekstilės fabrikas, šaldytuvų gamykla ir kt. Ten ir patraukė dalis jaunimo.

Nepriklausomybės laikotarpiu buvo įteisintas nuosavybės gražinimas bei nekilnojamojo turto perkėlimas, skatinta pasitraukti iš žemdirbystės. Senesni kaimo gyventojai nustojo dirbti žemę, persikėlė gyventi pas vaikus į miestus. Kai kurie gyventojai sodybas pusvelčiui pardavė naujiems kaimiečiams, kurie norėjo ne žemę dirbti ar ūkininkauti, o pagyventi iki „geresnių laikų“. Dalis sodybų baigia sunykti, žemės plotai dirvonuoja. Upeliuose bei šienaujamų pievų grioviuose šeiminkauja bebrai ir plečiasi karklynai. Gaila, bet Adamonys gali tapti dirvonuojančių plėšinių ir krūmokšnių kraštu.

Taiigi, grįžkime prie senelių.

Jonienė-Jasiova

Senelė iš tėvo pusės, Zofija Chaleckienė-Makaveckaitė, vadinama „Jasiova“ (1865–1948) gimė ir augo Raižių kaime, Alytaus rajone. Išteikėjo už Jono (Jasiaus) Chalecko, turėjusio su broliu žemės

Adamonių kaime. Senelis vedė būdamas vyresnio amžiaus, mirė nuo plaučių uždegimo. Palaidojusi vyrą, senelė ilgai prižiūrėjo ūkį žemėse apie Akilnos ir Punelės upelių santakos. Augino daržoves, sėjo grūdines kultūras, laikė gyvulius. Savo valdose turėjo ažuolų ir mišrių miškų. Ūkininkavo neblogai, mėgo bendrauti, priimti svečius, vaišindavo koldūnais, užimdavo kortavimu, rūkydavo. Buvo tvirtos valios, iš savo vaikų reikalavo tvarkingumo ir padarumo. Materialiai parėmė ištekindama dukras, o sūnus apdalijo žemės sklypais ūkiams steigti. Vasarą, kai su broliu eidavome į svečius, nusiprausdavome veidus, basas kojas ir pasitvarkydavome drabužėlius. Priešingu atveju būtume gavę pastabų už netvarkingumą ir liktume be dovanėlių.

Iš savo artimųjų senelė Zofija turėjo seserį Emiliją ir tris brolius: Bazejetą (Baziulį), Selimą ir Suleimaną Makaveckus, gyvenusius Raižių kaime.

Sesuo Emilija buvo ištekėjusi už Juozapo Chalecko ir gyveno Vilniuje. Vyras Juozapas buvo ilgametis Vilniaus Lukiškių mečetės imamas. Užaugino tris dukras – Rozaliją, Sofiją ir Aišą bei du sūnus – Suleimaną ir Motiejų. Apie šią šeimą yra plačiau parašęs Romualdas Makaveckas 2001 m. kovo mėn. „Lietuvos totorių“ laikraštyje Nr. 3(41).

Senelės brolis Bazejetas (Baziulis) gyveno Raižiuose, buvo žemdirbys. Šeimoje užaugo dvi dukros – Rozalija ir Elena bei sūnus Stepas. Išteikėjusios Makaveckaitės

tapo Chaleckienėmis: Rozalija ištekėjo už Mustafos Chalecko, mūsų senelio brolio Iziunio sūnaus iš Raižių, o Elena – už Stepo Chalecko iš Kerų („Čerovčiznos“) kaimo. Bazejeto sūnus Stepas buvo vedęs Zosę Makulavičiūtę iš Raižių kaimo. Šeimoje užaugo trys dukros – Marytė, Elena ir Zina bei sūnus Motiejus.

Brolis Selimas gyveno Raižių kaime, vertėsi žemdirbyste ir daržininkyste. Užaugino dvi dukras – Feliciją ir Emiliją bei du sūnus – Juozą ir Motiejų. Žinoma, kad Felicija emigravo už Atlanto, o kiti vaikai gyveno Raižių kaime ir užaugino nemažai palikuonių. Apie tai reikėtų atsikrauti papasakoti.

Brolis Suleimanas buvo neveiksnus ir pragyveno su tėvais.

Senelis Jonas (Jasius) gimė ir augo Raižių kaime. Turėjo du brolius – Iziunį ir kitą profesionalų Rusijos caro armijos karininką, kurio laipsnis, vardas ir likimas nežinomas. Čia gyvenę broliai gerai sutardavo, svečiuodavosi vieni pas kitus. Karininkas atvažiuodavo atostogauti į Adamonis. Labai mėgo brolienės Zofijos pagamintus totoriškus koldūnus. Už rodomą dėmesį jis padovanojo brolio šeimai savo žemės valdą Adamonių kaime. Kaimiečiai gal ir iš pavydo šmaikštavo: „Generolas viską gali: už koldūnus parduoti ir savo dalį“.

Senelio brolis Iziunis gyveno Raižių kaime, ūkininkavo, vertėsi žemdirbyste ir sodininkyste. Užaugino du sūnus: Mustafą ir Samuelį. Užaugę vaikai ūkininkavo Raižių kaime. Vyriausias sūnus Mustafas yra buvęs Kauno, o vėliau Raižių mečečių imamas, mokė parapijos jaunimą tikybos pagrindų. Užaugino tris vaikus: sūnus Joną ir Juozą bei dukrą Zosę. Duktė Zosė ištekėjo už kaimyno Stepo Selimavičiaus, užaugino tris sūnus. Jonas turėjo negalią, buvo vedęs Feliciją Radlinskaitę. Neilgai pagyvenę jie išsiskyrė. Su nauja šeima Jonas gyvena kažkur Žemaitijoje. Jauniausias sūnus Juozas buvo vedęs Sonę Jakubauskaitę iš Trakininkų kaimo ir gyveno Kaune. Užaugino du sūnus. Žmonai mirus, buvo vedęs išsituokusią Liolę Milkamanavičienę-Milkamanavičiūtę iš Vilniaus. Juozas miręs.

Jauniausias Iziunio sūnus Samuelis buvo vedęs mirusio „Cipų“ Stepo Chalecko našlę Emiliją Chaleckienę-Vilčinskaitę iš Adamonių kaimo. Gyveno Raižių kaime, užaugino dvi dukras: Zosę ir Marytę bei sūnų Juozą. Sūnus Juozas vedęs Zofiją Chaleckaitę iš Adamonių kaimo. Čia susipynė dviejų brolių genealoginių medžių šakos.

Senelių šeimoje užaugo trys dukros ir trys sūnūs: Marija, Felė, Elžbieta, Jonas,

Adomas ir Tomas. Per karo ir evakuacijos sumaištis bei ligų epidemijas kažkiek mažų vaikų mirė, viena dukra atiduota įvaikinti.

Marijos Jablonskienės šeima

Vyriausioji dukra Marija buvo trumpai ištekėjusi už kaimyno našlio Stepo Jablonsko. Šeimoje nesutarė, savo vaikų neturėjo. Grįžusi pas motiną gyvena sodyboje iki mirties.

Felicijos Baranauskienės šeima

Dukra Felė ir žentas Juozas Baranauskas, save tituluojantis Tuhanu pagal naršaus totorių raitelių vado Tuhano vardą, gyvena Adamonių kaime. Turėjo daug žemės, laikė gyvulius, augino grūdines kultūras, senoje sodyboje turėjo didelį sodą, bet turtais nepasižymėjo. Vyrai mėgo linksmai gyventi, daug šnekėti ir mažai dirbti. Vyras Juozas buvo žymiai vyresnis už žmoną, mirė per Antrąjį pasaulinį karą. Likusi našlė Felė Baranauskienė tvarkėsi ūkyje su vaikais. Užaugino dvi dukras ir vieną sūnų: Rožę, Eleną ir Joną. Felei Baranauskienei kartu su pagyvenusia vyro seserimi Marinia ir vaikų šeimoms teko iškentėti pažeminimą ir Sibiro tremtį. Nors šeima buvo ne iš turtingųjų ir nepolitikuojanti, bet „plano vykdymui“ ar kitų baimei sukelti buvo nubausta. Visi galvojo, kad įvyko nesusipratimas ar klaida. Kaimynai ir giminaičiai iš eilės saugojo paliktą turta, kol į namus paleisti sugrįš savininkai. Tačiau taip neįvyko. Po kurio laiko pastatus išardė ir nuvežė į Butrimonių miestelį liaudies gynėjų („istrebiteľių“) troboms šildyti ir kitiems reikalams.

Po tremties vyriausioji dukra Rožė ištekėjo ir gyvena Adamonių kaime. Vyras Stepas Bazaravičius tuo metu našliavo ir gyveno šiame kaime. Stepo motina buvo labai kerštinga, už tai, kad suorganizavo savo pirmosios marčios nužudymą, gyvenimą baigė nelaisvėje. Naujoje šeimoje užauginti trys dukros ir sūnus: Zofija, Marytė, Zina ir Romas. Stepas Bazaravičius miręs.

Antroji dukra Elena ištekėjo už Jono Abunevičiaus, gyvenusio tame pačiame kaime. Po Sibiro tremties grįžo. Užaugino dvi duktas ir du sūnus: Liusę, Tamarą, Adomą ir Juozą. Visi vaikai gyvena Alytuje.

Vienintelis sūnus Jonas Baranauskas buvo nevedęs, po tremties mirė gimtinėje. Jonas prisimenamas kaip linksmas kaimo šnekorius ir pokštinnikas.

Elžbietos Bazaraušienės šeima

Elžbieta su vyru Leonu Bazaraušku gyvena Bazorų kaime, ten ir palaidoti. Ūkininkauti sekėsi neblogai, nes visi šeimos nariai buvo darbštūs ir pareigingi.

Ūkyje laikė gyvulius, augino daržoves, turėjo didelį sodą. Užaugino tris dukras ir du sūnus: Zofiją, Rozaliją, Marytę, Stepą ir Leoną.

Vyriausioji dukra Zofija ištekėjo už Juozo Jablonsko, gyvena Alytuje, vaikų neturi.

Rozalija gyvena Alytuje. Vyras Juozas Asanavičius, kilęs iš Raižių kaimo, jau miręs. Šeima užaugino dvi dukras – Vilią ir Sonę bei sūnų Joną.

Jauniausioji dukra Marytė, ištekėjusi už Miko Chalecko iš Raižių kaimo, gyvena Vilniuje. Vyras paskutiniaisiais metais buvo Vilniaus mula, dabar jau jis miręs. Šeimoje užauginti du sūnūs: Romas ir Jonas.

Sūnus Stepas buvo vedęs Marytę Chaleckaitę iš Kerų („Čerovčiznos“) kaimo. Stepas miręs, žmona ir sūnus Eugenijus gyvena Alytuje.

Jauniausias sūnus Leonas buvo vedęs Eleną Asanavičiūtę iš Raižių kaimo. Leonas miręs, jo našlė ir sūnus Romas gyvena Vilniuje.

Jono Chalecko šeima

Vyriausias sūnus Jonas vedė kaimynę Marytę Chaleckaitę (tai mūsų tėvai). Gavęs iš abiejų tėvų žemės, kaimynystėje ūkininkavo. Tėvelis buvo ramaus ir uždaro būdo, mėgo konkretumą, tvarkingumą ir padorumą. Nemėgo bendrauti su tuščiažodžiautojais, pagyrūnais ir veidmainiais. Svarbiausius ūkinius darbus planavo ir pats dirbo. Iki Antrojo pasaulinio karo pagal planą jau buvo pasistatęs visus ūkinius pastatus: gyvenamąjį namą, tvartą, kluoną su vežimine, svirną su malkine ir rūšį. Buvo įveisęs sodą, įsigijęs pagrindinius padargus ir kai kurias žemės ūkio mašinas darbui palengvinti. Visa tai aš prisimenu.

Karo metu buvo gimęs trečias broliukas Stepas, pragyveno gal pusantrų metų ir mirė. Baigiantis Anrajam pasauliniam karui mirė ir tėvelis. Visus ūkinius reikalus teko spręsti mamai, nes mes su broliu Tomu buvome 9 ir 5 metų. Turėjome problemų su ūkio darbais, ypač su žemės įdirbimu. Ateina pavasaris, laikas dirbti žemę, o jinai molinga ir sukietėjusi, plūgas nevaldomas, arklys neklauso, lekia, nors vilku stauk. Dienos slenka, o darbai stovi. Prašėme patalkinti giminių, kaimynų, pažįstamų. Darbymečio dienos visiems brangios, bet vieną rytmetį susirinko su įkinkytais arkliais dėdės Adomas, Tomas ir Samuelis Chaleckai, kaimynas Stepas Bazaravičius ir kiti. Šiuo kartu pagelbėjo. Teko galvoti apie ateitį ir priimti bendrą šeimos sprendimą: ištekinti mamą ir priimti pagalbininką-patėvį. Po kiek laiko toks atsirado – bendrapavardis „Daučuliu“ Stepas Chaleckas iš Raižių kaimo. Šeimos

reikalai šiek tiek pagerėjo. Atsivėrė mums galimybės planuoti savo gyvenimą.

Baigęs Butrimonių vidurinės mokyklos aštuonias klases, išvykau į Vilnių mokytis profesijos. Vilniuje baigiau Technologijos technikumą, vėliau institutą. Po privalomos karinės tarnybos vedžiau Dženetą Jakubovską iš Vilniaus rajono Nemežio kaimo. Žmona mirusi. Uošviai padėjo užauginti du sūnus – Valdemarą ir Raimoną. Esu pensininkas, vedęs antrą kartą, gyvenu Vilniuje.

Tomas, baigęs septynmetę mokyklą ir technikumą, įgijo elektriko specialybę, dirbo įvairiose Lietuvos vietose. Dabar irgi pensininkas, gyvena Vilniuje. Buvo vedęs. Žmona Liuda ir sūnus Konstantinas mirė.

Adomo Chalecko šeima

Sūnus Adomas vedė Feliciją Jakubauskaitę iš Raižių kaimo. Gavė iš motinos žemės ir tvarkingai ūkininkavo Adamonių kaime, abipus Punelės upelio. Šeiminkauti ir auklėti vaikus padėjo darbšti žmona Felicija. Tai buvo tvarkinga ir svetinga šeima. Norėjo palaikyti gerus ir tvirtus ryšius su giminaičiais. Miela būdavo užėti į svečius. Jie palaikė mano idėją važiuoti mokytis į nežinomą didmiestį Vilnių. Dėdė Adomas buvo santūraus būdo, nemėgo tuščiažodžiauti ir nekentė pagyrūnų, melagių ir tinginių. Užauginę vaikus, abu senatvės sulaukė Alytuje. Adomas jau miręs. Šeima užaugino tris dukras ir du sūnus: Zofiją, Tamarą, Eleną, Joną ir Aleksą.

Vyriausias sūnus Jonas vedė Marytę Asanavičiūtę iš Alytaus rajono Eičiūnų kaimo. Gyvena Alytuje ir priemiestyje ūkininkauja. Užaugino ir į savarankišką gyvenimą išleido du sūnus – Rimantą ir Ernestą.

Antrasis sūnus Aleksas jaunas žuvo nelaimingo atsitikimo metu.

Vyriausia dukra Zofija ištekėjo už Juozo Chalecko iš Raižių kaimo. Ilgą laiką abu dirbo Alytaus šaldytuvų gamykloje, o po nepriklausomybės atkūrimo įsigijo žemės ir ūkininkauja Kerų kaime. Užaugino ir savarankiškam gyvenimui parengė dukrą Emiliją ir du sūnus – Algį ir Rolandą.

Vidurinioji dukra Tamara ištekėjo ir gyveno Viniuje. Dabar gyvena Visagine. Vyras Borisas miręs. Užaugino dukrą Lilę ir sūnų Genadijų.

Jauniausioji duktė Elena ištekėjo už Daniaus Šagunevičiaus iš Alytaus rajono Trakininkų kaimo.

Gyvena Alytuje, dirbo tarnautoja, o dabar turi savo verslą. Užaugino du sūnus – Rimantą ir Donatą.

(Bus daugiau)



Mieli bičiuliai!

Siūlome nepakartojamą galimybę praleisti išpūdingą vakarą tautiečių būryje. Vakarą bus skirtas totorių jaunimo bendrijos „Duslyk“ įsteigimui. Jūsų laukia gera nuotaika bei daug nepakartojamų akimirku! Mūsų programa: totoriškos dainos, ansamblių pasirodymai, šokiai, eilėraščių deklamavimas ir daug kitų įdomių dalykų.

Su dideliu malonumu laukiame visų norinčių atvykti į šį nepakartojamą renginį. Būtų be galo malonu, jeigu Jūs atsineštumėte savo kulinarinių šedevrų mūsų bendram stalui.

Laukiame Jūsų lapkričio 26 dieną, 14 val. Vilniaus įgulos karininkų ramovėje, Vilniuje, Pamėnkalnio g. 13.

Važiuoti 1,7,3 troleibusais iki sustojimo „Pamėnkalnio“.

LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas
Lietuvos totorių jaunimo bendrijos pirmininkė Marija Meišutovič
meisutovishm@gmail.com tel. 860480823

Skelbimas

Gdanske, Leono Kričinskio Lenkijos totorių kultūros centre, atidaryta medresė (Islamo religijos mokykla).

Medresės klausytojai bus nemokamai maitinami ir apgyvendinami. Norinčius mokytis Islamo religijos bei apeigų tautiečius prašome kreiptis į Lietuvos musulmonų-sunitų muftijų Romą Jakubauską (tel. 8 674 17710).

Aptarti Lietuvos ir Krymo totorių santykiai

2011 m. rugšėjo mėn. 17–24 dienomis Krymo pilietinės visuomenės instituto prezidento Rustemo Ablatifovo kvietimu LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas lankėsi Kryme. Kartu su Latvijos parlamento nariu Borisu Čilevičiumi jis skaitė viešas paskaitas tema: „Šiuolaikinė tautinė valstybė ir kultūrų įvairovė. Baltijos diskursas“. Viešos paskaitos vyko Krymo inžineriniame pedagoginiame universitete Simferopolyje, Eupatorijos menų mokykloje bei Saratovo valstybinio socialinio-ekonominio universiteto Sevastopolio filiale. Paskaitų metu buvo pasidalinta Lietuvos ir Latvijos patirtimi harmonizuojant tarpetninius santykius.

Šios kelionės metu Adas Jakubauskas susitiko su Krymo totorių Medžliso pirmininku, Ukrainos Aukščiausiosios Rados deputatu Mustafa Džemiliovu, Krymo muftijumi chadži Emirali Ablajevu, Pasaulinio Krymo totorių kongreso prezidentu Refatu Čubarovu, žurnalo „Chasevet“ redaktoriumi Ševketu Kaibulajevu, Lietuvos totoriumi, gyvenančiu Simferopolyje, Konstantinu Radkevičiumi bei kitais aktyvistais. Su Krymo totorių vadovais kalbėta apie Lietuvos ir Krymo totorių artimesnį bendradarbiavimą, pasikeitimą vaikų ir jaunimo grupėmis ateinančią vasarą bei galimybę mokytis Islamo religijos prie Krymo muftiato.

„LT“ informacija

Dėl **Jelenos Vilčinskajos** mirties reiškiamo gilią užuojautą dukrai Tamarai Jasinskajai, sūnui Ivanui Vilčinskiui bei jų artimiesiems. Jeleną Vilčinską prisiminsime kaip pavyzdinę musulmonę, bendruomenės sąžinės etaloną.

Nemėžio totorių bendruomenė

Dėl **Marytės Smirnovos** mirties reiškiamo gilią užuojautą vyrui Veniaminui Smirnovui, sūnams Aliui ir Kostui Bazarauskams bei artimiesiems.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl **Juozo Janušausko** mirties reiškiamo gilią užuojautą žmonai Elenai Janušauskienei, dukrai Vilijai Janušauskaitei ir sūnui Romui Janušauskiui.

Velionis dalyvavo įkuriant Lietuvos totorių kultūros draugiją ir ilgą laiką joje atsakingai ir garbingai dirbo. Jo netektis labai skaudi visiems, kas jį pažinojo.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl **Motiejaus Bazarausko** mirties reiškiamo gilią užuojautą žmonai Elenai Bazarauskienei bei dukroms Rožei ir Daliai. Velionis buvo Lietuvos totorių senjorų Vilniaus klubo narys, artimai bendravęs su tautiečiais, todėl jo netektis yra labai skaudi.

Lietuvos totorių senjorų Vilniaus klubas
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl Panevėžio totorių bendruomenės pirmininko **Islamo Bogatovo** mirties reiškiamo gilią užuojautą velionio žmonai Klarai Bogatovai, dukroms Inai Krutovai ir Aidai Lobačiovai, sūnui Ruslanui Bogatovui. Islamas Bogatovas buvo vienas iš ryškiausių totorių bendruomenės lyderių. Jo netektis yra mums visiems labai skaudi.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Lietuvos totoriai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822-2072

Adresas:

R. Kalantos g. 10-17,
LT-52498 Kaunas

El. paštas: jonridz@ktu.lt

www.tbn.lt

Aptarijų ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyriausiasis redaktorius: Galimas Sitdykovas

☎ 8 617 18 962,

el. p. g.sitdykov@ubig.lt

Redaktorius:

Adas Jakubauskas

☎ 8 682 72 328

Atsakingasis sekretorius:

Jonas Rīdzvanavičius

☎ (8 37) 73 68 02

Lietuvių kalbos redaktorė:

Jūratė Čirūnaitė

☎ (8 37) 22 73 26

Tikėjimo klausimai:

Romas Jakubauskas

☎ 8 674 17 710

Kultūros paveldas:

Galina Miškinienė

☎ 8 615 10 166

Vertėjai:

Ernestas Jakubauskas

☎ 8 618 28 986

Tatjana Čachorovska

☎ 8 680 76 115

Spausdino: UAB Agentūra „Jungtinės spaudos paslaugos. Užsak. 1039 Tiražas – 800 egz.